

בנין יעקב

שזבבי"ם

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעורר הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספירים

תוכן הענינים

שובו בנים שובבי"ם

- ג. בו יבואר שורש הענין של ימי השובבי"ם על פי דברי רבינו האריז"ל.....
- יד. תורת ה' תמימה משיבת נפש.....
- לב. נחפשה דרכינו ונשובה כמה עניינים המועילים לשלמות עבודת התשובה בימי השובבי"ם.....
- מא. ועתה אל תעצבו אין עושים תשובה אלא מתוך שמחה של מצוה.....
- נ. אכבס בו לבי כבורית שבת קודש מסוגל לתיקון כל הפגמים שבקדושה.....
- השוכן אתם בתוך טומאתם חביבים ישראל לפניו גם בטומאתם וברגע אחד יכולים
- לשוב בתשובה שלימה.....
- סא. זאת בריתי אשר תשמרו בני וביניכם שורש האמונה והדבקות בין כנסת ישראל
- והקב"ה תלוי בקדושת הברית.....
- סט. שמרני כאישון בת עין מאמר מקיף ונפלא על גודל החיוב והחשיבות של שמירת העיניים
- וקדושתם.....
- צ

טבת תשפ"א

© כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס : 02-999-8201

או למייל : GMAIL.COM@3122131

ניתן להשיג הקונטרס

בירושלים : 053-31-53-661 050-41-75-336

בבית שמש : 052-76-30-720

כמו כן ניתן להשיג את סדרת הקונטרסים

בנין יעקב על המועדים

אלול - תשרי - חנוכה - שובבי"ם - פורים - ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר - שבועות - בין המצרים

וכן בנין יעקב על התורה: בראשית - שמות

שובו בנים שובבני"ם

בו יבואר שורש הענין של ימי
השובבני"ם על פי דברי רבינו האריז"ל

בתיחה

הטא עץ הדעת

בריאתו של אדם הראשון הייתה ביום השישי של ששת ימי בראשית, תיכף לאחר היצירה הושיב אותו הקב"ה בתוך גן העדן, לעבדה ולשמרה, שם ישב אדם הראשון בכבודו של עולם וכמלך בגדוד, ממש עין לא ראתה, לא היה צריך להתייגע לצורך פרנסתו ופרנסת ביתו כלל ועיקר, כל הצטרכויותיו נעשו עבורו על ידי מחנות שלמות של מלאכי השרת ששירתו אותו נאמנה, וכדאיתא בגמרא (סנהדרין נט:), שהיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין ומגישים לפניו.

הנחש הוא הס"מ, שראה את כבודו הגדול של אדם הראשון, התמלא בקנאה עזה ובצרות עין, לא יכול היה להכיל את הכבוד האדיר וגודל התענוג בו שרוי אדם הראשון, לפיכך גמר אומר להעמיד אותו בנסיון, להכשילו ולטרדו מגן העדן, הנחש הוא הרי הערום מכל חית השדה (בראשית ג, א), ובערמתו כי רבה טיכס עצה זדונית כיצד להמרות את האדם על ציוויו המפורש של השי"ת, הוא ידע היטב שהקב"ה התיר לאדם הראשון לאכול מכל עצי הגן כאוות נפשו, מלבד עץ אחד אשר ממנו לא יהין לאכול, כדכתיב (בראשית ב, יז) "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות", ובדבר זה מצא לו הנחש מקום להתגדר בו ולהפיק את זממו הרע.

ראשית כל פנה הנחש אל חוה והסית אותה לאכול מעץ הדעת, חוה בקשה לדחות אותו ולא לשמוע לדבריו ולהסתותיו, אולם הנחש לא נסוג אחור, באותות ובמופתים השתדל הנחש להוכיח לה שהאיסור אינו תקיף כל כך, ומאחר שנשים דעתן קלות (קידושין פ:), לא עמדה חוה בניסיון ונכשלה באכילה מעץ הדעת ובכך עברה על הציווי המפורש שיצא מפי הגבורה.

אלא שעתה עלה החשש בליבה של חוה שמא תיענש בגין האכילה ותמות, שהרי כבר הזהיר אותם הקב"ה 'ביום אכלך ממנו מות תמות', ואם כן, נמצא שהיא מתה ואדם הראשון נושא לו אשה אחרת תחתיה, לפיכך נמלכה בדעתה להכשיל גם את אדם הראשון, שאם יעניש אותה הקב"ה ייענש גם הוא יחד עמה, באותה שעה הלכה והציעה לו לאכול מעץ הדעת, ואכן לא עמד אדם הראשון בנסיון אלא הלך שבי אחר עצת אשתו לאכול גם הוא מן העץ אשר אסר להם הקב"ה לאכול ממנו, העונש לא אחר להגיע, עוד באותו היום נטרדו שניהם מגן עדן ונענשו בעונשים חמורים שאת תוצאותיהם אנו מרגישים עד לעצם היום הזה.

דור המבול וההפלגה התהוו מפגם אדם הראשון

מיד לאחר אותו המאורע עמד אדם הראשון על משוגתו, לבו נקפו על המעשה הרע שעשה והתעורר לשוב בתשובה שלמה על הפגם הגדול שפגם בחטאו, אשר על כן גמר אומר לקנוס את עצמו ולפרוש מחיי העולם הזה, הוא אכן פרש מביתו וישב בבדידות ובפרישות גדולה למשך תקופה של מאה ושלושים שנה, משך כל אותו הזמן ישב בתענית וצום תוך שהוא מענה את גופו בכל מיני סיגופים ותיקונים, וכל זה בכדי לתקן את אשר עיווה באותו החטא של עץ הדעת (עירובין יב:).

אלא שעל אף שהייתה כוונתו וליבו של אדם הראשון לשמים, מכל מקום לא מילט את עצמו ממקרי רעה וטומאה, שמהם נבראו כל מיני רוחין ושדין ולילין רעים^[א], וגילה לנו רבינו האריז"ל (שער הכוונות - דרושי הפסח דרוש א)

שמן הפגם הזה נשתלשלו והתגלגלו בהמשך הזמן אנשי דור המבול ואנשי דור ההפלגה, הם היו תולדה ותוצאה של אותו הפגם, גם הם נכשלו באלו החטאים ולבסוף אף נענשו על כך בכל חומר הדין.

בתורה הקדושה אנו אף מוצאים רמז על הקשר בין החטאים של דור המבול ודור ההפלגה לבין החטא של אדם הראשון, דהנה על דור המבול נאמר בתורה (בראשית ו, ה) "וירא ה' כי רבה רעת האדם", וניכר בלשון הכתוב - 'רעת האדם' - שהתורה ייחסה את מעשיהם ופשעיהם של דור המבול אחר מעשיו ורעותיו של אדם, היינו אדם הראשון, וכמו שהפגם של אדם הראשון היה בקדושה כך גם הם פגמו בעניינים אלה, וזהו הכוונה בהמשך הכתוב (שם, ז) "ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה", וגם כאן הכוונה הוא למחות את הניצוצות של אדם הראשון.

אותו הדבר אנו מוצאים גם בדור ההפלגה, שאף הם היו תוצאה מחטאו של אדם הראשון, וגם הם הרשיעו הרבה לאלוקים, אם כי הפגם שלהם לא היה כל כך בענייני קדושה כמו דור המבול, אלא יותר בעבודה זרה ומינות, (בהמשך נרחיב לבאר הקשר בין הפגם של אדם הראשון לבין חטאם של אנשי דור ההפלגה), ועל בני הדור ההוא אומר הכתוב (שם יא, ה), "וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם", וגם עתה הכוונה לבני אדם הראשון שהוא היה המקור לחטאם.

בגלות מצרים נצרפו נשמות ישראל ונטהרו מפגם אדה"ר

כך עברו השנים וחלפו העתים, דור הולך ודור בא ועדיין ניצוצותיו של אדם הראשון מפוזרים בעולם ואינם מגיעים לידי תיקונם, ולא זו בלבד, אלא שבמשך הזמן עוד ניתוסף עליהם גם הפגם של דור המבול ודור ההפלגה ואין מי שיתקן את כל ההשחתות האלה, כך נמשך הדבר עוד ועוד עד שהגיע

זמנם של נשמות בני ישראל להתגלות בעולם, נשמות קדושות וטהורות מחוצבים ממחצב הנשמות שתחת כסא הכבוד, חלק אלוק ממעל ממש[ב].

אלא שלפי שעה לא יכלו אלו הנשמות הקדושות של ישראל להתגלות בעולם, מאחר שעדיין היו נשמותיהם מעורבות בתוך הסיגים והקליפות של חטא אדם הראשון, ולכן היו צריכים מקודם להעביר את נשמות ישראל בתוך כבשן האש, להצטרף ולהזדכך מן הקליפות והחוחים המקיפים את השושנה, ורק אחר כך יוכלו לבוא לידי התיקון השלם, וזה היה כל התכלית של גלות ושעבוד מצרים, לטהר ולזקק את הנשמות הקדושות - נשמות ישראל - מתוך הקליפות בהם היו מסובכים.

אכן זה היה הסיבה לכל הגזירות והשעבודים שעברו על בני ישראל בארץ מצרים, הכל היה בכדי למרק את נשמותיהם של ישראל מחטאו של אדם הראשון ומשאר כל החטאים שהשתלשלו מזה, דהיינו החטאים של דור המבול וההפלגה, על ידי הגזירה של "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" (שמות א, כב) התמרק הפגם של דור המבול שהיה באותו העניין, ועל ידי הגזירה של "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים" (שם, יד), בא לידי תיקונו גם הפגם של דור ההפלגה שליבנו לבנים לבנות מגדל ולהילחם בשכינה הקדושה.

על ידי כל אלו הצירופים והתיקונים הזדככו נשמות בני ישראל מכל הקליפות שסובבו אותם ומנעו מהם להיראות בטהרתם, וכמשל גרגירי הזהב

(א) וראה ברש"י על הפסוק בשמואל (שמואל ב ז, יד) "וְהִכְרַתִּיו מִשֶּׁבֶט אֲנָשִׁים וּבִנְיַי בְּנֵי אָדָם", שכתב בזה הלשון: ונגעי בני אדם - זה אשמדאי שדחהו (לשלמה) ממלכותו, והשדים בני אדם הראשון הם, שכל מאה ושלושים שנה שפירש אדם מאשתו כמות הבל היו הרוחות מתייחמות ויולדות הימנו.

(ב) ראה לשון 'יאור החיים' הק' בפרשת עקב על הפסוק (דברים יא, כב), "לאהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו", וזה לשונו: ואומר ולדבקה בו, כבר הקדמנו הקדמות יקרות שכל נשמות עם ישראל הם ממחצב עליון חלק ה', כי כולם דבקים בה: דכתיב (דברים ד, ז) ואתם הדבקים בה:

שכשמוציאים אותו ממעמקי האדמה הרי הם מעורבים בסיגים וזוהמה עד שמי שאינו בקי בזה לא יוכל להבחין כלל בזהב שמונח בתוכו, העפר הזה נראה לו כשאר עפרות תבל, רק לאחר שהצורף ישליך את העפר אל תוך עֶשֶן הכבשן הבוהק באש גדול ונורא, או אז יתחיל להתגלות יפעת יופייה של הזהב המבצבץ ועולה מתוך הזוהמה, עד שבסופו של דבר מלקט הצורף מתוך כור הברזל את הזהב הצרוף, זהב טהור ממש, הפלא ופלא, ואת הסיגים הנותרים וכל שאר הפסולת הריהו משליך כדומן אשר על פני האדמה.

פרשיות אלו מסוגלים לתשובה ביותר

אלא שעתה נשאלת השאלה כמאליה, ובכן, מה השייכות של כל הדברים האלה אלינו, אלפי שנים לאחר שכבר יצאנו מארץ מצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה, למאי נפקא מינה בשבילנו מה היה התיקון של אותו הדור של גלות מצרים.

כאן אתא ובא רבינו מורה דרכינו ומאיר נתיבותינו, הלא הוא האר"י הק', ומגלה לנו (שער רוח הקודש תיקון כז), כי בכל שבוע ושבוע כשקוראים בתורה את פרשת השבוע, מתעורר כאן למטה בתחתונים רושם והשפעת המאורעות שהיו בימים ההם, והיות שהפרשיות האלו של שמות, וארא, בא, בשלח, יתרו, משפטים, עוסקים בעניין של גלות מצרים, וגלות מצרים הרי הייתה תיקון לחטאו של אדם הראשון, לפיכך, בכל שנה ושנה בהגיע הימים האלו, זוכים אף אנו להזדמנות יקרת ערך לתקן את עוונותינו שפגמנו בענייני קדושה וטהרה, כמו אז בזמן שעבוד מצרים, ולב יודע מרת נפשו היכן אנו עומדים בדברים אלו ועד כמה אנו צריכים לתקן את מעשינו.

אף רמז נאה נתנו בזה, הראשי תיבות היוצאים מן הפרשיות הללו – שובבי"ם, והוא על סמך הכתוב (ירמיהו ג, כב) "שובו בנים שובבים אַרְפָּה משובותיכם", זהו גם הבת קול שיוצא בכל יום ויום וזועקת 'שובו בנים שובבים' (זוהר חדש איכה נ:), הנה כי כן בימים האלה של שובבי"ם צריכים אנו להישמע אל הקריאה 'שובו בנים שובבים' המנסרת בחללו של עולם מקצה ועד קצה ולשוב בתשובה על כל מה שפגמנו, ואם כי 'אין דבר בעולם עומד בפני התשובה' (זוהר חדש

א בראשית (ג): ובכל עת וזמן מזומן האדם לעשות תשובה, מכל מקום הימים האלה מסוגלים ביותר לזה.

לשון רבינו האריז"ל

לשלמות הדברים נעתיק כאן את הדיבורים הקדושים ככתבם וכלשונם כפי שמופיעים במקורם (שער רוח הקודש תיקון כז), וזהו הלשון שם:

"ענין השובבי"ם הנודעים. ר"ל שיש מנהג קדום בכל ישראל. להתענות מ' יום רצופים. שיש מן יום הראשון של פרשת שמות עד פרשת תרומה. וקצת מן תצוה וכו'. ונתנו סימן בהם 'שובו בנים שובבים' ר"ת, שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים. והנה עיקר התענית בהם במ' ימים אלו לא נתקנו אלא על עון הקרי. וימים אלו מסוגלים להתענות בהם על הקרי יותר מכל ימות השנה".

"וטעם הדבר יתבאר לך ממה שביארנו בענין גלות מצרים בחומר ובלבנים מה ענינו. ושם נתבאר כי אותם שנשתעבדו בגלות מצרים. היו אותם הניצוצות של הנשמות שיצאו מאדם הראשון באותם מאה ושלושים שנה שפירש מן אשתו, והיה מוליד שדין ורוחין על ידי טפות קרי. וכל אלו נתקנו בגלות מצרים ההוא".

"ולכן בזמן הפרשיות אלו יש בהם סגולה לקבל תשובת האדם המתענה בהם על עון הקרי, ולכן הם מתחילים מן פרשת שמות, מפני שאז בפרשה ההיא היה התחלת השעבוד, ומסתיימים בפרשת משפטים, לטעם שנתבאר שם... גם דע, כי עיקר אלו התעניות נתקנו בימים אלו, לכפר על עון ש"ז לבטלה. שעליהם כתיב שוחטי הילדים וגו' (ישעיה נז, ה)". עד כאן לשון קדשו.

ימים אלו מסוגלים להתענות בהם

רבינו האריז"ל אף מוסר לנו את דרך התשובה וסדר העבודה הראוי לימים אלו, וכמו שכתב בלשונו, "יש מנהג קדום בכל ישראל להתענות מ' יום

רצופים" – "וימים אלו מסוגלים להתענות בהם יותר מכל ימות השנה", ומשמע מדבריו, שכל הרוצה שתתקבל תשובתו לרחמים ולרצון צריך להרבות בתעניות וסיגופים, כך גם עולה מתוך דברי כל הפוסקים והאחרונים שהביאו בדבריהם את עניין ימי השובבי"ם, שאופן התשובה הנכון הוא רק על ידי תעניות וסיגופים.

התכלית של התעניות, מבואר בספרים הקדושים (ראה בשל"ה הק' מסכת תענית פרק תורה אור קפב), הוא בכדי לשבר ולהכניע את החומר שבגוף, שהרי בשעה שהאדם הלך אחרי שרירות ליבו לא מנע את עצמו מלפטם ולהאביס את גופו בכל מיני תאוות רעות ובהמיות, עד שנעשה כל הגוף מדושן ומפוטם מן העברות והחטאים, ודבר שפתים אך למחסור שכאשר הגוף שואב את כוחו ועידונו מן הדברים האסורים הרי הם מושכים ומטים את לבו לצד הטומאה, ומונעים ממנו להתקרב ולהתדבק אל אור קדושת השי"ת ולשאר כל הדברים שבקדושה.

לפיכך, כאשר רוצה האדם לעשות תשובה ולשוב אל השי"ת כבראשונה, הדבר הראשון שצריך לעשות הוא להסיר ולבטל את הדברים החוצצים ומרחקים אותו ממקור הקדושה, דהיינו לסלק ולבטל את החיות שניתוסף בו מצד הטומאה, ולדבר זה מועיל מאד התענית, כי בזמן שהאדם יושב בתענית מתחסר החלב והדם שבגופו הלך וחסור, וחסרון זה הוא תמורת החלב והדם ושאר כוחות הטומאה שהוסיף על ידי האיסורים.^[ג]

(ג) וראה ב'ראשית חכמה' (שער התשובה - פרק רביעי) שביאר על נכון את ענין התענית, על מה ולמה צריכים להתענות ואיזה תועלת יש בזה, וזה לשונו: ביאור ענין הצום שהוא מצטרך לבעל תשובה, וכמו שנתבאר על ידי הנביא יואל ע"ה (יואל ב, יב) שובו אלי בכל לבבכם ובצום ובבכי ובמספד והקדים הפסוק בכל לבבכם ויש בו אתנה ואחר כך אמר ובצום ובבכי ובמספד, והכוונה כי עיקר הכל הקודם אל הצום והבכי הוא היות התשובה מלב ומנפש וכו'.

וכן אמר לעיל מזה (בתקוני זוהר), ואלין קלפין אינון מחיצה בין ישראל לאביהם שבשמים, וכיון שהאדם חוטא בעונו מגביר הקליפה ומעבה המחיצה ועושה אותה כמחיצה של ברזל, על דרך (ישעיה ה, יז) 'הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה', ואין תקנה עד שישבר הקליפה על ידי צום ובכי ומספד, כמו שיתבאר באופן שישבר רוחו ואבריו לפני

גיעת התורה תמורת התעניות והסיגופים

אולם מאחר שאין רוב הבריות מסוגלות להרבות בתעניות וסיגופים, בפרט בדורות האחרונים שנחלשו הגופות והתמעטו הכוחות, ובמקום שהתענית תביא את האדם לידי חיזוק והתעלות בעבודת השי"ת, כמו שהיה מלפנים בישראל, הרי זה גורם רק ההיפך מזה, היות שהתענית מתשת את כוחו של האדם ואין דעתו מיושבת עליו ללמוד כראוי ואף אין לו את המוחין לכוון בתפילתו כפי הצורך, ונמצא שיצא שכרו של התענית בהפסדה של התורה והמצוות.

לפיכך קבעו רבותינו מאורי הדורות, שמי שהתענית גורמת לו רפיון וחולשה, אל לו להרבות בתעניות וסיגופים, אלא תמורת זה יראה להתחזק מאד מאד בלימוד התורה הקדושה הרבה יותר מהרגלו, בין אם זה בכמות ובין אם זה באיכות, ובזה יוצא ידי חובת סיגופים, שהרי הגוף מעצם טבעו משתוקק להיות חופשי מכל עול ורסן, הגוף מתאוה תמיד לילך אחר התענוגים הגשמיים והבהמיים, וכאשר האדם כופה את נפשו ומשתעבד אל התורה הקדושה, היפך הטבע הגשמי, נחשב לו הדבר לסיגוף המעולה ביותר, ועל ידי זה הוא מכניע את החומריות שבו וזוכה לזכך ולעדן את נפשו בתשובה שלימה ואמתית[ד].

ידו"ד, כמו שאמר ובזמנא דיתבר בר נש רוחיה בכל איברין דיליה קדם ידו"ד, ואין דרך לשבירת כל אבריו ורוחו אלא על ידי סיגוף התענית שחלבו ודמו שהם עיקר כל האברים מתמעטים ומסתגפים. וכמו שעל ידי אכילה ושתיה נתגאה כוחו וכסה המוץ והתבן שהוא חשך על אור העליון מנשמתו וניצוץ השכינה גם כן שנתלבש בחשך ההוא, כך יסגף עצמו בלי אכילה כדי להכניע עצמו ולברור האור מהחשך. ובפרט תלמידי חכמים צריכין להתענות כדי להכניע גופם, כי אין הנשמה מאירה עד שיכנע הגוף וכוחותיו, וכו', ולכן צריך להתענות כדי להגביר כח הנשמה ולהחליש את החומר ואת תענוגיו, וכבר ביארנו בשער הקדושה כי שבירת התענוגים הוא כענין שבירת קליפת האגוז הקשה.

(ד) וראה גם לשון קדשו של האור החיים הק' שמבאר כי אין לך דבר כהתורה הקדושה שבכוחה להעלות את נשמות ישראל ולהעלות את הנשמות שנפלו בפגם אדם הראשון, וזה לשונו: וקודם אקדים דברי רז"ל אנשי אמת שונים בש"ע נהורים אשר אמרו כי תכלית עסק התורה הוא לברר ניצוצי הקדושה אשר נפלו ואשר נאנסו מהקדושה ולהחזירם ביחוד

כלשונו הידוע של ה'שם משמואל' (פרשת ויחי תרפ"א) בשם זקנו הרה"ק מקאצק זי"ע, שכתב בזה הלשון: "הנה ימי השובבי"ם ת"ת הם זמן התיקון לחטא הידוע, ויש שמתענים ועושין סיגופים, מוטב שיאמר כל אחד לנפשו מוטב להשתעבד בביתה של תורה ולצמצם את כל מעשיו ותהלוכותיו שיהיו בדרך התורה ולא להשתעבד לתעניתים וסיגופים, כמו שהגיד כ"ק זקני האדמו"ר הגדול זצללה"ה מקאצק שההילוך בדרך התורה הוא הגדול שבסיגופים לגוף, עכ"ד, ומובן שהאיש השם שכמו להשתעבד לתורה, הן ביגיעת הלימוד והן בצמצום תהלוכת מעשיו על פי דרכי התורה, מועיל יותר מכל סיגופי הגוף" [ה].

ואדרבה, מי שהתענית גורמת לו לרפיון בתורה ובעבודה אסור לו להתענות ואף נחשב לו הדבר לעוון, כפי שכותב הרה"ק בעל ה'תניא' ב'איגרת הקודש': "אכן כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות הראשונים, אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו שאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו אלה, אסור לו להרבות בתעניות וכו', אלא כפי אשר ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל. כי אפילו בדורות הראשונים בימי תנאים ואמוראים לא היו מתענין בכהאי גוונא אלא הבריאים דמצו לצעורי נפשיהו, ודלא מצי לצעורי נפשיה ומתענה נקרא

שלם לכמות שהיו, והם שני בחינות וכו'... והשני הם נפשות העשוקות אשר עשק אדם בליעל (-דהיינו הס"מ) מאדם הראשון בחטאו אשר שלל שלל רב, כידוע הפלגת הנשמות אשר הרבה לעשוק, ואין לך דבר שפוקד עליו להוציא בולעו מפיו זולת אמצעות עסק התורה יעשה כל דבר עיקר. יעלה ניצוצי הקדושה שנפלו קודם עולם התיקון, ויוציא מס"מ בולעו מפיו ומפוצצו וממחה כוחו עד אשר יקיא חיל בלע, והוא מאמרם ז"ל (קדושין ל ב) אם פגע וכו' אם אבן הוא נימוח ואם ברזל מתפוצץ.

(ה) יחד עם זאת ראוי להביא את מה שכתב בשו"ת 'דברי יציב' (אבן העזר סימן מא), שבזמן הזה שרובא דעלמא חלשים ואין להם כח, יראו להתענות לכל הפחות ביום חמישי כמנהגן של ישראל ויקבלו התענית מבעוד מועד, ואלו שגם זה אינם יכולים יראו להתענות לפחות עד חצות או תענית שעות כפי יכולתם, ויפרו את נפשם כנגד פ"ד תעניתים, וראה שם בארוכה.

חוטא (תענית יא.) וכו'. ומכל שכן מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפליים כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי^[1].

כן מובא גם בשם הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע (אהל אלימלך קעב), שאליהו הנביא זכור לטוב התגלה אליו, וגילה לו כי בשמים ובמתיבתא דרקיע נפסקה הלכה שלא יעסקו בתעניות ובסיגופים כי הדור חלוש, רק יוסיפו לעסוק בתורה ועבודה.

אלו הם יסודי הדברים, ובהמשך המאמרים נעסוק בהרחבה יתירה בביאור אופני התשובה, הדרכים והעצות הנפלאות שהעניקו לנו רבותינו הקדושים לתיקון החטא, ובתוך הדברים יתבארו היטב עוד כמה וכמה עניינים הנוגעים לתיקון של ימי השובבי"ם, על פי היסודות האיתנים אשר הנחילו אותנו הספרים הקדושים ורבותינו מצוקי ארץ, אשר מדבריהם לא נוזז כמלא נימה.

ונמצא הן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם

קובע ברכה לעצמו המאמר המיוחד 'שמרני כאישון בת עין', אשר כשמו כן הוא, אוצר בלום ומקיף המבאר את כל העניין של שמירת וקדושת העיניים, החל מדינא דאורייתא ודברי חז"ל ועד לדברי רבותינו הקדושים מצוקי ארץ נ"ע, בתוספת נופך והבנה עד לחלק הקיום והמעשה.

(1) ומסיים שם בזה הלשון: אלא מאי תקנתיה כדכתיב וחטאך בצדקה פרוק. וכמ"ש הפוסקים ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ וכו' והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו' כמ"ש המ"א הלכות תענית.

ואידי דאתינן להכא נביא כאן גם מה שכתב ב'אגרות קודש אדה"ז' (עמוד ז) בזה הלשון: אך עתה הפעם אגלה דעתי הקטנה אודות הצומות ואודות הגלות, לא באלה חפץ ה' ולא כן קיבלתי מרבתי הקדושים.

וקבענו את מקומו כאן בסוף הקונטרס הנפלא הלזה, היות שכל התכלית של ימי השובבי"ם האלו הוא לכבס את נשמותינו ורוחותינו מכל הכתמים ומכל העווונות אשר דבקו בהם במשך הזמן, ומובן לכל בר דעת שבכדי שיהיה לדבר זה קיום והמשך גם על להבא, לא די בחרטה ותיקון על העבר בלבד, אלא בנוסף לזה צריך גם קבלה בעוז ובתעצומות על העתיד, שמכאן ואילך נהיה יותר טובים ויותר משומרים.

ממש בשביל כן נתחבר המאמר הזה, על מנת שלא יהיה העיקר חסר מן הספר, ובכדי ליתן לנו את הכלים ואת האמצעים לידע את אשר לפנינו, שנוכל בסייעתא דשמיא להתחזק יותר ויותר בקדושת העיניים וטהרת המוח והלב, להיות משומרים מן החטא ומן הדומה לו, שנוכל לחיות חיים של קדושה וטהרה לאורך ימים ושנים.

ובזה נישא תפילה קצרה, שיהיו נא אמרינו אלה לרצון לפני אדון כל, שח"ו לא יצא שום מכשול מתחת ידינו, ובעזר הבורא ית"ש יתקבלו דברינו היוצאים מן הלב על ליבות בני ישראל מבקשי האמת ודורשי ה', אכן, אם בזכות הדיבורים האלה יתעורר אפילו אחד מישראל לתשובה ולתיקון המעשים והיה זה שכרנו, כן יזכנו הקב"ה לישב באהלה של תורה ויראה כל הימים.

תורת ה' תמימה משיבת נפש [א]

גייעת התורה השובה בתעניתים וסיגופים והוא תשובה מעולה על כל הפגמים

עיקר התשובה הוא על ידי תורה - לברר הלכה בליבון ובירור יפה

והימים האלה - ימי השובבי"ם - נזכרים ונעשים בכל שנה ושנה לימים של תשובה ותיקון המעשים על כל מה שלא נשמרו כדבעי בקדושת הגוף וטהרת הנשמה, ולעולם, בכדי לכפר על נפשותינו ורוחותינו היינו צריכים להרבות בימים אלו בתעניות וסיגופים עד אין שיעור, כפי המובא בכתבי האריז"ל ובשאר כל ספרי הקדמונים, אך למעשה, בדורותינו אנו, דור יתמי דיתמו, כבר כתבו הספרים הקדושים שאין לנו להרבות בסיגופים ותעניות, מאחר ובזמננו הגופים חלושים עד למאד ואינם יכולים לעמוד בקושי הסיגוף, וכל מי שמרבה בסיגופים רק מחליש את כוחו ומונע מעצמו לעבוד את הבורא ברוך הוא כראוי, ומאי תקנתו, יעסוק בתורה הקדושה וירווח לו.

(א) ראה ב'תפארת שלמה' (פרשת וילך) שכתב בזה הלשון: 'תורת ד' תמימה משיבת נפש' - משיבת לשון תשובה, כי התורה מסייעת לבני ישראל לשוב בתשובה נכונה.

וראה גם מה שכתב ב'שפת אמת' (שנת תשובה תרנ"ג): ועיקר התשובה הוא בכח התורה כמו שכתוב (תהלים יט, ה) 'תורת ה' תמימה משיבת נפש', כמו שכל הבריאה היה על ידי התורה, כן מתקנים כל הפגמים על ידי התורה, והוא שכתוב (הושע יד, ג) 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה'.' והוא הלומד על מנת לעשות לתקן הכל על ידי התורה, 'ונשלמה פרים שפתינו' על ידי העסק בתורה מתקרבים אליו יתברך כמו על ידי הקרבן.

דברים יסודיים ושורשיים בעניינים אלו כתב לנו הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זי"ע (אוהב ישראל פרשת ויחי ד"ה ויקרא יעקב אל בניו), ואלו הם דבריו: "ועל פגם הברית תיקנו קדמונינו ז"ל להתענות ולעשות תשובה בימי פרשיות של שובבי"ם כידוע מספרים הקדושים, והנה הגם שנתמעטו כעת כח הדורות בעוונותינו הרבים ואינם יכולים לעשות סיגופים ותעניות כראוי, עם כל זה מי שנוגע יראת ה' בלבבו צריך להתאמץ בכל יכלתו ולעשות תשובה על זה החטא כי גדול הוא מנשוא, ובפרט בימי פרשיות של שובבי"ם המסוגלים לכך".

ממשיך הרה"ק מאפטא וכותב: "ועיקר התשובה הוא על ידי תורה ותפלה וצדקה כל אחד ואחד לפי יכולתו, ובפרט בלימוד תורה שבעל פה ולכרר הלכה בליבון ובירור יפה, בזה הוא מקבץ חלקי הטוב והניצוצין קדישין ומברר אותן מתוך הקליפות להוציא בולעם מפייהם וכו'". ושונה את דבריו ומסיים: "וזהו עיקר התיקון של פגם הברית, כי לימוד תורה שבעל פה בכוונת הלב וביראת שמו יתברך הנכבד והנורא, וכל שכן מי שזוכה ללמוד תורה לשמה ממש, ועל ידי תשובה כראוי מאסף ומייחד כל חלקי הטוב והניצוצין קדישין למקורן ולשורשן", עד כאן לשונו.

שני טעמים שהתשובה לחטא זה הוא רק על ידי תורה

הרי לנו מפורש מתוך דבריו הקדושים שלימוד התורה הקדושה הוא התיקון העיקרי לפגם זה, אלא שצריך להבין מדוע באמת יועיל תלמוד תורה לכפר על החטאים האלה, והרה"ק בעל ה'אבני נזר' זי"ע בהקדמתו הנפלאה לספרו 'אגלי טל' מבאר היטב היטב את הקשר ההדוק בין יגיעת התורה לבין עסק התשובה, דבריו הכהירים מתחלקים לשני חלקים, ועתה נבוא לכאדם אחת אל אחת בתוספת דיבורים והרחבה ממשנתם של רבותינו מאורי הדורות, וזה החלנו:

א. תשובה עילאה - תשובה שבאה ממקום המוח

בזוהר הקדוש פרשת ויחי (ריט:) כתב דברים נוראים בענין החטא הידוע הזה שהוא גרוע מכל העבירות שבעולם, וזה לשונו: "לית לך חובא בעלמא

דלא אית ליה תשובה בר מהאי, ולית לך חייביא דלא חמאן אפי שכינתא בר מהאי, [-אין לך חטא בעולם שאין לו תשובה פרט לזה, ואין לך רשע שלא רואה פני שכינה פרט לזה]. הנה כי כן כותב לנו הזוהר הק' באופן הברור ביותר, כי למרות שעל ידי כח התשובה אפשר לתקן את כל העבירות שבעולם, אולם על חטא זה לא יועיל התשובה כלל וכלל, כל הנכשל בחטא זה אין לו תקנה עולמית ולא יזכה לראות את פני השכינה לעתיד לבוא רח"ל, נורא נוראות.

אך למרות הדברים המפורשים האלה, כבר כתב ה'ראשית חכמה' (שער הקדושה פרק יז) שדברי הזוהר האלו לא נאמרו אלא במי שעושה תשובה תתאה, הוא זה שאינו יכול לעשות תשובה, אולם לא דיבר הזוהר הק' כלל במי שעושה תשובה עילאה, כי העושה תשובה עילאה בוודאי שתעלה לו ארוכה למכתו אפילו על חטא זה ואין לך שום דבר העומד בפני התשובה.

אלא שעתה צריכים אנו לדעת מהו אותו 'תשובה עילאה' שהתכוון אליו בספר 'ראשית חכמה', ויש לומר על פי המובא בזוהר הק' (פרשת נשא קכג.) ש'תשובה עילאה' הוא תשובה על ידי עסק התורה בדחילו ורחימו (וכן הוא בתניא אגרת התשובה פרק ח), ולפי זה נמצא ברור, שכל מי שעושה תשובה על ידי העסק והיגיעה בתורה הקדושה לשם שמים, בוודאי זוכה לתשובה שלימה ולתיקון השלם על כל חטאיו, אפילו על אלו החטאים שאין מועיל עליהם תשובה בסתמא.

יגיעת המוח בחכמת התורה הוא התיקון לפגם שבמוח

אפם כי עדיין נותר לנו לברר מדוע באמת בעינינו כאן תשובה עילאה מתוך עסק התורה, למה לא יועיל לנו דרך התשובה הרגיל, הלא בשאר כל העבירות די לנו בזה, מה נשתנו אלו מאלו, ובכדי שנוכל להבין את הענין לאשורו יש לנו להקדים תחילה ולהבין אל נכון מה זה תשובה וכיצד היא פועלת ומתוך כך נבוא אל ביאור הדברים.

והביאור בזה הוא על פי המבואר בזוהר הק' (ח"ג כח:): שהלב הוא המקום ששוכן בו מידת הבינה, ואילו המוח שהוא למעלה הימנה הוא מקום משכן

החכמה, והנה, רוב העבירות שהאדם נכשל בהם גורמות לפגם בלב ומטמטמות אותה, ואם רוצה האדם לתקן את אשר פגם צריך לעשות תשובה ולהתחרט בלב, כי גם התשובה הוא בבחינת 'בינה' כדכתיב (ישעיה ו, י) "ולבבו יבין ושב ורפא לו", ועל ידי התשובה מתקן את בינת הלב שפגם עם החטא.

אומנם דרך זו של תשובה יש בה תועלת רק לעבירות התלויות בפגם הלב מקום הבינה, מה שאין כן כאשר אנו באים לעשות תשובה על החטא הידוע לא יועיל לנו דרך התשובה הרגילה, כי מאחר שהחטא הזה הזיק את המוח העליון וגרם לפגם במידת החכמה, אם כן מה יועיל לנו תשובה רגילה שמתקנת רק את הלב התחתון ואת מידת הבינה, ואם באנו לתקן את אותו החטא צריכים אנו להגיע לידי דרך אחרת של תשובה, תשובה שבאה ממקום המוח והחכמה.

ועל כן אין לנו עצה ואין לנו תבונה אחרת אלא לעסוק בתורה הקדושה, היות שהתורה הקדושה הוא בחינת 'חכמה', כמו שמצינו לחז"ל (בראשית רבה פ' לך לך פ' מד יז) שכינו את התורה בשם 'נובלות חכמה של מעלה', ורק כאשר המוח עצמו יתייגע בעסק התורה הקדושה או אז יזכה לתקן את אשר פגם במידת החכמה ששוכנת שם, כי תשובה אמיתית ותיקון השלם יכולים לעשות רק באותו המקום ובאותו הענין שקלקל (ראה 'צדקת הצדיק' לרבינו צדוק הכהן מלובלין אות קח) [ב].

(ב) הננו מביאים כאן כמה לשונות מן הספרים הקדושים שהשתיתו את דבריהם על יסוד דברי היראשית חכמה הנ"ל, ומבארים את העניין מדוע לא יועיל כאן שום דרך תשובה מלבד עסק התורה, וראה מה שכתב ב'שם משמואל' (ויגש תרע"ז) וזה לשונו: והנה בהא דחטא הידוע איתא בקצת מקומות בזה"ק דלא מהני תשובה, והטעם איתא בזרע קודש הובא בהקדמה לאגלי טל, משום דתשובה היא מלב כדכתיב (ישעיה ו, י) "ולבבו יבין ושב וגו'" ופגם שבזרע הוא במוח והרי הקלקול למעלה ממקום התיקון, עכ"ל.

עוד מובא שם (שלה תרע"ז): הגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה כי תשובה היא בינה ליבא וכמ"ש "ולבבו יבין ושב ורפא לו", ומועילה כשהחטא הוא בלב אבל כשהפגם הוא במוח שהוא למעלה מהלב אין התשובה שהיא בלב מועלת.

משל למה הדבר דומה, לחבל ארוך שהתנתק באמצעו וצריך לחזור ולקשרם היטב, מובן מאליו שלא יהיה כל תועלת מן הקשר אם יעשה אותו בכל מקום אשר יבחר על פני החבל, אלא צריך לעשות את הקשר דווקא באותו מקום שבו היה הקריעה, ליטול את ב' הקצוות הפרודות ולאגדם יחד בקשר הדוק וחזק מאד, כך ישוב החבל לקדמותו ולחיבורו כבראשונה ויתמשך סופו אחר תחילתו. אותו הדבר הוא גם בענייננו, דמאחר שהפגם והפירוד היה במוח, אזי גם תשובת המשקל הוא באותו מקום, לאמץ ולייגע את מוחו בעיון ויגיעת התורה, שבזה חוזר ומתקן את מה שפגם במוח ומקשר עצמו שוב אל חבל הקדושה.

וכתב בספר התניא (איגרת התשובה פרק ט), שזהו מה שאמרו רבותינו ז"ל (ויקרא רבה כה א), "אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים – מה יעשה ויחיה – אם היה למוד לקרות דף אחד קורא שני דפים". והטעם שאמרו לבעל תשובה לכפול את תלמודו הוא מאותו הסיבה שעושים קשר כפול במקום שנפסק החבל, כי אם רוצים שיחזיק הקשר היטב ויתמשך לאורך זמן, צריך לעשות אותו שיהיה כפול ומכופל, ואותו העניין הוא כמו שחטא במוח והפסיק שם את הקשר בינו לבין הקב"ה, גם הוא, אם רוצה להתקשר שוב בשכינה הקדושה ובאילנא דחיי, צריך לכפול את הקשר שיהיה חזק ויציב, ואם היה רגיל ללמוד דף אחד מעתה ילמוד שני דפים.

ובפרשת האזינו (תע"ב) הוסיף: והחטא הידוע הפגם הוא במוח, ומאחר שפגם למעלה ממקום התיקון על כן אינה מועילה תשובה, אבל תורה שהתיקון הוא גם כן במוח שוב מהני גם על פגם זה.

וראה בספר 'פרי צדיק' לרבינו צדוק הכהן מלובלין (פרשת וילך שבת תשובה) שכתב בדומה לזה, וזה לשונו: ויש לומר שמרמז על חטא פגם הברית שנוכח בזה"ק (ה"א ר"ט ב) שאינו מועיל תשובה, וכדאיתא בספר ראשית חכמה, מפני שכל החטאים באים רק על ידי טמטום הלב ותשובה הוא בלב זולת חטא הזה מגיע הפגם מן המוח.

וכתב עוד שם (פרשת בשלה): ומה שמובא בזה"ק (ה"א ר"ט ב) דתשובה אינו מועיל היינו מפני שהפגם במוח ותשובה מבינה ליבא, אבל על ידי תורה שהוא מחכמה יש מרפא, ועל דרך מה שאמרו בבני עלי (ראש השנה יח). אבל מתכפר בתורה.

ב. 'וימררו את חייהם' - שעבוד הגוף ליגיעת התורה

איתא באר"י ז"ל (דרושי הפסח דרוש א - הובא בהקדמה), שהיות ואדם הראשון פגם בחטא הידוע (עירובין יח:): ונפלו ניצוצות הקדושים בתוך הקליפות, לפיכך היו בני ישראל צריכים לירד לארץ מצרים, לתקן את הפגם ולהעלות שוב את הניצוצות למקור הקדושה, ועל ידי השעבוד שנשתעבדו בהם הרשעים עד כלות הנפש - כמו שנאמר (שמות א, יד) "וימררו את חייהם בחומר ובלבנים" - הגיע התיקון השלם לחטאו של אדם הראשון, ולאחר מכן היו ראויים בני ישראל לצאת מארץ מצרים ולהיגאל בתשועת עולמים.

רואים אנו מזה, שהרוצה לתקן את החטא ההוא, צריך מקודם להרגיש על בשרו את הבחינה של 'וימררו את חייהם', כעין שעבוד מצרים שהיה על ידי שעבוד הגוף בחומר ובלבנים, ומתוך יסורים וחולאים רעים רח"ל, ועל ידי זה זוכה לתקן את אשר פגם בטומאתו, וכן גם מובא בכתבי האר"י ז"ל (שער רוח הקודש תיקון כז) ובשאר כל ספרי הקדמונים.

אלא שהבורא ברוך הוא ברוב רחמיו וחסדיו נתן לנו את הברירה להמתיק את השעבוד הנורא הזה ולהמירם בשעבוד אחר, דהיינו על ידי שישעבד האדם את כל גופו אל התורה הקדושה, לעסוק בה ברוב עמל ויגיעה אין קץ, או אז יעלה לו הדבר לתשובה שלימה ולרצון לפני אדון כל, ויזכה לתיקון השלם על כל עוונותיו, אפילו על אלו החטאים שאמרו שאין תשובה מועילה עליהם.

ביותר יוכן הדבר על פי מה שפירשו בווהר הק' (בראשית כז. ובעוד כמה מקומות) את הפסוק 'וימררו את חייהם', ואמרו שכנגד כל אופן של שעבוד במצרים יש כנגדה גם בחינת שעבוד בתורה הקדושה, וכך אמרו שם: 'וימררו את חייהם בעבודה קשה' - בקושיא, 'בחומר' - בקל וחומר, 'ובלבנים' - בליבון הלכתא, 'ובכל עבודה בשדה' - דא ברייתא, 'את כל עבודתם' - דא משנה, עד כאן. על כל פנים הנך רואה מכאן, שעל ידי השעבוד שמשעבד האדם אל התורה הקדושה, ללמוד אותה ולעסוק בה ביגיעה עצומה, עולה לו הדבר במקום יסורים גשמיים וזוכה לתיקון ותשובה שלמה.

קבלת עול תורה הוא הסיגוף הגדול ביותר

אך אפשר להסביר את העניין עוד בטוב טעם ודעת, הלא כל אחד יודע שהגוף מעצם בריאתו נוטה לגשמיות ולחומריות, הגוף מתאוה אחר תענוגי העולם הזה, אכילה ושתיה, שינה ומנוחה, הגוף שואף לקבל את כל צרכיו על מם של כסף מבלי לאמץ את מוחו ומחשבתו כלום, ועל אחת כמה וכמה שהגוף שונא להעמים על עצמו איזה עול או שעבוד כל שהוא^[א].

אמור מעתה, שכאשר האדם מקבל עליו עול תורה, ומשקע את עצמו בלימוד את התורה הקדושה ביגיעה ובתעצומות, להתיש את מוחו ולאמץ את ראשו, הרי הוא עושה בכך את ההיפך הגמור מרצונו הטבעי, ודבר זה הוא השעבוד הגדול ביותר והסיגוף המעולה מכל הסיגופים, ובוודאי שדבר זה חשוב ומקובל לפני המקום ברוך הוא, כאילו שיעבד את גופו בחומר ובלבנים ובכל עבודה קשה, וראויה תשובתו שתתקבל לרחמים ולרצון.

בהדברים האלה אנו מוצאים מפורשים בספר הקדוש 'נועם אלימלך' (פרשת ויחי), וכה כתב שם: "עיקר קבלת שכרינו, הוא מצד שהבורא יתברך שמו נתן בנו יצר הרע המסית אותנו בכל עת ורגע, ומתגבר עלינו להתאוות תאוה ולהרהר חלילה בעבירה, וכל יצר מחשבותיו רק רע כל היום. והאדם עומד כנגדו ובתחבולות יעשה מלחמה נגדו להזהר ולהשמר מכל דבר רע, מחניפות ושקרים וליצנות ולשון הרע ותאות והרהורים והדומה להם, לזה צריך מלחמה ועבודה רבה לשבר כח התאוות היצר הרע - וזהו עיניו וסיגוף גדול - על ידי זה הקדוש ברוך

(א) יש מליצה המהלכת בפי הבריות האומרת שתיבת 'גוף' רומזת לכל הדברים שהיא מתאוה אליה, הראשי תיבות של גוף הוא: גוף וויל פאפען, גוף וויל פרעסן, גוף וויל פעניען. כלומר, הגוף מתאוה לאכילה שתייה שינה ולשאר תענוגות העולם ובלבד שלא לקבל עליה שום עול.

הוא מקדשו ומטהרו הכאלו עשה מצוה, כי על ידי המצות אנו מתקדשים ומתטהרים, כאמור אשר קדשנו במצותיו"ד].

שבט לוי השתעבדו בתורה הקדושה

על דרך זה ביאר המגיד הנודע רבי שלום שבדרון זצוק"ל את פשר המאורעות שאירעו בזמן שיעבוד מצרים, שהלא דבר זה ידוע (שמות רבה - שמות ה, טז) כי בני שבט לוי היו פטורים מן השעבוד, והגם שכל אחיהם בני ישראל משועבדים היו לפרעה במצרים בחומר ובלבנים ובכל עבודה, מוכים ומושפלים בידי הנוגשים, באותו הזמן ממש ישבו בני לוי במקומם במנוחה ועסקו בתורה הקדושה (ראה במדבר רבה - בהעלותך טז, יב).

(ד) והוא כמותו הלשון של השם משמואל' (פרשת ויחי תרפ"א) שהבאנו בהקדמה, ולנחיצות הדברים נעתיקו שוב, וזה לשונו: "הנה ימי השובבי"ם ת"ת הם זמן התיקון לחטא הידוע, ויש שמותנים ועושין סיגופים, מוטב שיאמר כל אחד לנפשו מוטב להשתעבד בביתה של תורה ולצמצם את כל מעשיו ותהלוכותיו שיהיו בדרך התורה ולא להשתעבד לתעניתים וסיגופים, כמו שהגיד כ"ק זקיני האדמו"ר הגדול זצללה"ה מקאצק שההילוך בדרך התורה הוא הגדול שבסיגופים לגוף, עכ"ד, ומוכן שהאיש השם שכמו להשתעבד לתורה, הן ביגיעת הלימוד והן בצמצום תהלוכת מעשיו עפ"י דרכי התורה, מועיל יותר מכל סיגופי הגוף".

וראה גם דברים נפלאים שכתב בעניין זה רבינו צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק קדושת שבת מאמר ז), וזה לשונו: וידוע מה שמוכא ברעיא מדהימנא (ח"ג קנ"ג א) על עבודת מצרים בחומר דא קל וחומר ובלבנים ליבון הלכתא. כי יגיעת תורה שבעל פה עבודה כבידה לנפש דוגמת שיעבוד מצרים לגוף. וטובי לדוכי והוי דרופתקי דאורייתא. והם זכו לזה על ידי עבודת ועיניו מצרים דשלוש מתנות וכו' על ידי יסורין. ומתן תורה על ידי יסורי מצרים וקושי השיעבוד שהתחיל משנולדה מרים שממנה יצא דוד המלך ע"ה שורש תורה שבעל פה (וממנו המשיח שהוא יגלה כל אור הגנוז לכל הלבבות דבני ישראל שלא יצטרכו עוד לשום יגיעה, כי עין בעין יראו וגו', כי יזכו אז על ידו להעולם שכולו שבת ומנוחה שהיא הניחא שאחר היגיעה דשש אלפי שני עולם הזה בתורה ועבודה).

והוא קשה מאד, מה היה המשווא פנים לשבט לוי יותר משאר כל בני ישראל, מדוע הם נפטרו מעול השעבוד הקשה בו בשעה שכל בני ישראל היו סבלו בצער השעבוד, וכתמיהת הגמרא (פסחים כה:): 'מאי חזית דדמא דידך סומק טפי, דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי'.

אולם לפי מה שביארנו עד עתה, לא תיקשי לך ולא מידי, כי באמת גם שבטו של לוי לא נפטרו מעול השעבוד, הם אכן לא היו משועבדים לפרעה במצרים, אבל משועבדים גם משועבדים היו אל התורה הקדושה, הם קיבלו עליהם עול תורה ומצוות, ללמדה ולהגות בה יומם ולילה לא ישבותו, הם הכניעו את תאוות ליבם וכל חפציהם למען כבוד שמו יתברך, ואין שעבוד זה פחות בערכו מן השעבוד בחומר ובלבנים, ומאחר שהיו משועבדים בשעבודה של תורה היו פטורים משעבודה של מלכות, וכדאמרו חז"ל (מסכת אבות ג, ה), "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ", שהשעבוד אל התורה הוא תמורת השעבודים האחרים^[ה].

דרופתקי דאורייתא

גוף הדבר שעסק התורה הקדושה הוא במקום שעבוד הגוף כבר מצאנו בדברי חז"ל, כמו שאמרו בגמרא (סנהדרין צט:), "כל אדם לעמל נברא, שנאמר (איוב ה, ז) כי אדם לעמל יולד", והגמרא מבררת לאיזה עמל המכוון כאן, האם עמל הגוף ויגיעת כפיים, או שמא יגיעה בפה, ומסקנת הגמרא שהאדם נברא לעמול בתורה. אומר על כך רבא: "כולהו גופי דרופתקי נינהו, טובי לדוכי דהוי דרופתקי

(ה) ראה מה שכתבו ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' פרשת כי תשא (שמות לב, כו), וזה לשונם: בספר הרמב"ם ז"ל אומר (הלכות עבודה זרה א, א), שאברהם מסר קבלת התורה ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי, וזרעו הושיבו ישיבות שלא פסקה מהם תורה כלל, ולפיכך לא נשתעבדו במצרים, שלא עסקו במלאכה בימיהם כי אם בתורה.

דאורייתא", פירוש, כל הגופים מרחנים הם ולעמל נבראו, אשרי מי שזוכה להכנים מרחתו בתורה.

כמו כן פירשו במדרש (תנחומא מקץ סימן מז) את הפסוק (תהלים צד, יב), "אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו", ואמרו שם, שאין לך אדם שאין לו יסורים, כל אחד מתייסר בעניין אחר, זה חושש בשינו או כואב לו העין, עד שמגודל הייסורים מגדד שינה מעיניו ואינו יכול ליתן תנומה לעפעפיו, אולם כנגד זה ישנם אנשים הבריאים בכל גופם ובכל נפשם אלא שמרצונם הטוב בחרו לנגד שינה מעיניהם ולעסוק בתורה הקדושה כל הלילה, ועל אותם אנשים שמתייגעים בתורה בכל מאודם אמרו חז"ל 'אשרי אנוש שיסוריו בתורה'.

גם את ענין זה היטיב הגאון הצדיק רבי שלום שבדרון זצוק"ל לבאר במשל נפלא^[1], מעשה בכך כפר פשוט והמוני שנקלע בדרכו אל עיר הנמל הגדולה, שם אניות יהלכון קטנות עם גדולות, הוא לא השביע את עינו מן המראות הנפלאות שנגלו לנגד עיניו, כל מיני ספינות נכנסות אל תוך הנמל בזה אחר זה, וברגע שספינה עוגנת מיד עולים עליה חבורות של פועלים שמתחילים לפרוק מקרבה כל מיני סחורות ופרקמטיא, כלים מכלים שונים, ממש פלאי פלאים.

אלא שלפתע נעמד כמשתאה, הוא מבחין במראה תמוה מאד, אל תוך הנמל נכנסת לה ספינה שזה עתה הגיעה מארץ רחוקה, ולגודל פליאתו עולים הפועלים על סיפונה ופורקים ממנה אבני טרשים וסלעים כבדים, המראה התמוה הזה הציק לו מאד, הוא לא הצליח להבין את פשר הדבר, וכי חסרים אבני טרשים בארץ הזאת עד שצריכים להתייגע עליהם ולהביאם ממדינות הים.

הוא לא הצליח לכבוש את תמיהתו עד שהיה מוכרח לפנות אל הפועלים שיסבירו לו את פשר הדבר, אחד מן הפועלים אכן פינה עבורו מזמנו היקר ונתן לו להבין שאנייה זו הייתה מוכרחת להגיע לכאן ממדינה אחרת, אך מאחר ובאותה

(1) משל זה כבר מובא בספר 'משלי יעקב' להמגיד מדובנא זצוק"ל (פרשת וזאת הברכה משל תל"ט), אך שם המשיל זאת לעניין אחר.

שעה לא היה על סיפונה שום דברי סחורה ופרקמטיא לא היה באפשרותה להפליג אל תוך הים, כי מרוב קלות הספינה על פני המים עלולה היא להתהפך מכל גל וגל ומכל רוח מצויה, אשר על כן לא נותר כל ברירה כי אם להעמים עליה אבנים כבדים וסלעים שחלילה לא תתהפך הספינה על פניה.

סיים רבי שלום את המשל הנוקב וביאר את הנמשל, כל אחד ואחד כשיוורד לעולם הזה משול הוא לספינה המהלכת בלב ים, ודבר זה נמצא בבחירתו האם יעמים על ספינתו דברי תורה יקרים מפז ומפנינים, 'כי טוב סחרה מכל סחורה', או שמא יטען אותם באבנים וסלעים, כלומר, ביסורים וחולאים רעים רח"ל, כי אין שתי ברירות, או זה או זה, הספינה אינה יכולה להישאר ריקנית. ופשוט, שכל מי שעניי שכל לו בראשו יעדיף להעמים את סיפוננו במשאה של תורה מאשר בדברים אחרים ח"ו.

ריבוי הצומות עלול להזיק

עוד כתבו בספרים הקדושים, שכיום הזה בוודאי עדיף להימנע מן הסיגופים והתעניות, על אף שהם מועילים ביותר לתשובה, וכמה סיבות בדבר, קודם כל היות שהסיגופים מתישים ביותר את כוחו של אדם ומביאים אותו לידי רפיון והתרשלות, כדכתב התניא קדישא באיגרת התשובה (פרק ג), שם האריך לבאר את התועלת של הסיגופים והתעניות, אלא שלאחר מכן הוא מוסיף בזה הלשון: "אכן כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות הראשונים, אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו שאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו אלה, אסור לו להרבות בתעניות... ומכל שכן מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפליים, כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי".

ובן מובא בשל"ה הק' (מסכת יומא פרק נר מצוה, צ - הובא בכיור הלכה תקעא ס"ב) שתלמיד חכם העוסק בתורה אסור לו להתענות, למען לא יבוא לידי ביטול תורה חלילה, וכותב שם בזה הלשון: מצאתי בספר החרדים דף ס"ו (פרק ס"ה), שכתב וזה לשונו: עוד תקנה אחרת מצאתי בתוך ספרי המקובל האלהי חסידא

קדישא הרב רבי יצחק לוריא אשכנזי ז"ל, (בספר אחד כתיבת יד, נקרא 'בית מדות'...), שם מצאתי כתוב, כל מה שתמצא בדברי הראשונים תוכחה על עון, סיגופים ויסורין קשין, שלג וחרולים והפסקות עינויים, לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנתו, ויודע דעת ויראת ה', זאת היא תקנתו, לא יחלש ולא יתבטל מלימודו", עד כאן.

המעם הנוסף, דמכיוון שכל התכלית של הסיגופים והתעניות הוא בכדי לרומם ולהוציא את האדם מן העבירות שעשה ולתקן את נשמתו, ואילו הסיגופים וכל עצם ההתעסקות עם העבירות שעשה בעבר פועלים דווקא את ההיפך, הם מביאים את האדם לידי יאוש ורפיון, לפיכך אמרו, מוטב אל יסגף עצמו ואל יעסוק בחטאי העבר ובלבד שלא יבוא לידי יאוש, אלא קודם יעסוק בתורה והמאור שבה יחזירנו למוטב.

בעין זה כתב גם בספר הק' 'שם משמואל' (יתרו תרע"ג) בזה הלשון: "ובאמת זו עצה היעוצה לכל איש הבא ליטהר, לא תהיה ראשית מעשיו להכניע את החומר בתעניות וסיגופים, ולהתמרמר בנפשו אפילו על חטאת נעורים, פן יבוא מזה ח"ו לידי יאוש, אלא בראשונה צריכין להגביה את כחות נפשו, ולהסתכל במעלת נפשו ובמקור חצבה, ויגבה לבו בדרכי השי"ת, ורק אחר כך ישוב להכניע את כחות החומר בתשובה בתפילה ובתחנונים על העבר"^[1].

(1) עוד כתב בעל התניא באגרותיו (ע"מ): אך עתה הפעם אגלה דעתי הקטנה אודות הצומות ואודות הגלות, לא באלה חפץ ה' ולא כן קיבלתי מרבתי הקדושים, ע"כ.

ונציין גם למה שכתב בספר 'אהל אלימלך' (קעב): מא"ז הנ"ל ששמע מחותנו הגה"ק מה"ר ארי' ליבש מאופאלא, שסיפר שבימי חורפו עסק הרבה בסיגופים שונים ובתעניות. פעם אחת בא אליו איש זקן אחד ואמר לו בזה הלשון. אברך, למה תעסוק בסיגופים ובתעניות, הלא ידענו כי אליהו הנביא זכור לטוב בא אל הרה"ק מה"ר אלימלך מליזענסק וגילה לו. כי בשמים ובמתיתבא דרקיע נפסקה הלכה שלא יעסקו בתעניות ובסיגופים כי הדור חלוש. רק יסיפו לעסוק בתורה ועבודה, עד כאן.

אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו[ח]

הכלל העולה לנו מכל האמור לעיל, שהימים האלה – ימי השובבי"ם – הם ימים המסוגלים לתשובה על החטאים החמורים ביותר, והדרך היחידה שיכולים לכפר על העבירות האלו הוא רק על ידי יסורי הגוף ובקבלת תעניות וסיגופים על עצמו, אלא שכבר הורונו רבותינו שהמקבל עליו להתייגע בתורה למעלה מכוחו, על ידי זה הוא מקיים את בחינת 'זימרו את חייהם' ויוצא ידי חובת יסורים, ואז אף זוכה לתקן את נשמתו ולצחצחה מכל סיג ופגם.

והנה, ביגיעת התורה ישנם הרבה חלקים והרבה דרכים, ומצאנו בספרים הקדושים כמה וכמה דרכים ואופנים לבאר מהו סדר הלימוד הנכון בימים אלו, אך הצד השווה שבכולם, הוא הנחיצות להתחזק בימי השובבי"ם בעסק התורה בכלל וביגיעת התורה בפרט, כי רק מתוך כך יכולים לזכות לתשובה שלימה ולתיקון המעשים.

לפיכך אמרנו ללקט מעט בשיבולים ולאספך כעמיר גורנה את דבריהם של צדיקים בחובת השעה, זה בכה וזה בכה, וכל ערום יעשה בדעת ויבחר לעצמו את הדרך אשר קרוב ביותר לכישרונותיו ולכוחות הנפש שבו, אך העיקר והתכלית הוא, שהלימוד יהיה בתוספת יגיעה על יגיעתו בשאר ימות השנה, בין אם זה באיכות ובין אם זה בכמות.

והדבר צריך להיאמר, שאם בימיהם אמרו כן מה נענה אנו איזובי קיר, ואם הם כבר הזהירו על תעניות וסיגופים מחמת חולשת הגוף, על אחת כמה וכמה בזמננו, דור יתום, שירדה לעולם חולשה בין בגוף ובין בנפש, על אחת כמה וכמה שצריך להזהר שלא להפריז יתר על המידה.

הרבה דרכים להתייגע בתורה

בספר 'אוהב ישראל' שכבר הובא לעיל כתב, שדרך התשובה בכלליות הוא על ידי תורה ותפילה וצדקה, אבל בעיקר יכולים לתקן על ידי הלימוד תורה שבעל פה ובירור הלכה בליבון ובירור יפה, וכה כתב בלשון קדשו: "ועיקר התשובה הוא על ידי תורה ותפלה וצדקה כל אחד ואחד לפי יכולתו, ובפרט בלימוד תורה שבעל פה ולכרר הלכה בליבון ובירור יפה"^[ט]... וזהו עיקר התיקון של פגם הברית. כי לימוד תורה שבעל פה בכוונת הלב וביראת שמו יתברך הנכבד והנורא. וכל שכן מי שזוכה ללמוד תורה לשמה ממש ועל ידי תשובה כראוי מאספ ומייחד כל חלקי הטוב והניצוצין קדישין למקורן ולשורשין".

ואילו ב'אגלי טל' נותן את הדגש על לימוד העיון, כמו שכתב: "כי תיקון הברית תלוי ביותר בלימוד התורה, וביותר בלימוד התורה בעיון"^[י]. ומוסיף עוד, שהמעולה ביותר הוא העיון בהלכות שבת, היות שמצוות שבת בפני עצמו הוא תיקון על אותו פגם, ובוודאי שיגיעת התורה בהלכות שבת כוחה יפה על אחת כמה וכמה, ויגיעת שניהם משכחת עוון. ומסיים שם: "ואף שלא כל אדם זוכה ללמוד תורה לשמה כבר אמרו חכמינו ז"ל (פסחים נ:), לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

(ט) וראה בהערות דלעיל, שם הבאנו מדברי רבי צדוק הכהן מלובלין, שכתב לבאר על פי הזוהר הק' את גודל התיקון בחלק התורה שבעל פה דייקא, כי יגיעת תורה שבעל פה הינה עבודה כבידה לנפש דוגמת שיעבוד מצרים לגוף, וטובי לדוכי והוי דרופתקי דאורייתא (-אשרי מי שזוכה להכניס טרחתו בתורה).

(י) וראה גם ב'שם משמואל' (פרשת ויגש תש"פ) שכתב בזה הלשון: ויש לומר דהיינו הך שכתב האריז"ל דעיקר תשובה הוא עסק התורה, ולשון עסק התורה בודאי הפירוש העיון שהוא שקיל וטרי בתורה כל איש לפי יכולתו, והוא נוגע בשכל, ולא התמדת הקריאה ולימוד בלבד, ואפי' מי שאין ביכולתו לחדש חידושין דאורייתא נמי צריך עכ"פ לייגע את מוחו להבין בשכלו היטב עד שיחקקו ד"ת ויקבלם בשכלו כל איש לפי הבנתו ודעתו, וטוב מעט בכונה מהרבות שלא בכונה.

ה'משנה ברורה' (סימן תקעא - ביאור הלכה ס"ק ב) מביא להלכה את דבריו של ה'חיי אדם' (הלכות שבת ומועדים - כלל קלב סעיף מב), שעל עבירות כגון אלו צריך קודם כל לשוב לפני השי"ת ולבכות מקירות הלב, אך העיקר הוא שילמוד יותר מן הרגיל, "כי התורה היא מקוה טהרה ונמשל לאש, וכל אשר יבא באש באש יובא וטהר, וימעט מכל התענוגים ויאכל רק כדי קיום גופו שלא יחלש כדי שיהיה לו כח לעבודת השם", ומן הראוי לציין, שגם ה'משנה ברורה' מדגיש את העניין של שמירת שבת, וכותב שם שיראה לשמור את השבת בכל פרטיה ודקדוקיה ובוזה יהיה לו תיקון לנשמתו, וראה שם את המשך דבריו.

ובזה נבוא לעצה הידועה של לימוד חמש שעות ברציפות, דבר זה נתפשט מאד בקרב תפוצות ישראל ומקורו בספר 'יסוד העבודה' (ח"ג פרק ה, ז-ח) להרה"ק מסלונים זי"ע, והא לך לשון קדשו: "אמרו חכמינו ז"ל, עשית עבירות חבילות חבילות עשה נגדם חבילות חבילות של מצות. עוד אמרו חז"ל בבעל תשובה, אם היה רגיל ללמוד דף אחד מעתה ילמוד שני דפים, פרק אחד מעתה שני פרקים'. והטעם בזה, אחת שזהו התיקון על דרך מדה כנגד מדה, והשנית, בכדי שיהיו זכויותו מרובים^[יא]... ואמרו חז"ל, תורה מכפרת מגני ומצלי ותלמיד חכם אין אש של גהינם שולט בו".

ובאן מגיע להמשך דבריו: "והקובע לו ללמוד ערך ה' שעות, בלא שום הפסק דיבור בענין אחר, ובלא ענין טעימה בעלמא, ועל דרך תענית שעות, נראה לי שדבר זה הוא ענין נפלא המועיל ומזכך ומכפר ומביא אותו אדם לתשובה וכפרה מעולה".

אלו אם כן מתוך דבריהם של רבותינו מצוקי ארץ נשמתם עדין, והצד השווה שבהם, שכולם דרשו להתחזק בימים האלה ולהתאמן בתורה ביותר, ועל

[יא] בתוך הדברים מוסיף גם את זאת: ועוד נכלל בזה שילמוד בעניני הקרבנות ועונשין, כי אמרו חז"ל (מנחות קי.) כל הלומד בתורה כאלו הקריב כל הקרבנות, וביותר הלומד בענינם.

ידי העמל והיגיעה בתורה יוצא ידי חובת יסורי הגוף, וכפי ששגור אצל אנשים יראים ומורמים מעם בשעה שמגיעים בלימודם לאיזה תוספות מוקשה נוהגים לומר בפיהם: "אנו הולכים כעת לסגף את הגוף ולהתייגע בתוספות", וזהו כמו שביארנו, שהיגיעה שבתורה הוא הסיגוף המעולה שביותר, ואכן כל אחד לפום דרגא דיליה יראה בימים האלו להוסיף לימוד על לימודו, ומי שקשה לו העיון ירבה יותר בבקאות, העיקר לעסוק בתורה ולא להיות יושב בטל, ובזכות זה בוודאי יזכה לתשובה שלימה ותיקון המעשים.

כל ההתחלות קשות מכאן ואילך יערב לכם

אמת שבתחילה עושה זאת מתוך יראה ולומד תורה מתוך יגיעה ועמל, אבל כל העושה כן מתוך יראה סופו שיעשה זאת מאהבה, דברי תורה נעשים חביבים עליו ביותר עד שזוכה לטעום בה טעם גן עדן וכמעט לשד השמן, וכמאמר המדרש (דברים רבה פרשת כי תבוא ז, ג) שהמשיל את התורה אל השמן, "מה השמן הזה תחילתו מר וסופו מתוק, כך הן דברי תורה, אדם מצטער בהן בתחלה ועושה בהן אחרית טובה, שנאמר (איוב ה, ז) והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד"^[כ].

הלא כל הסיבה שהאדם אינו מרגיש את עריבות מתיקות התורה הוא רק מחמת עבירות העבירות שבידו, וכמו שהחולה בגופו לא ירגיש טעם ערב במה שטועם אפילו אם יכניס לתוך פיו את כל מעדני העולם, כי החולי פוגם את חוש

(יב) וראה ב'שם משמואל' (שבועות תרע"ו) שכתב בזה הלשון: 'ויט שכמו לסבול' (בראשית מט, טו) אפילו שיהיה קשה עליו. כי דבר שיומתק על האיש לעשותו איננו בגדר עול, ועול נקרא מה שכבד על האדם וטבעו אינו מסכים לזה, וכך צריך כל איש לקבל על עצמו אפילו על מנת כן. ובאמת המקבל עליו עול תורה ומצוות באופן זה אפילו שהן כבדות, אז רק אז יזכה לנועם מתיקות העבודה, וזהו שברש"י (שמות יט, ה) 'יערב לכם מכאן ואילך' - שכל התחלות קשות, היינו שההתחלה צריכה להיות באופן זה אף על פי שתהיה קשה, ואחר שמקבלין עליהן עול תורה באופן זה מעלה עליהן כאילו לא חטאו מימיהן.

הטעם, כמו כן מי שיש בידו עבירות הריהו סובל מחולי הנפש ולא יוכל להרגיש את עריבות מתיקות התורה עד שיחזור בתשובה וישוב לאיתנו הראשון (ראה הדברים האלה באריכות בספרה"ק 'דגל מחנה אפרים' פרשת בשלח בשם הרה"ק בעל ה'תולדות יעקב יוסף').

אבל אם מתייגע על דברי תורה ומשקיע בהם עמל וטורח, זוכה על ידי זה לתשובה שלמה ותיקון המעשים, ואז נעשים דברי תורה מתוקים בפיו עד שאינו יכול לפרוש מהם ואינו מרגיש שום קושי בהם, וכבר נודע פתגם קדשו של ה'אור החיים' הק' בפרשת כי תבוא (דברים כו, יא) "אין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם"^[יג].

(יג) התורה היא מתוקה ונחמדה לאין ערוך ואין דומה לו, אלא שלא כל הבריות זוכים להרגיש את המתקוה שבה באותו המידה, כל אחד ואחד מרגיש לפום דרגא דיליה ולפי מה שזכה לטהר את נפשו ורוחו מן העבירות שבידו. ראה דברים יקרים ונפלאים בספר הק' 'באר מים חיים' (פרשת שמיני פרק ט), ובתוך הדברים הוא כותב שטעם התורה אינו רק בחינה רוחנית שצריך להאמין בה במושכלות, אלא הוא טעם ממשי שהלומד תורה בקדושה יכול להרגיש בה בחוש, וזה לשונו:

כי מי שזוכה לטעום בנפשו קצת טעם מתיקות התורה וקיום מצוותיה באהבה הרי אין קץ וערך ושיעור לנועם מתיקות הליזה כמו שאמר הכתוב (משלי ג, יח) 'דרכיה דרכי נועם וגו' ואמר (תהלים לד, ט) 'טעמו וראו כי טוב ה'''. וההוגה בה לשם ה' באהבה אז חכו ממתקים וכל פיהו מלא מטעם נופת צוף נועם עריבות ידידות מתיקות התורה יותר מכל הדברים הנחמדים שבעולם כמאמר הכתוב (שם י"ט, ה) 'תורת ה' תמימה משיבת נפש וגו' עד הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים. וזה אינו על דרך האמונה כי אם טעם ממשות נפלא במתיקות האהבה שאין קץ וערך אליה ואין חשוקה ותענוג בעולם כזה למי שזכה קצת לטעום מתענוגיה ודדיה ירוו בכל עת במתיקות נפלא ממצואות הסברות אמיתיות החדשות החביבין על בעליהן ולומדיהן לשמה יותר מכל הון יקר נמצא ומסולא מפז ומפנינים יקרים, והכל למען שמו באהבה בכדי להיות נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו.

המזרם מכל האמור

בללו של דבר, שתי מעמים היו לנו מדוע עסק התורה הוא במקום תעניות וסיגופים, וגם כיצד הוא מועיל לסליחת עון ולכפרת פשע, המעם הראשון, היות שהפגם נעשה במקום המוח והתורה גם הוא במקום המוח, על כן תבוא התורה שבמוח ותתקן את הפגם והפירוד שנעשה במוח. המעם השני, כי עיקר התכלית של התעניות והסיגופים הוא בכדי לשעבד את הגוף ולהכניע את החומר, וכזמננו אנו שהגופים עייפים והנפשות חלושות יכולים הסיגופים להזיק יותר מאשר להועיל, לפיכך אמרו רבותינו שישעבד האדם את עצמו אל התורה הקדושה ביגיעת הגוף והנפש, ועל ידי זה הוא זוכה לתקן את נשמתו בקדושה ובטהרה.

יעזור השי"ת שבזכות העסק והיגיעה בתורה הקדושה נזכה לתשובה שלימה ולכפר על נפשתינו, לטהר את נשמתנו מכל סיג ופגם ומכל חטא ועון ופשע, ונזכה למעום מעם מתיקות ודביקות התורה הקדושה מתוך קדושה וטהרה, ולא ימוש התורה מפינו ומפי זרענו מעתה ועד עולם.

ובזה הענין אין יד כל אדם שוה בו כי לא כל האדם זוכה לראות ולהנות מאור הזה כי אם כדרך שבא לראות באור התורה בקדושה ובטהרה וביוכוך גופו ואיבריו מכל מין טומאה, כך הוא בא לראות באור נועם תענוגים וחמודת אהבת מתיקותיה כנאמר (משלי ה, יח) 'אילת אהבים ויעלת חן', ונאמר (שיר השירים ז, ז) 'מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים', ומררה עצמו באור התורה עד שכל מיני אהבת עולם הזה מקטן ועד גדול הכל כאין אהבתם ומתיקותם, נגד אהבת ומתיקות התורה. וזוכה להביט בנפלאותיה ודרך החיים והאור הגנוז בה עד שמתענג בה יותר מכל מחמדי עולם.

נהפשה דרבינו ונשובה

במה עניינים המועילים לשלמות עבודת התשובה
בנימי השובבי"ם

החרטה ושבירת הלב והבכי זה נחוץ מאוד

היה איש אחד שמצד עצמו היה תלמיד חכם וירא שמים, אלא שבתקופת צעירותו פחו עליו יצרו ונכשל בחטאים קשים ונוראים רח"ל, לאחר זמן החל ליבו נוקפו על המעשים שעשה בשנים קדמוניות עד שלא מצא מנוח לנפשו, התגלגלו הדברים עד לשולחנו של הגדול בדורו, הלא הוא הגאון הקדוש רבי יחזקאל לנדא זי"ע בעל ה'נודע ביהודה', הגאון זצ"ל דן בדבר מכל צדדיו, ולאחר זמן שלח עבורו תשובה ערוכה ומבוררת היטב בו מסר לו סדר תשובה ודרך של תיקון, דבר דבור על אופניו, תשובה זו מופיעה בספרו הבהיר 'נודע ביהודה' (מהדורא קמא - אורח חיים סימן לה), והרבה יש ללמוד מזה לכל מי שחפץ לעשות תשובה על החטאים.

בתוך הדברים כתב הנודע ביהודה כהלשון הזה: "אומר אני שודאי נחוץ הוא לבעל תשובה כדי לשבור לבו הזונה שיוכל להתחרט בלב שלם, וכל זמן שלא נשבר לבו אי אפשר להיות החרטה בלב שלם בלי ערמה, וכל זה מן הסתם. אבל מי שיוכל לזכות יצרו על ידי התורה, שכבר העידו חז"ל שאם אבן הוא נמות, וגם התורה מתשת כח, לזה אני מיקל מאוד בתענית וסיגופים, אבל החרטה ושבירת הלב והבכי זה נחוץ מאוד והמרבה בבכי במסותרים משובח", עד כאן לשונו.

אם נתבונן בדברים אלה נראה כי הם נסובים על שני צירים מרכזיים, קודם כל כתב גם הוא כפי שכבר הובא בשם הרבה מספרי האחרונים, שכהיום הזה אין לסגף את הגוף יותר מדי, ותחת זאת ישעבד את גופו אל התורה הקדושה, ללמוד ולהגות בה ביתר שאת ויתר עוז, אך יחד עם זאת הוסיף עניין נוסף, שהבעל

תשובה יש לו להרבות בבכי, כפשוטו, יִרְבֶּה לִבְכוֹת וּלְהִתְאוּנָן עַל חַטָּאֵי אִשְׁרַחטא מתוך חרטה ושבירת הלב, כי בכיות אלו בכוחם להרחיץ ולהדיח את הנשמה מן הטינופים שדבקו בה על ידי החטאים[א].

שערי דמעה לא ננעלו

עניין הבכי בשעת התשובה אנו כבר מוצאים בספרי הנביאים, עוד בשעה שהוכיח הנביא את בני ישראל ועורר את לבם לשוב בתשובה לפני השי"ת, כבר הזכיר להם את חובת הבכייה, כמו שנאמר (יואל ב, יב) "וגם עתה נאום ה' שובו עדי בכל לבבכם ובצום ובבכי ובמספר".

כמו כן מסופר בזהר הק' (ח"ג פרשת אחרי עה:): על אדם אחד שנכשל בעבירה חמורה ונענש מיד למחרתו, העונש היה שנקלע למקום שם התקוטטו שני אנשים, והאחד הרים את ידו להכות את חברו ובטעות היכה את החוטא שעבר

(א) כאן המקום להציג את דבריו הנרגשים - במליצה ובתחנונים - של רבינו הנודע ביהודה שכתב בספר הצל"ח (דרוש כ' לעשרת ימי תשובה - ליוה"כ"פ), בו מעורר את עדת צאן מרעיתו לתשובה ולתיקון המעשים לקראת יום הכיפורים, וביותר מעורר שם על הצורך לשפוך דמעות כמים, כי רק על ידי הבכי והדמעות אפשר לזכות לתשובה שלימה, וזה לשונו:

והנה בזמן קצר היספיק סיגוף ימי התשובה לתקן גודל הפגמים שפגמנו בכל האיברים, ובפרט בברית קדש, ואין תקנה כי אם להכין מים רבים, לשפוך דמעות כנחל, הורידו כנחל דמעה, והנה עתה בא המלך, הנה המלבושים הלבנים אשר לבשנו הכזה הוא לבושי מלכות, שסוף אדם למות וילבש הבגדים הללו, אבל המלך מבקש איה בגדי הקדושה, שהלביש אותנו שהשחרנו ולכלכנו בעונותינו, ותחת בגדי יקר בגדי מחלצות, לבשנו בגדים צואים, וגם שואל אותנו על האם אשר עמנו בגלות.

על כן אחי ורעי איה המים אשר הכינותם, ניתן את הבגדים במים רבים, הנה אבינו אתנו עתה, נשפוך דמעות כנחל, הורידו דמעה, לא תחוסו עיניכם כי עתה העת והעונה, וגם נתודה לפני אבינו שבשמים, כי נהגנו קלנא בשכינתא, וכזאת וכזאת עשינו, נצומה ונבקשה על זאת לגאול את השכינה, ולהוציאה מגלות.

שם לתומו, כה עצומה הייתה המכה עד שהגיע עד למוחו והיה נתון בסכנת נפשות, בצר לו פנה אל רבי שמלאי שיתן לו רפואה למכתו, ורבי שמלאי נתן לו עצה שבכל יום ויום יעשה תשובה על אותו החטא שעבר עליה בשאט נפש ובוה יהיה לו ארוכה ומרפא.

לאחר זמן עבר אותו אדם בשוק בסברתו והנה רבי יוסי ורבי אבא באו לקראתו, וסיפר להם הלה, שהחל מאותו היום והלאה בו הורה לו רבי שמלאי דרך של תשובה, אזי בכל יום ויום הוא מביט באספקלריא על צורת כבואתו, וכשרואה לנגד עיניו את הרושם שנשאר על פניו מן המכה ההיא, אזי מתחיל לבכות בבכייה רבה לפני השי"ת שימחל לו ויסלח על עווננו שגדל מנשוא, אחר כך נוטל את הדמעות שנשרו לו על לחייו ורוחץ בהן את פניו, התנאים הקדושים התפעלו מאד מתמימות לבו ויראתו של אותו אדם ועל כן נתנו לו עצה טובה כיצד למחות מעל פניו את הרושם שנותר עליו מן המכה.

בספר 'ראשית חכמה' (שער התשובה - פרק חמישי) הביא את המעשה הזה, ולמד משם על גודל העניין של כבי ודמעות שהם מסוגלים לרחוץ את כל הזוהמה והטינוף שנתהוו מן העבירה, ועל כן ראוי לכל אחד שיבכה בדמעות שלישי על עוונותיו ולאחר מכן ישטוף בדמעות אלו את פניו, וכדמסיים שם בזה הלשון: "ויכוין לרחוץ הפגם והחושך שבפנים על ידי המים שמוריד מעיניו, כמו שפגם העליון נרחץ על ידי מימי נהר העליון... כן למטה באדם ירחץ החושך שבו על ידי המים היורדים מעיניו, כי שערי דמעה לא ננעלו".

חובת התבודדות

ומעניין לעניין באותו העניין ראוי להוסיף עוד נקודה חשובה שמופיעה בספרים הקדושים, ונצרכת במאד מאד לשלמות עבודת התשובה, וזהו העניין של התבודדות, התבודדות הכוונה לפרוש מחברת המון בני אדם ומשאן המולת העיר הטורדים את מנוחת הנפש ומונעים מן האדם לחשוב מחשבות בישוב הדעת,

ויתבודד רק הוא לברו במקום שבו איוותה נפשו, שם יתעמק להתבונן במצבו הרוחני, היכן הוא אוהו במילי דשמיא בינו ובין קונו, לידע עד היכן התעלה בעבודת השי"ת, במה פגם ומה צריך לתקן.

רק על ידי ההתבודדות יכול האדם להגיע לידי ידיעה והכרה אמתית במצבו, כי בתוך כל ההמולה ומרוצת החיים שאנו נתונים בה קשה מאד לידע ולהתבונן באמת היכן הוא עומד ומה הם השאיפות שלו, טבע האדם לרמות את עצמו ולהונות את עצמו שהוא בתכלית השלימות, ואם לא יעשה מפעם לפעם הפוגה ממרוצת החיים לחשב חשבוננו של עולם, יוכל להעביר את כל ימיו מתוך דמיון שוא שכל מעשיו כהונג ואין לו עוד מה לתקן בעולמו, לפיכך נתנו הספרים הקדושים את העצה של ההתבודדות שהוא הרפואה הטובה ביותר לזה.

פורשים מענייני עולם ומקשרים מחשבותם עם אדון הכל

בספר 'חרדים' (מצוות התלויות בארץ פרק ג) הביא דברים שמצא בכתב יד המקובל רבי יצחק לוריא זי"ע (האר"י הק'), ובאותו הכתב יד נאמר שהסיגופים והתעניות לא נועדו עבור כל אחד ואחד, כי יש אנשים שהסיגופים האלה עלולים לבטלם ולהחלישם מתלמוד תורה, אלא הדרך הטוב ביותר לעשות תשובה הוא שיתבודד האדם הוא לברו במקום שאין שם עוד אנשים, ובאותו הזמן ידמה בעיניו כאילו הוא עומד לפני השי"ת ומדבר אליו דיבורים רכים ופשוטים, ומתוך כך יבוא לתשובה אמתית.

זזה לשונו: "מי שתורתו אומנתו ויודע דעת ויראת ה', זאת היא תקנתו, לא יחלש ולא יתבטל מלימודו, אך יום אחד מן השבוע יתרחק מבני אדם ויתבודד בינו לבין קונו, ותתקשר מחשבתו בו כאילו כבר עומד לפניו ביום הדין, וידבר לא-ל יתברך רכות כאשר ידבר העבד אל רבו והבן אל אביו", כן כותב בעל החרדים,

ורבינו הכהן הגדול מאחיו מביא את הדיבורים האלו ככתבם וכלשונם בתוך חיבורו הגדול ספר 'משנה ברורה' (ביאור הלכה סימן תקעא)^[ב].

וממשיך ה'חרדים' לשבח עוד את העצה הנפלאה של התבודדות, ואף מציין בדבריו עוד גדולי ישראל שהפליאו דבר זה, בתוך הדברים מבאר עוד את גודל התועלת שבהתבודדות, וכה כתב שם: "ככמה חיבורים נמצא שהתבודדות והפרישות והדביקות היו נוהגים בה חסידו ישראל, היינו שבהיותם לבדם מפרישים מדעתם ענייני עולם ומקשרים מחשבותם עם אדון הכל, וכך למד מהר"ר יצחק [לוריא] המקובל הנזכר, שזה מועיל לנפש שבעתיים מהלימוד, ולפי כה ויכולת האדם יפרוש ויתבודד יום אחד בשבוע או יום א' בחמשה עשר יום וכו'", עד כאן לשונו.

עניין זה של התבודדות אנו מוצאים בהרבה מאד ספרי הקודש ולא נוכל להביא כאן את כולם כי רבים הם, אך רק נציין למה שכתב בספר הק' 'בית אהרן' (סדר היום ואזהרות קודש ג), וזה לשונו: "התבודדות יום אחד בשבוע בחדר מיוחד בתענית ותשובה ותורה לחלק לכל שבוע וכו', וביום התענית יזהר שלא ישיח שיחה בטלה כל היום רק יעסוק בתורה ויראת ה' כל היום, ויזהר שיהיה לשמה ובדחילו ורחימו, ויבכה בדמעות לפני קונו שיכפר לו על עונו וכו', וירבה בתורה בכל יכלתו, ואם אפשר שיתבודד עצמו בכל יום". ולבסוף ממשיך וכותב: "ואף בלא תענית יראה להתבודד לא פחות משעה ויתודה לפני בוראו ויבקש שיכפר לו", עד כאן.

גם בספר התניא (איגרת הקודש פרק יב) יש רמז לעניין זה של התבודדות, שם הוא כותב שההתגלות האמתית של כבוד ה' יהיה לעתיד לבוא, רק אז יתפרדו כל

(ב) כידוע שהספר 'משנה ברורה' נתקבל בכל תפוצות ישראל לפוסק אחרון ועל פיו ישק דבר, וחזינן כאן שהוא עצמו מביא בשם ספרי היראה את החובה להתבודד בינו לבין קונו, ממילא, כל מי שמקפיד לילך בדרכיו ולפסוק על פי פסקיו בוודאי צריך גם להשתדל לקיים את הדבר הזה.

פועלי און ויזרח אור ה' יתברך בעולם, אולם הוא מוסיף שגם בתוך הגלות המר הזו וההסתר פנים הנורא שאנו שרויים בו ישנם כמה אופנים שעל ידי זה יכולים אנו להשיג מעין הגילוי הנפלא הזה, ובתוך הדברים כותב בעל התניא שאפשר להשיג זאת על ידי "תפלה או שאר עתים מזומנים להתבודד עם קונו", דהיינו שעל ידי ההתבודדות של האדם עם קונו יכול כל אחד להשיג מעין גילוי של לעתיד לבא^[ג].

תהלים - כמו שסלחת לדוד שאמר מזמורים אלו לפניך

אך במרם נכלה את דברינו נוסף כאן עוד עניין נפלא המובא בספרים הקדושים, שנתנו סגולה מיוחדת המסוגלת לתשובה שלימה ובפרט בימים האלה של שובבי"ם, והוא מרומז בפסוק הראשון של פרשת שמות שהוא גם הפרשה הראשונה של פרשיות שובבי"ם.

התורה הקדושה מתחילה ואומרת "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", וכתב מרן הרב החיד"א ז"ל שהסופי תיבות היוצאים מן 'בני ישראל הבאים מצרימה' הוא 'מילה', ואילו הסופי תיבות של 'ואלה שמות בני ישראל הבאים' הוא 'תהלים', ולומר לך באו שאמירת תהלים מועילה ביותר לפגם זה ולהעלות שוב את הניצוצות שהלכו שבי לפני צר.

מקור נפלא לדבר זה הוא על פי המובא במדרש (שוח"ט א, א, ח) שאמר דוד המלך עליו השלום, שכל מי שיקרא בספר תהלים שכתב תיחשב לו האמירה כאילו עסק בסוגיות החמורות של נגעים ואהלות שבסדר מהרות, ואיתא בכתבי האריז"ל (פע"ח - שער הנהגת הלימוד - א) שהלימוד בסדר מהרות הוא תיקון

(ג) בספר 'טיב המועדים - אלולי' ישנו פרק מיוחד העוסק בארוכה במעלת ההתבודדות במשנת רועי ישראל שבכל הדורות, שם נקבצו כעמיר גורנה מאמרים רבים מפי ספרים וסופרים העוסקים בשבח מידה זו, ראה שם ותמצא נחת.

לה בנין שזבו בנים שזבבי"ם יעקב

למידת יסוד, נמצא לפי זה, שכל האומר תהלים כאילו למד בסדר טהרות שהם תיקון לקדושת היסוד.

והרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווע זי"ע מוסיף ליתן עוד רמז בפסוק זה (דברי יחזקאל - שמות), ומגלה שהראשי תיבות של 'שמות בני ישראל הבאים מצרימה' הוא 'השבים', והסופי תיבות הוא 'תהלים', רואים אנו שוב את הכח של אמירת תהלים בימים האלה בכדי לזכות לתשובה שלימה, ומוסיף שם הרה"ק משינאווע בזה הלשון: "ואמרו משמו של הרב הקדוש מוהר"ר מרדכי ממשערנאבל זלה"ה שסגולה לזה להתענות בערב שבת קודש ובשבת קודש יאמר תהלים וטוב לתיקון החטא הזה" [ד].

אף הרה"ק רבי נחמן מברסלב דורש כעין זה (ליקוטי מוהר"ן תורה עג), וכותב שהסופי תיבות של: 'ואלה שמות בני ישראל הבאים' - הוא 'תהלים', ואילו הסופי תיבות של המשך הפסוק: 'מצרימה את יעקב איש וביתו' - הוא 'תשובה', בזאת מרמז לנו הכתוב על הכח הגדול של תהלים שמביא את אומרו לידי תשובה שלימה, כמו כן יש בכח אמירת פסוקי ומזמורי התהלים להמציא לכל אחד מישראל

(ד) המתבונן בתפלת 'יהי רצון' הנדפס בספרים לאומרה לפני אמירת תהלים, יראה מיד שעיקר הבקשה שאנו מבקשים שמה הוא על עניין התשובה, שבזכות אמירת תהלים נוכל לתשובה ולכפרת עוונות, כמו כן גם ב'יהי רצון' שלאחר התהלים, שיש שם הרבה בקשות על כל מיני עניינים, אבל הבקשה הראשונה הוא לזכות לתשובה בזכות אמירת תהלים, ומכאן נדע ונבין עד כמה מועיל אמירת תהלים לתשובה שלמה.

וכך אנו אומרים שם ב'יהי רצון' שלפני אמירת התהלים: "יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, הבוחר בדוד וזרעו אחריו והבוחר בשירות ותשבחות, שתפן ברחמים אל קריאת מזמורי תהלים שאקרא כאילו אמרם דוד המלך, עליו השלום, בעצמו זכותו יגן עלינו, ויעמד לנו זכות פסוקי תהלים וזכות תבותיהם ואותיותיהם ונקדותיהם וטעמיהם והשמות היוצאים מהם מראשי-תבות ומסופי-תבות לכפר פשעינו ועוונותינו וחטאתינו ולזמר עריצים ולהכרית כל החושים והקוצים וכו', ומשם ימשך לנו שפע לנפש רוח ונשמה לטהרנו מעוונותינו ולסלוח חטאתינו ולכפר פשעינו, כמו שסלחת לדוד שאמר מזמורים אלו לפניך, כמו שנאמר 'גם ה' העביר חטאתך לא תמות'.

את פתח התשובה המיוחד בשבילו ואף לפתוח אותו לפניו לרווחה, ולא רק זו, אלא שאפילו מי שמצד עצמו אין לו שום התעוררות לתשובה רח"ל, אזי על ידי התהלים זוכה לעורר את ליבו שיהא רוצה בתשובה.

וכפי שכתוב ב'ליקוטי מוהר"ן': "מי שרוצה לזכות לתשובה, יהיה רגיל באמירת תהלים, כי אמירת תהלים מסוגל לתשובה... עד שכל אחד ואחד, כפי מה שהוא, יכול למצוא את עצמו בתוך ספר תהלים, ולזכות לתשובה על ידי אמירת תהלים... ועל כן הוא דבר גדול מאד לעסוק תמיד באמירת תהלים, כי תהלים הוא התעוררות גדול מאד מאד להשם יתברך, אשרי שיאחו בו" [ה].

והטאך בצדקה פרוק

גם צדקה הוא מן העניינים המועילים בימים האלה, וטוב מאד להרבות בימים האלה בנתינת צדקה, וכלשון קדשו של הרה"ק מאפמא בפרשת ויחי (ד"ה)

(ה) וראה מה שכתב שם עוד בליקוטי מוהר"ן, וזה לשון קדשו: והנה הכל חפצים ליראה את שמך, ואף על פי כן לאו כל אדם זוכה לעשות תשובה. כי יש אחד, שאין לו התעוררות כלל לתשובה. ואפי' מי שיש לו התעוררות לתשובה, אינו זוכה להגיע אל האות והשער של תשובה השייך לו. ואפילו אם מגיע לשם, יכול להיות שהשער של תשובה סגור. ומחמת כל זה, אין האדם זוכה לתשובה. ועל ידי אמירת תהלים, אפילו מי שאין לו שום התעוררות לתשובה, הוא מתעורר לעשות תשובה. וגם זוכה על ידי תהלים, להגיע אל השער ואות השייך לו, ולפתוח השער. נמצא שזוכה על ידי תהלים לעשות תשובה.

וזה בחינת (שמואל ב, כג) 'נאום הגבר הוקם על', ודרשו רבותינו ז"ל (מועד קטן טז:): שהקים עולה של תשובה. ונעים זמירות ישראל, כי על ידי בחינת נעים זמירות ישראל, דהיינו ספר תהלים שייסד, על ידי זה הוקם עולה של תשובה, כי על ידי תהלים זוכין לתשובה כנ"ל.

וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (עבודה זרה ד:): לא היה דוד ראוי לאותו מעשה, אלא כדי להורות תשובה ליחיד וכו'. נמצא, שעיקר הוראת התשובה על ידי דוד המלך. ועיקר התשובה של דוד המלך, הוא ספר תהלים, שאמרו בהתעוררות גדול מאד, וברוח הקודש. עד שכל אחד

ויקרא יעקב אל בניו) שכתב בזה הלשון, "ועיקר התשובה הוא על ידי תורה ותפלה וצדקה כל אחד ואחד לפי יכולתו", וכך גם כתב הרה"ק בעל התניא זי"ע באיגרת התשובה (פרק ג), שכהיום הזה שאין אנו יכולים להרבות בתעניות כמו בדורות הקודמים, אשר על כן כל מי שצריך להתענות יפדה את התענית בצדקה, וכדכותב שם בלשון קדשו, "כדכתיב (דניאל ד, כד) 'וחמאך בצדקה פרוק'. וכמו שכתבו הפוסקים ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ וכו' והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו'".

ואחד כפי מה שהוא, יכול למצוא את עצמו בתוך ספר תהלים, ולזכות לתשובה על ידי אמירת תהלים כנ"ל.

ועתה אל תעצבו

אין עושים תשובה אלא מתוך שמחה של מצוה

אדם הראשון שב על חטא עץ הדעת

הנה כבר נודע לנו מפי ספרים וסופרים שהימים האלו של ימי השובבי"ם הינם ימים מיוחדים מאד, אשר נועדו לתקן את הפגם שפגם אדם הראשון בתקופת הזמן לאחר שגורש מגן העדן, וכך היה סדר השתלשלות הדברים, עם גמר היצירה שיכן הקב"ה את אדם הראשון ואת חוה אשתו בתוככי הגן הנאה מקדם לעדן, מעוטר היה הגן בכל מיני אילנות נחמדים למראה ועמוסים בפירות משובבי עין ונפש מהם היה יכול ליהנות כאוות נפשו, מלבד עץ אחד - עץ הדעת שמו - עליו ציווה הקב"ה לאדם הראשון לבל יהין לאכול הימנו.

אולם למעשה לא עמד אדם הראשון באזהרה זו ונגרר אחר עצת אשתו לאכול מעץ הדעת, לאחר שגם היא נמשכה אחר פיתויי הנחש הקדמוני והסתותיו כי אין ממה לחשוש ולא יארע כלום אם יאכלו מן הפירות, וכך המרו שניהם את הציווי המפורש של הקב"ה. את התוצאות של אותו החטא אנו מרגישים עד לעצם היום הזה, כאשר מיד לאחר מכן גירש הקב"ה את האדם וחוה אשתו מגן העדן, כשיחד עם זאת נגזרה מיתה על כל הבריות, כמו כן עד לאותו הזמן היה המזון מצוי בלא טורח ומאז ועד עולם צריכים הבריות לעמול פרנסתם, בויעת אפיך תאכל לחם.

בשנוכח אדם הראשון לראות ולהבין את גודל הפגם אשר פגם בחטאו, התעוררו בקרבו רגשי חרטה וצער גדולים עד למאד, וקיבל על עצמו לשוב בתשובה שלימה ולתקן את אשר פגם, ואמרו בגמרא (עירובין יב:): שבעקבות כך פירש אדם הראשון מביתו ומחוה אשתו למשך זמן של מאה

ושלוישים שנה, ובאותם השנים ישב בנידוי ובפרישות גדולה עד למאד ועסק בתשובה ותיקון המעשים.

אולם מאחר שלגודל חסידותו ישב אדם הראשון בפרישות למשך שנים כה ארוכות ולא הביא בנים לעולם כדרך כל הארץ, אזי יצאה ממנו תקלה ונתפזרו ניצוצותיו בעולם שמהם נבראו כל מיני שדים ורוחות, ומבואר בכתבי האריז"ל (שער הכוונות - דרושי הפסח דרוש א) שבגין אותו הפגם השתלשלו הדורות של המבול ודור ההפלגה, והם היו צריכים לתקן במעשיהם את פגמו של אדם הראשון, אך למעשה, לא רק שלא תיקנו כלום אלא עוד קלקלו יותר, רק שנים רבות לאחר מכן, כאשר ירדו זרעו של יעקב אבינו לארץ מצרים ונשתעבדו שם בשעבוד גדול ובעבודת קשה ונוראה, אזי מכח הצער של 'וימררו את חייהם' עלה בידם לתקן את הפגם של אבי כל הברואים עד שזכו לצאת משם ולקבל את התורה באהבה.

מה נעשה בדיןך

והנה, החטא השני שמופיע בתורה מיד לאחר חטאו של אדם הראשון בעין הדעת הוא החטא של קין בנו שהרג את הבל אחיו, הקב"ה העמיד את קין למשפט ודן אותו על מה שהרג את הנפש, ומסופר במדרש שלאחר מכן פגש אדם הראשון את בנו כשהוא יוצא מן המשפט והוא שמח וטוב לב, ושאל אותו 'מה נעשה בדיןך' - באיזה עונש הענישו אותך, ענה קין ואמר, 'עשיתי תשובה ונתפשרתי', מששמע זאת אדם הראשון מספרת המדרש: "התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר, כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע? מיד עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צב) 'מזמור שיר ליום השבת וגו'", עד כאן.

מדרש זה הוא פליאה ביותר וכמה דברים יש להבין בה, קודם כל מדוע יצא קין מן הדין כשהוא שמח וטוב לב, שנית, מה התכוון קין לומר 'עשיתי תשובה ונתפשרתי', שלישית, איזה חידוש בעבודת התשובה התגלה כאן לאדם הראשון שלא היה יודע עד כה, הלא אדם עצמו עסק בתשובה למשך מאה ושלושים שנים, וכיצד הוא אומר כעת שלא היה יודע כוחה של תשובה.

אדם הראשון סיגף את עצמו ויצא מזה תקלה

ובכדי ליישב את העניין על נכונה שומה עלינו להתבונן בעבודת התשובה של אדם הראשון ולעומת זה בסדר תשובתו של קין, ונראה שחילוק גדול היה ביניהם, כי הנה אדם הראשון עשה תשובה מתוך צער ויסורים כפי המובא בגמרא דלעיל, הוא התנהג במנהגים של פרישות ואף הכניע את גופו ביותר, אולם בסופו של דבר, על אף שכוונתו הייתה רצויה וכל מעשיו עשה לשם שמים, בסוף יצא תקלה מתחת ידו, ונמצא שתוך כדי הפעולות שעשה בכדי לשוב בתשובה על עונו הראשון, מזה עצמו הסתבב עוון אחר ונולדו ממנו שדין ורוחין ושאר כל המזיקין.

בל כך גדולה הייתה הפגם העוון החדש עד שהיו צריכים לכמה דורות שלמים בכדי לתקן אותו ולא הואילו בידם מאומה עד שהגיעו דור המדבר ותיקוהו, ועדיין נשאר הרושם של אותו החטא עד לעצם היום הזה, וזהו אכן העבודה של ימי השובבי"ם לתקן את העוונות מעין אלו, ומתוך שביקש אדם הראשון לתקן נמצא מקלקל^[א].

עשיתי תשובה ונתפשרתי

לבן מה מאד גדלה פליאתו של אדם הראשון בשעה שראה את קין בנו יוצא מן המשפט והוא שמח וטוב לב, הכיצד זה מסוגל לשמוח לאחר שנכשל בחטא כה גדול ונורא, הלא תשובה צריך לעשות מתוך צער והתמרמרות ולא מתוך שמחה וטוב לבב, ועל כן שאל לקין מה נעשה בדיןך עד שאתה כה שמח וצוהל.

(א) כמוכן שלא באנו כאן לתת טעמים בעניינים שהם למעלה מהשגתנו וח"ו להטיל דופי באדם הראשון, אך סוף כל סוף תורה היא וללמוד אני צריך וכל כוונתנו הוא רק ללמוד לענייננו את המוסר שבוה.

ענה לו קין, 'עשיתי תשובה ונתפשרתי', כלומר, לא עשיתי תשובה מתוך צער ויגון, אלא אדרבה הייתי שמח על שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו נתן לי דרך של תשובה בכדי לתקן את אשר העויתי, אף על פי שהוא מנוגד להשכל האנושי, שהלא כיצד ייתכן לתקן לאחר שכבר פגם ושיחת, הלא מי שחטא לפני מלך בשר ודם אפילו אם ירצה לעשות תשובה בכל מאודו אין מניחין בידו, אלא מעניינין אותו בכל חומר הדין, ואילו אצל מלך מלכי המלכים הקב"ה, אפילו אם חטאו כנגדו את החטאים הגדולים ביותר עדיין הפתח פתוח לבוא לפניו יתברך שמו בהכנעה ובשברון לב, להתוודות ולקבל על עצמו בכל לב שמכאן ואילך אל ישוב לסורו, ותשובתו מקובלת עד שנעשה כתינוק שנולד.

ולא זו בלבד שאין לך שום דבר העומד בפני התשובה, אלא שהקב"ה בכבודו ובעצמו יושב ומצפה לרשעים שישוכו בתשובה, ואפילו מבקש מכל החוטאים שישוכו אליו וימחל להם, כמו שמסופר בגמרא (חגיגה טו.) על אחר (אלישע בן אבויה) שכפר בעיקר ויצאה בת קול ואמרה "שובו בנים שובבים - חוץ מאחר", הרי לנו שכל אחד ואחד מישראל ללא שום יוצא מן הכלל - חוץ מאחר - יכול ואף מזומן לשוב לפניו, ואפילו על אחר עצמו כבר כתבו בספרים שאילו היה מתעקש בכל תוקף לעשות תשובה הייתה תשובתו מתקבלת לרצון, שהרי אין דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי פאה א, א) [ב].

(ב) לחיבת הדברים נעתיק כאן את דבריו של הרה"ק מאפמא בספר 'אוהב ישראל' (לימי הרצון והתשובה), בו הוא מבאר את הידוע שאין שום דבר העומד בפני התשובה, ואפילו אחר אם היה עושה תשובה היה מתקבל לרצון, וכעין דברים אלו מופיעים בעוד הרבה ספרים קדמונים, וזה לשונו:

גמרא חגיגה (טו א) יצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר. והוא תמיה גדולה לעיני כל בר דעה כי הלא ידוע ומפורסם שאין לך דבר בעולם שעומד בפני התשובה וכמו שקיבל השם יתברך תשובת מנשה הגם שהכעיס בוראו מאוד. אך באמת נראה לי דאין הכוונה דגם אם היה שב בתשובה לא היה הקדוש ברוך הוא מקבלו. חלילה לה' יתברך מעשות כדבר הזה ולא כיוצא בו.

תשובה מתוך שמחה וטוב לבב

זוהו הביאור במה שאמר קין 'עשיתי תשובה ונתפשרתי', דהיינו שכביכול עשה תשובה באופן של פשרה והבנה מתוך שמחה וחדוה ולא על ידי יסורים

אכן שורש הדבר הוא כך מגודל רחמי ה' יתברך שמרחם על כל בריותיו וגם על החוטאים נגדו יתברך וחושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח לזאת שולח ה' יתברך היראהורי תשובה בלבם בזה הכרוז היוצא בכל יום שובו בנים כו' כנודע מספרים הקדושים, ומעורר אותם שישובו בתשובה שלימה. או על ידי איזה סיבה מעוררם שישובו היינו כמו שכתוב (תהלים ז: ג) תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם, והקדוש ברוך הוא בעצמו פותח להם שערי תשובה ושואל ומבקש מכל אחד ואחד לעשות תשובה.

אכן יש עבירות חמורות כל כך כמו האומר אחטא ואשוב (יזמא פה ב) וכדומה, אז אין מהראוי שה' יתברך יחזור אחריו לעוררו ולבקש ממנו שיעשה תשובה. רק צריך האדם להתעורר מעצמו ולשום אל לבו בלא אתערותא דלעילא מקודם ולהתודות לפניו יתברך בכל לבבו וישפוך שיחו לפניו יתברך שישלח לו עזר וסיוע מן השמים שיגמור תשובתו בכי טוב. ואז באמת מקבלין תשובתו גם כן בשובו מדרכו וחי.

וזהו מאמרם ז"ל (שם) אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ולא אמרו אין מקבלין תשובתו. אך ודאי כוונתם הוא שאין מעוררין אותו מן השמים שישוב אך ורק ממתניין ומצפים ומייחלין מתי יתעורר מעצמו לעשות תשובה שלימה ואז בלי ספק שמקבלין תשובתו בשמחה.

וכלל גדול אמרו חכמינו ז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א) באמת שאין לך דבר העומד בפני התשובה. וזאת היתה כוונת הבת קול שהכריז שובו בנים כו' חוץ מאחר, היינו שהקדוש ברוך הוא הוא בעל הרחמים ומתאוה מאוד שכל החוטאים ישובו אליו באמת לבל ידח ממנו נדח ובפרט נשמה היקרה כמוהו שהיה גדול בתורה ובחכמה. אך שורש הדין וקו האמת והמשפט ניתן שלא לעוררו ולבקש ממנו שישוב. לזאת עשה ה' יתברך ברוב רחמיו וחסדו הגדול סיבה זו כדי שישכיל ויבין אחר וישג בחכמתו כוונת ה' יתברך שבאמת רוצה שישובו אליו ויקבלו בסבר פנים יפות. אך שכביכול אינו יכול לומר לו בפירוש ולעוררו שישווב בתשובה כמו שמתנהג את עצמו עם שאר החוטאים מחמת שהכעיסו הרבה וידע רבונו כו'.

וזה שאמרה הבת קול שובו בנים כו' היינו לכם אני אומר ומעורר אתכם ומבקש מכם שתשובו אלי חוץ מאחר, איני יכול לעוררו ולומר לו זה כנ"ל. אך כשיבין זה מעצמו וישווב

וחולאים רעים, ובכל זאת קיבל הקב"ה את תשובתי ומחל על עוונותי^[א], והשמחה הייתה על עצם הזכות שזיכה אותנו הקב"ה לשוב בתשובה ולתקן את כל העוונות.

וכששמע זאת אדם הראשון התפלא מאד על האופן הזה של תשובה, ולא שלא ידע כלל על עבודת התשובה, בוודאי שידע, שהרי גם הוא עשה תשובה מאה ושלושים שנה, אבל לא ידע שאפשר לעשות תשובה מתוך שמחה של מצוה, ותשובה זו מקובלת הרבה יותר, מה גם שתשובה מתוך שמחה אינה גורמת לפגמים אחרים כמו התשובה מתוך עצבות, כי עצבות היא הדבר הגרוע ביותר ומביאה לידי פגם ועוון, כמו שאכן אירע באדם הראשון, שמתוך התשובה עצמה נולדו בו פגמים חדשים.

וראה בספה"ק 'מאור ושמש' (פרשת בהעלותך) שמרעיש על כך ביותר וכך הוא אומר: "יסוד גדול בעבודת ה' להרחיק עצמו מעצבות ומרה שחורה רחמנא ליצלן בכל האפשרות, שמצינו בזה הקדוש שעצבות הוא שמין עבודה זרה, עיין שם. והמופת (-ראיה) לזה, דמי שהוא עצבון - משוטט במוחו מחשבות עבודה זרה. על כן צריך להתרחק מהעצבות מאד ומאד, כי הוא מביא את האדם לכל מיני עבירות. והעצבון תחילתו הוא שמתגבר בקרבו תאוות אכילה, כאשר עיינו רואות האיש אשר הוא שרוי במרה שחורה רחמנא ליצלן - אוכל בתאוה ורעבתנות ובמהירות. ומתאוות אכילה נמשך אחר תאוות אחרים" (ראה כיו"ב בספר 'יסוד העבודה' ח"ג פ"ח).

בכל לבבו כראוי לו באמת אז מה טוב ומה נעים. וכמו שמצינו בעון העגל שרמזו ה' יתברך למשה באומרו (שמות לב, י) ועתה הניחה לי כו' כדי שישכיל ויבין שבו הדבר תלוי (שמו"ד ס"פ מב). וכמו שבאמת כן היה שהשכיל והבין משה רבינו ע"ה כוונתו יתברך והתפלל לפניו יתברך לעורר רחמים על זרע ישראל והועיל בתפלתו. כמו כן רמז לו ה' יתברך לאחר שיבין כוונתו יתברך שהוא לטובתו ושב ורפא לו כי אין דבר כו' כנ"ל. והכל נמתק וניתקן בתשובה. וכן יהי רצון שנשוב אליו באמת כראוי אמן.

(ג) כלשון קדשו של הרה"ק היישימח ישראל' מאלכסנדר (ישמח ישראל - שנת שובה יא) בשם כ"ק אביו זי"ע, שפירש את דברי המדרש 'נתפשרתי' מלשון 'פשרה' - כמו שאומרים העולם: 'מיר האבען זיך פערגלייכט'.

יתר על כן אמרו בספרים הקדושים, שעוד יותר ממה שמשתוקק היצר הרע להכשיל את האדם בעצם החטא, הרי הוא צריך את העצבות שלאחר החטא, וזה עצתו כסל למו של היצר הרע, קודם הוא מכשיל את האדם בחטא ואחר כך שובר את ליבו בקרבו שכבר אין לו תקנה, דבר זה מושך את האדם לעצבות ומרה שחורה, ומכאן ואילך הדרך קצרה ביותר עד שמגיע לעבירות הגרועים ביותר, ומסוגל היצר הרע לשכנע אפילו אדם שאינו חוטא כלל ולצייר בעיניו כאילו הוא החוטא הגרוע מכולם, בכדי שעל ידי זה יבוא האדם לידי עצבות ושברון לב וחלילה ילך מדחי אל החי[יד].

וכפי שכותב עוד ה'מאור ושמש' (פרשת וישב): "כאשר בא הצדיק להתבודדות גדול ומפשפש במעשיו וחושב לעצמו שהוא גרוע שבגרועים והוא לאפס ולאין, אדרבה הוא חושב לעצמו שהוא מלא עבירות, כן דרך הצדיקים המתבודדים עצמם ועושים תשובות גדולות, אזי תחבולתו של היצר הרע להביא הצדיקים הללו בעצבות גדול ובמרה שחורה חס ושלום, שיאמר לנפשו שהוא מלא עבירות, ואז יוכל לתופסו חס ושלום, להכשילו באיזה דבר. אך הצדיק צריך זאת להבחין תיכף, שזאת הוא מחשבת היצר הרע, וצריך תיכף לצאת מגדר הלו שלא להחשב לעצמו שהוא מתבודד עצמו כדרך הצדיקים לשוב על עוונותם, רק להביא עצמו לתוך שמחה, וינצל מהכשלת היצר הרע".

שבת בחינת תשובה מאהבה ובשמחה

לפיכך, תיכף כששמע אדם הראשון מקין בנו שישנו עוד דרך של תשובה שהוא לא ידע עליה עד עתה, תשובה מתוך שמחה, והוא עוד אפילו יותר מעולה

(ד) וראה בספר 'אמרי נועם' (פרשת מצורע) שהביא זאת בשם הרבי מלובלין ז"ע, וזה לשונו: בעת עמדו בתפלה צריך להיות בשמחה ובהתלהבות גדולה באהבה ויראה, ולא יעלה כלל על מחשבתו מהעבירות שקודם, כי זו היא עצת היצר הרע. כי יותר חשוב להיצר הרע העצבות שאחר עשיית העבירה מהעבירה גופא, כדי שיוכל אח"כ להפילו לעצבות, כידוע זה בשם רבינו הקדוש מלובלין זצוק"ל [עיין בדברי אמת פרשת לך לך עמוד יט].

מן התשובה שעושים בעצבות, מיד כותב המדרש, "התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר, כך היא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע? מיד עמד אדם הראשון ואמר, 'מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ולומר לשמך עליון' (תהלים צב)".

ויתבאר המדרש על פי המובא בספרים הקדושים ש'שבת' הוא בחינת 'תשובה' [ה], כמו שכתב ב'סידורו של שבת' (חלק א שורש א ענף ד) ש'שבת' הוא נומריקון – 'שבת בו תשוב', ומבאר ה'שם משמואל' (שבת תשובה תר"פ) שהעניין של שבת מורה על תשובה מתוך עונג – תשובה מאהבה – ומהפך את הזדונות לזכויות, שלא כמו התשובה בימות החול שנעשה מתוך התמרמרות, שאז הוא רק תשובה מיראה שהזדונות נעשים לשגגות (ראה גם ב'פרי צדיק' פרשת ויגש אות ה) [ו].

מחמת זה הטעם פתח אדם הראשון ואמר 'מזמור שיר ליום השבת', היות שעתה גמר בליבו לשוב בתשובה מתוך שמחה ואהבה ולא מתוך עצבות וצער, כי זהו דרך התשובה האמתית, לעשותו מתוך שמחה וטוב לכב ולא מתוך עיצבון ורעות הרוח חס ושלום [ז].

(ה) וראה כהדברים האלה ממש ב'בית הלוי' על התורה (בראשית ב, ב) וזה לשונו: ולפי המבואר לעיל תשובה ומצות שבת הכל בחינה אחת הם, דענין שבת הוא לידע דמחדש העולם בכל רגע בריה חדשה ואין רגע הקודמת סיבה לרגע שלאחריה, והוא הבחינה דמקבל התשובה ומנהיגו לא כמעשיו הקודמים והראשונות לא תזכרנה. ובמדרש בכמה מקומות (ילקוט תהלים קב רמז תננה) אמר על בעל תשובה ואתה בורא אותה בריה חדשה ומשום הכי אמר (אדה"ר) מזמור שיר ליום השבת, והוא גם כן שאמרו (שבת קיח) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, דכיון דשומר שבת כהלכתו מקבלין תשובתו ומוחלין לו עונותיו.

(ו) מוסיף ה'שם משמואל' וכותב בזה הלשון: ובה יש לפרש דברי התנחומא (פ' בראשית ס"ג) שעונג שבת מועיל יותר מאלף תעניות, היינו תשובה מיראה, שמאהבה הרי נעשים זכויות, ומוכרחים לומר דמיירי בתעניות שבתשובה מיראה, שאינו עושה אלא כשגגות, ועונג שבת מכפר לגמרי.

(ז) וכבר נודע מן הספרים הקדושים ששמחה איננה סתירה לשברון לב, ועל אף שתשובה צריך לעשות מתוך שברון לב אבל יחד עם זאת כדאי שיהיה בשמחה ולא מתוך עצבות

כמו שכתב ה'חתם סופר' זי"ע (עה"ת דברים כד, ה), שהעושה תשובה על העבירות חייב לעשותו מתוך שמחה של מצוה, וכלשון קדשו: "השמחה וההתלהבות בעבודת התשובה - כי העצלות והעצבות בזה הוא עון פלילי, כמו שנאמר (דברים כה, מז) תחת אשר לא עברת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל". כך גם כתב בספר ה'תניא' (איגרת התשובה יא), שהתשובה מתוך שמחה הינה הדרגה העליונה והמעולה ביותר של תשובה ונקראת 'תשובה עילאה'.

גם יוסף הצדיק, לאחר שהתוודע אל אחיו ולא יכלו להביט בפניו מגודל הבושה שמכרוהו לעבד, ניחם אותם ואמר להם: "ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי הנה" (בראשית מו, ה), ופירש ב'תפארת שלמה' (ויגש) בזה הלשון, "ועתה - הוא לשון תשובה (בר"ר בראשית כא, ו), לכן אמר, אף על פי שאתם צריכין לשוב כתשובה על המעשה הזה אשר עשיתם, אך אל תעצבו, לא בעצבות הוא דרכי התשובה, כי התשובה היא מצות עשה מן התורה וצריך לעשותה בשמחה, כמו שכתוב (תהלים ק, ב) עבדו את ה' בשמחה. ולכך ועתה הוא לשון תשובה, כי הבעל תשובה צריך לומר - מעתה הנני שב, הנני חוזר בתשובה ולא אשוב לכסלה עוד רק עתה אהיה ברוך ה' מהיום והלאה"^[ח].

חלילה. וכן כתב ב'אהבת שלום' (פרשת ויגש) וזה לשונו: ידוע שאף על פי שצריך לאדם להיות לב נשבר, אף על פי כן צריך להיות בשמחה, על דרך אמרם ז"ל (חובות הלכות שער הפרישות פ"ד) הפרוש צהלתו בפניו ואבלו בלבו.

ובספר 'שיח שרפי קודש' (שמחה - ז) מוקשה בשם היהודי הק', מדוע נאמר בתהלים 'הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם', הלא 'לב נשבר' הוא דבר טוב ולמה צריך רפואה בשביל זה, ומתוך שיש שני מיני 'לב נשבר', יש שבא מתוך שמחה והוא לב נשבר טוב ומועיל, ויש לב נשבר מתוך עצבות ומרירות שזהו גרוע מאד ובאמת צריך רפואה לזה, ועל לב נשבר כזה אמר הכתוב 'הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם'.

(ח) כסגנון זה ממש פירשו עוד הרבה מן הספרים הקדושים.

אכבס בו לבי כבודית

שבת קודש מסוגל לתיקון כל הפגמים שבקדושה

שבת הוא זכר ליציאת מצרים שיצאו בו מכל הטומאות

אף על פי שכל ימי השובבי"ם מסוגלים לתשובה, אולם בוודאי ישנם ביניהם גם זמנים מיוחדים שהצדיקים העידו עליהם כי הם מוכשרים ביותר לתשובה, ושבת קודש הוא מן הזמנים היותר מסוגלים ובפרט השבתות של ימי השובבי"ם, כמו שכתוב בספר הק' 'בית אהרן' (קמנ:): בשם הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע, 'השבתים של שובבי"ם המה תיקון למי שצריך תיקון'.

הרה"ק מראפשיץ זי"ע בספר 'זרע קודש' (פרשת בא) ביאר היטב את מעם הדבר ואת הכח של שבת קודש להעלות את האיש הישראלי משפל המדרגות ועד לרום המעלה ממש מאשפות ירים אביון, והוא היות שבשבת קודש בני ישראל מעוררים את הזכר של יציאת מצרים, על ידי שאנו אומרים בשעת הקידוש 'תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים'.

וכמו שבזמן יציאת מצרים היו בני ישראל משוקעים במעמקי הקליפות וברגע אחד הוציא אותם הקב"ה מאותו מקום טומאה ותועבה והעלה אותם עד לרום מעלות הקדושה, כך גם בכל שבת ושבת מתעורר אותו הכח אצל כל איש מישראל, ואף על פי שעד עתה היה מרוחק מאד ממדרגות הקדושה, אבל שבת הוא בבחינה של 'תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים', בשבת יכול כל אחד להתחיל בהתחלה חדשה ולהתקרא קדוש ללא שום קשר אל המצב בו היה שרוי

אך לפני כמה רגעים, ממש כמו שהיה בזמן יציאת מצרים, והוא גם ופלא שלמעלה מדרך הטבע והשכל[א].

קיום העולם הזה על ידי עשר ספירות

ועתה אמרנו לבאר עוד את הקשר המיוחד בין קדושת שבת קודש לקדושת היסוד, ואת הכח הסגולי של שבת קודש לכפר ולתקן את הפגם של חילול הקדושה, על פי הידוע לנו ומקובל בידינו מחכמי האמת.

דהנה ידוע לכל שאורו של הקב"ה הוא אין סוף ממש ואינו ניתן להשגה כלל בכלים הגשמיים, וכמו שאנו אומרים בכל יום ב"ג עיקרים שסידר הרמב"ם, "אני מאמין באמונה שלמה, שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ואין לו שום דמיון כלל".

אולם כשהתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים ורצה להשרות את שכינתו בקרבנו, אזי כביכול צמצם את שכינת עוון לעשר ספירות, ועל ידי הספירות האלו השתלשל אור קדושתו להאי עלמא בצמצום אחר צמצום, וכלשון הרמב"ן (בראשית א, א) שכתב - "כי בעשר ספירות נברא העולם", ועל ידי הספירות האלו מנהל הקב"ה את עולמו בכל עת, ואלו הם העשר הספירות: (כתר) חכמה, בינה, דעה, חסד, גבורה, תפארת. נצח, הוד, יסוד, מלכות[ב].

(א) וראה את לשון קדשו בספר זרע קודש, וכה כתב שם: אומרים אז (בקידוש) תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, פירוש שעתה נפתח לו שער ופתח והתחלה להיות מכאן ואילך נקרא קודש, אף שהיה משוקע מקודם בעבירות, והגם שלפי השכל והטבע אי אפשר זה, לזה אומרים זכר ליציאת מצרים, שהיינו גם כן משוקעים עוד במ"ט שערי טומאה וכמעט נשקענו רק שהשי"ת עשה לנו נס, והנס הזה הוא שער שבכל עת שנצרך לזה לצאת משיקוע הטומאה לקדושה, יוציא אותנו השי"ת על ידי הזכר של יציאת מצרים.

(ב) לא באנו כאן להיכנס חלילה לעומקם של דברים העומדים בכבשונו של עולם שהם עמוקים מיני ים ולאז כל אחד יכול למשמש בהם, אלא רק כתבנו כאן מקצת

ובשם שישנם עשר ספירות בהנהגת העולם בכלליות, כך גם מצויים העשר ספירות בשאר כל היצירה בפרטיות, וכגון בששת ימי המעשה, שכל יום ויום מימות השבוע רומז לספירה אחת מן הספירות, וכמו כן גם בקרב הבריות מצוי הבחינות האלו, שבכל מצב שעומד בו האדם הריהו שייך לאיזה מידה מן הספירות האלו (בבחינת עולם שנה נפש)^[ג].

השומר עצמו בקדושה זוכה למידת יסוד הכוללת הכל

העיקר מה שנוגע לענייננו הם שבע הספירות האחרונות שנלמדות מן הפסוק בנביא (דברי הימים א כט, יא), "לך ה' הגדולה - והגבורה - והתפארת - והנצח - וההוד - כי כל בשמים ובארץ - לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש", כאשר חלק מן הספירות נזכרים בפסוק באופן מפורש וחלק ברמזיה, וכתב בווהר הק' (ח"ב מב: - קמז.) שהתיבות 'כי כל בשמים ובארץ' רומזים למידת 'יסוד' שהוא המידה שכל היקום כולו נסמך עליה, וכדתירגם שם בתרגום יונתן 'אחיד בשמיא ובארעא'.

מידה זו של יסוד כוללת הכל, כדמובא בספר 'תורת המגיד' (פרשת נח) בשם הרבי ר' בער - המגיד ממעזריטש - ז"ע שאמר בזה הלשון: 'היסוד יש

המושגים בהעברה בעלמא, על פי המובא בספרים הקדושים, אך ורק בכדי להבין את מה שנוגע אלינו.

(ג) ראה הלשון בספר התניא (פרק ג): והנה כל בחינה ומדרגה משלש אלו נפש רוח ונשמה כלולה מעשר בחינה כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן הנחלקות לשתיים שהן שלש אמות ושבע כפולות פי חכמה בינה ודעת ושבעת ימי הבנין חסד גבורה תפארת כו' וכך בנפש האדם שנחלקת לשתיים שכל ומדות. השכל כולל חכמה בינה ודעת. והמדות הן אהבת ה' ופחדו ויראתו ולפארו כו' וחב"ד נקראו אמות ומקור למדות כי המדות הן תולדות חב"ד.

בו כח לעלות למעלה ולהוריד ולהמשיך השפע מעילא לתתא, מפני שהוא כולל הכל כידוע'.

אכן, מי הוא זה ואיזהו אשר זוכה להיות בבחינת יסוד אשר כל העולם נסמך עליו, הווי אומר שזהו הצדיק, הוא הוא היסוד אשר עליו העולם עומד, כדכתיב במשלי (י, כה) "וצדיק יסוד עולם", הצדיק הוא היסוד של העולם, וכתב בשל"ה הק' (מסכת תמיד פרק נר מצוה אות מג) שעל צדיקו של עולם העידו חכמינו ז"ל ואמרו (הגיגה יב): 'עמוד אחד יש מארץ עד הרקיע וצדיק שמו, ועליו העולם עומד, שנאמר 'וצדיק יסוד עולם'.

אלא שהדרך להגיע למדרגת צדיק ולבחינת 'יסוד' כבר מבואר בכל הספרים הקדושים שהוא רק על ידי השמירה התמידית בכל ענייני הקדושה, דהיינו ששומר על עצמו בכל תוקף ועוז שלא להיכשל ח"ו אפילו בחשש איסור, וככל שהאיש הישראלי נזהר יותר ואף עומד בנסיונות הטומאה ומתגבר עליהם תמיד, אזי מוסיף והולך במעלות הקדושה וזוכה להשיג את בחינת 'יסוד' ולהיות מן הצדיקים יסודי העולם שעליהם עומד[ד].

(ד) וכל הנוהר במידת היסוד זוכה ממילא להשיג יותר בניקל גם את שאר מעלות הקדושה, ומי שח"ו אינו נזהר בעניינים אלו אזי קרוב ליפול גם בשאר דברים, וראה מה שכתב בישם משמואל' (פרשת נח תערי"ב), וזה לשונו: ויש לומר עוד, דכמו שמידת יסוד בקדושה היא כוללת הכל, לעומת זה בקליפה הפוגם במידה זו שהיא שמירת הברית כוללת הכל, ועל כן תמצא בדור המבול שעניינם הוא פגם בגילוי עריות, נמשך עם זה גם עבודה זרה ושפיכות דמים, כמו שפירש רש"י ותשחת זה עבודה זרה, ושפיכות דמים זהו כי מלאה הארץ חמס', ובגזל נאמר (משלי א) 'את נפש בעליו יקח', ובפשיטות הרי נאמר (יחזקאל כג, לו) 'כי נאפו ודם בידיהם', וע"כ בשמירת הברית תלוי הכל.

כמו כן איתא בשפת אמת (פרשת נצבים תרס"א) וזה לשונו: בפסוק (דברים ל, ד) 'אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך', התורה נקראת 'שמים' והברית נקרא 'קצה השמים'. כי התורה תלוי בשמירת הברית. וכמו שכתוב (דברים ל, יב) 'מי יעלה לנו השמימה' - דרשו ראשי תיבות 'מילה'. אם כן המילה בקצה השמים והוא מעלה את האדם לשמים ותורה.

ולבן נקרא יוסף הצדיק 'צדיק יסוד עולם', מאחר שהתגבר על הנסיונות הקשים ביותר בענייני קדושה וטהרה, זאת למרות שהיה יחידי בארץ מצרים מקום ערוות הארץ ושטופים בזימה, ועל אף שהעמידו אותו בנסיון נורא שהוא למעלה מכה אנושי, בכל זאת התגבר בכוחות אדירים והשליך ממנו כל חמודות תבל ובלבד שלא להיכשל חלילה בחטא.

שבת ומילה - משורש אחד של בחינת יסוד

אולם באמת, גם מי שנכשל רח"ל ולא עמד כל כך בנסיונות, חלילה לו מלהתייאש, שהרי הקב"ה אינו נועל את דלתו לעולם בפני השבים, וגם אין לך שום דבר העומד בפני התשובה, הרבה דרכים למקום לשוב לפניו יתברך ולתקן את כל אשר עיווה ולא בשמים הוא, וכפי שכבר הארכנו לבאר היטב בפרקים האחרים, אפס כי אפילו לאחר שעשה תשובה עדיין עלול להישאר איזה רושם מן הפגם אשר פגם עם החטא, וגם את הרושם הזה צריך לתקן ולמחוק מן העולם, אלא שבכדי לתקן את זאת צריך לתקן את החטא בשורשו במקום אשר שם פגם.

ואמרו בספרים הקדושים שהעניין של שבת קודש הוא תיקון נפלא על פגם היסוד, וההסבר בזה הוא פשוט עד למאד, היות ששני העניינים האלו, גם שבת קודש וגם ברית קודש נקראים בשם 'ברית', כלומר, שני המצוות האלו הם לא מצוות בלבד כשאר כל המצוות, אלא הם גם אות ברית וסימן של התקשרות בין הקב"ה לבין בני ישראל, וכל השומר ומקיים את שני המצוות האלה הריהו מקיים בזה את הקשר הנצחי שנכרת בין ישראל לאבינו שבשמים^[ה].

(ה) ראה ב'פנים יפות' (שמות כג, יד) שביאר כי המצוות של שבת ומילה הם בבחינת דבקות והתקשרות להש"ת, וזה לשונו: וכתוב [דברים ד, ד] ואתם הדבקים בה' אלהיכם וגו' וכל שכן ביום השבת שהוא אחדות האמיתי כמ"ש לעיל 'דאתאחדת ברזא דאחד'... וזוה הטעם מצות מילה אפילו בשבת, מפני שהוא הדבקות של ישראל בה' להסיר הערלה מהם,

מצוות מילה נקראת ברית, כמו שאנו רואים בתורה הקדושה בשעה שציווה הקב"ה לאברהם אבינו בראשונה את מצוות ברית מילה, בפרשת לך לך (בראשית יז), ובתוך הפרשה הזאת הזכירה התורה הקדושה י"ג פעמים את הלשון 'ברית', כמו שכבר עמדו על זה חכמינו ז"ל במתניתין (גדרים ג, יא) ואמרו, "גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות".

כמו כן גם שבת קודש נקראת ברית, כלשון הכתוב (שמות לא, טז) "וישמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם". וכעין זה מצאנו בדברי רבותינו ז"ל (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - פרשת בחדש פרשה ב) על הפסוק (שמות יט, ה) "וישמרתם את בריתי" - "רבי אליעזר אומר, זה ברית שבת ורבי עקיבא אומר זה ברית מילה", על כל פנים חזינן מכאן ששני המצוות האלו גם יחד נקראים בשם 'ברית' והם קושרים אותנו אל אבינו שבשמים בקשר אמיץ וחזק כל ינתק.

עוד מובא בזהר הק' (ה"ב רעו) שגם שבת קודש הוא בבחינת מידת 'יסוד', אותו מידה של יוסף הצדיק שהיה שמור בקדושתו, ומבאר בזה הזוהר הק', ששבת קודש הוא מאותו שורש של עבודת הקדושה, כי שניהם הם בבחינת יסוד, ומי שחפץ לכפר על פגם קדושת היסוד, צריך להקפיד ביותר על שמירת שבת שגם הוא מאותו השורש, ועל ידי זה זוכה לתקן את מה שפגם במידת היסוד^[1].

לכך נקראת ברית וכן שבת נקרא ברית, כדכתיב [לקמן לא, טז] לעשות את השבת לדורותם ברית עולם, עד כאן לשונו.

וראה עוד בספרים הקדושים שאמרו ששני המצוות אלו הם היסוד והשורש לאמונה, וכן הוא הלשון בשל"ה הק' (מסכת שבת פרק תורה אור עב) שכתב על מצות שבת - "דע, כי השבת מורה על שורש האמונה ושורש כל התורה וכו'". ועל מצות מילה אנו מוצאים הלשון בספר 'עקידת יצחק' להגה"ק רבי יצחק עראמה זצ"ל שכתב - "כי המילה היא עיקר ושורש האמונה האלקית [כמו שכתבנו בשער י"ח]".

(1) ראה את לשון הזוהר הק' (בתרגום ללשון הק'): 'זכור את יום השבת לקדשו' - בסוד הברית, שהוא יסוד שאחוז בו יוסף... בא וראה, בעשרת הדברות שבמשנה תורה כתוב,

תיקון במצות שבת מתקן כל מה שפגם ביסוד

גם ב'אור החיים' הק' ביאר ששני המצוות האלה של שבת וברית ממקור אחד יהלכון, וכל הנוהר באחד מן המצוות האלו גורם לעצמו שיהיה שלם גם במצוה השנית, ולכן אמרה תורה (ויקרא י"ג, ג) "ואת שבתותי תשמורו" - שבתות בלשון רבים, כי מצוה נובעת משורש אחד שמתחלקת לב' ראשים, ב' שבתות וב' שמירות, שמירת שבת ושמירת הברית, וזה לשון קדשו:

"ואת שבתותי תשמורו... ואמרו בזהר חדש (ריש פ' תולדות) כי יום שבת הוא כנגד יוסף הצדיק, והוא סוד השלום, ולזה אנו אומרים 'שבת שלום' ואנו מברכין 'הפורס סכת שלום', והיא בחינת יסוד הכל, ויוסף לצד צדקתו אשר שמר אות ברית קודש מגשת אל הטומאה ירש בחינה זו. והוא מה שאמר כאן 'ואת שבתותי' - ב' שבתות, אחד שמירת עצמו מלטמא את ברית קודש, ואחד שמירת שבת, ושניהם בחינה אחת, ולזה נקראים שניהם אותות, בשבת אמר (תשא לא, ג) 'אות היא בני וגו'". ובמילה אמר (לך יו, יא) 'והיה לאות'. ותדע כי ב' הבחינות בערך המעשי הם ב' (מצוות) אבל בערך המסובב מהם הוא בחינה אחת - והשומר אחד מהם יסובב התיקון והתקשרות נפשו בב' המצות - ולזה אמר ואת שבתותי".

בענין זה יש לציין להקדמתו הנודעת של הגה"ק בעל ה'אבני נזר' זי"ע בספרו 'אגלי מל', שם הוא מסביר את הסיבה מדוע מכל חידושי תורתו בחר להעלות על מכבש הדפוס דווקא את החידושים על הסוגיות שבהלכות שבת, ומבאר על פי המובא בזהר הק' ששבת קודש הוא תיקון על מכירת יוסף הצדיק

וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך ה' אלהיך משם'. כאן מלמדת אותנו התורה סוד עליון, שהרי הצדיק ההוא שנמכר חי לעבד במצרים וחללו (ויראו) אותו, לעמתו הוא זכור את יום השבת. ומשום כך אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: בבקשה מכם היו זוכרים הצדיק ההוא שנמכר על ידיכם והיה לעבד במצרים, ובאותו החטא נגזר עליכם להשתעבד בכם במצרים ולכפר החטא ההוא שמכרתם אותו. שמרו את יום השבת ויתכפר לכם, שהרי יום השבת כנגדו הוא, כמו שבארנו בסוד האמונה.

שהיה מצוין בשמירת היסוד, ואומר שם בזה הלשון, "ובזה יובן כי שבת נחויץ לתיקון הברית וממילא גורם שמירת הברית".

וכותב עוד, שבוה יובן מאמר חכמינו ז"ל (שבת קיה): שאלמלא משמרין ישראל את השבת מיד נגאלין, שהרי כל סיבת הגלות מבוארת באריז"ל הייתה רק בשל פגם הברית של אדם הראשון, ואם יהיו ישראל משמרים את השבת כהלכתה הרי הם מתקנים בזה את פגם הברית, וכשאותו הפגם מתוקן ממילא במל כל סיבת הגלות וזוכים לגאולה^[1].

הרי לך מכל האמור כאן, ששבת קודש נקרא ברית ושבת הוא גם בחינת יסוד, וכאשר האיש הישראלי משמר את השבת כדבעי, הרי הוא זוכה בזה לתקן ולמחות בשורשו את הפגם אשר פגם במדרגות הקדושה ובמידת היסוד, וזהו התיקון הראוי לדברים האלו.

עיקר התיקון בשבתות של שזבבי"ם

ומבואר בספרים הק', שבכל שבת ושבת מתקופת ימי השזבבי"ם יש בו תיקון לחלק אחר של אותו פגם, שכן בכל פרשה שאנו קוראים בתורה מתעורר באותו זמן מעין המאורע של הפרשה ההיא, וכדכתב בספר 'תולדות אהרן'

(*) ראה כהדברים האלה גם בספר 'פרי צדיק' פרשת שמות (אות ד) וזה לשונו: ושבת ברזא דברית כמו שמובא בזהר (ה"ב צב). שהוא מיוחד לתיקון פגם הברית. והוא גם כן שמירה להבא דכתיב (ישעיה נז, ב) 'שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע', ודרשו במכילתא (בשלה ויסע ה) שמשומר מן העבירה, ונראה שמרמז ביחוד על פגם זה שנקרא רע כמו שאמרנו. וכן הוא תיקון על העבר שנדרש (שבת קיה): שאפילו עובד עבודה זרה כאנוש מחול לו. ובעובד עבודה זרה נכלל כל העבירות וקל וחומר שעל ידי שמירת שבת יש תיקון לפגם הברית. ובסעודת יום שבת שהוא כנגד שבת עילאה כמו שמובא ברעיא מהימנא (שם) תיקון לכל אחד מיישראל ואף הנדחים בארץ מצרים מכל מקום על ידי שבת עילאה שהוא השופר גדול יכולים להתעורר לתקן הכל שיהיה טוב מאד ואומרים נהורא ישרי בה שזוכין לאור זרוע לצדיק.

(פרשת וארא) לרבי אהרן מזיטאמיר זי"ע בזה הלשון, "ועיקר התיקון הוא בימים של שזבבי"ם כמבואר בהאר"י ז"ל, ובפרט בימי שבתות של פרשות הללו, שהפרשה שקורין באותו שבת הוא התגלות על הזמן".

בשל"ה הק' (פרשת שמות ד) אף הולך ומונה את מהות התיקון שבכל פרשה, פרשת שמות מסוגל למרק ולזכך את הגוף מן העברות, היות שקורין בו על צער השעבוד וקושי העבודה, פרשת וארא מסוגל לתשובה בלב שלם, פרשת בא מסוגל לעבודה, וכן הלאה והלאה, ומבאר שם באריכות ענייני העבודה שבכל פרשה ופרשה.

הוא יגאל אותנו מעבדות לחירות

והנה, על אף שמעיקרא צריכים להשקיע עבודה גדולה בכל הפרשיות של שזבבי"ם מבואם ועד צאתם, אולם למעשה, גם מי שהגיע לפרשיה האחרונה של השזבבי"ם, דהיינו פרשת משפטים, ולפתע הוא מתעורר בבהלה ונזכר שהעביר את כל ימי השזבבי"ם בלא תכלית ובלא מטרה, ובמקום להיות טרוד בדרכי התשובה ואופני התיקון היה שקוע בהבלי הזמן, בכל זאת אל לו להתייאש, כי כל עוד לא יצא מימי השזבבי"ם עדיין התקוה בידו לתקן את כל אשר עיווה, וטוב מאוחר בלא כלום.

ובספר 'פרי צדיק' לרבינו צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרשת משפטים יא) כתב שפרשת משפטים עוסקת בהלכות שחרור עבד עברי מעול עבדותו, ויש בזה לימוד גדול עבורנו, כי לעולם מי שפגם בענייני קדושה היה צריך להיות דינו להימכר לעבד, כמו שאנו מוצאים בחם בן נח שפגם בקדושה ונקנס בעונש של עבדות על זרעו עד עולם (ראה בראשית רבה פר, יז), והנה בפרשת משפטים אנו רואים שעל בן ישראל לא שייך עבדות לעולם, ואפילו אם כבר נכשל בחטאו ונמכר לעבד בסופו של דבר בשנה השביעית יש לו עלייה וזוכה לתיקון, 'ובשביעית יצא לחפשי חנם' (שמות כא, ב).

המעם שהעבד יוצא לחופשי דווקא בשנה השביעית, הוא היות שהבחינה השביעית היא מידת מלכות, ההיפך מעבדות, ועל ידי הבחינה של מלכות יכולים לתקן את החטא שהביא אותו לעבדות, ולצאת לחופשי חנם מכל החטאים והפגמים שעלו והשתרגו על צווארו, ואפילו אם יסרב העבד לצאת לחירות ויאמר "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי" (שם שם, ה), דהיינו שכל כך נשתרש בחטא עד שכבר אינו מסוגל להינתק מן הטומאה, גם אז עדיין לא אבדה תקוותו, כי בסופו של דבר בהגיע שנת היובל יצא לחפשי בין אם ירצה בכך ובין אם לאו. וכלשון ה'פרי צדיק': "אף הוא לא ידח, ויש לו תקנה על ידי 'יובל עילאה' שהוא השופר גדול שיעורר אף לב הנדחים בקליפת ארץ מצרים".

ולבן קוראים את פרשת משפטים דווקא בחתימה של ימי השובבי"ם, בכדי לתת תקוה טובה לדורשי ה', לדעת שבסופו של דבר אפשר לתקן את הכל, ואפילו מי שמחמת איזה סיבה שלא תהיה התמהמה בדרכי התשובה ואחר עד עתה, בכל זאת יש לו תיקון על ידי קריאת פרשה זו כדיני חירות העבד בשנת השמיטה ובשנת היובל, ובשבת זו יכול לתקן את הכל על ידי התעוררות כח הקדושה הטמון בפרשה זו, ויכול לצאת מבחינת עבדות לבחינת מלכות, בפרט בשבת קודש שהוא היום השביעי ובבחינת מלכות.

שקלי כסף - להעלות את הכיסופין אל הקדושה

בשולי הדברים נוסף למה שהובא בספרים הק', כי גם 'פרשת שקלים' - שברוב השנים אנו קוראים אותו בסוף או לקראת הסוף של ימי השובבי"ם - יש בו תיקון גדול לפגם זה, וכתב ה'שם משמואל' (משפטים תר"פ) לבאר בשם אביו הגה"ק בעל ה'אבני נזר' מה תיקון יש בו, כי הנה יוסף הצדיק היה כידוע בבחינה של 'צדיק יסוד עולם', שהיה שלם ומושלם בכל נזר תפארת מעלות הקדושה, ולכן, כאשר האחים הקדושים שבטי י-ה מכרו את יוסף הצדיק לארץ מצרים נגרם רפיון גדול לצד הקדושה ונתפשט בעולם כוחות רעים המושכים לתאוה ולפגם רח"ל.

והשקלים הקדושים שנשקלו בקדושה ובטהרה באים לתקן את אותו הפגם בצד הקדושה, שהרי השקלים עשויים היו מכסף טהור, 'כסף' הוא מלשון כיסופין והשתוקקות, ויבואו הכיסופין וההשתוקקות דקדושה וידחו את הכיסופים והתאוות שמקורם מצד המומאה. וכעין זה איתא גם בבני יששכר (מאמרי חודש אדר מאמר ב - שקל הקודש, דרוש ח), שכתב בזה הלשון: "נראה לי דמצות שקלים מכפרת על חטא מכירת יוסף שהוא סוד הברית שמכרוהו למצרים ערות הארץ", ועיין שם שמבאר כיצד מצות השקלים מכפרת על העוונות האלו.

לאור הדברים האלה נדע להתחזק בשבתות האחרונות של ימי השזבבי"ם, אפילו אם הימים הראשונים לא היו כהוגן כל צרכם, אבל לפחות לא נאבד את שעת הכושר והזדמנות הפז שיעוד נותרה לנו, ואת השבת האחרון והימים שעמה שיעוד נותרו לו מימי השזבבי"ם נעביר בקדושה ובטהרה מתוך תשובה ותיקון המעשים, ובזכות זה נזכה לתקן את אשר פגמנו ונזכה לאור חדש על ציון במהרה בימינו אמן.

השובו אתם בתוך מזמאתם

הבנים ישראל לפני גם במזמאתם וברגע אחד יכולים
לשוב בתשובה שלימה

ואת ערום ועריה - ערומים מן המצוות

הימים האלה של ימי השובבי"ם, מתחילת פרשת שמות ועד לסוף פרשת משפטים, מקובלים הם מן האר"י הקדוש (שער רוח הקודש תיקון כו), לימים המסוגלים לתשובה ולטהרת הנשמה מן העוונות הידועים, ומעם הדבר, היות שפרשיות אלו עוסקים בדור של שעבוד מצרים שכל תכלית ביאתם לעולם היה בכדי לתקן את הפגם הידוע של אדם הראשון, ולהעלות את ניצוצות הקדושה שנתפזרו בין קליפות הטומאה, לפיכך, בכל שנה ושנה, בזמן שקוראים את הפרשיות הללו של שעבוד מצרים, אזי הקריאה מעוררת את הזמן ההוא ויחד עמו את סגולת הימים האלו לתקן את כל מה שפגמנו באותו העוון.

אלא שעדיין צריכים אנו להבין את פשרם של דברים, מדוע לנו לעורר את זכר אותו הזמן של שעבוד מצרים, הלא אם נתבונן במצב בני ישראל באותו הזמן, נראה שמצבם היה בכי רע, ואם בגשמיות כן, שעבדו שמה עבודת פרך בחומר ובלבנים, ברוחניות על אחת כמה וכמה, שהיו משוקעים במ"ט שערי טומאה, כמו שהנביא אומר (יחזקאל טו, ז), "ואת ערום ועריה", שהיו בני ישראל ערומים לגמרי מן המצוות ומעשים טובים (שמות רכה א, לה), מופשטים מכל זיק של תורה וקדושה (זוהר ח"א כח:).

כל כך היו משוקעים בטומאת וערוות מצרים עד שרובא דרובא מבני ישראל אפילו לא רצו לצאת משם^[א], ואם כי אלו הפושעים שלא רצו לצאת מתו בשלושת ימי אפילה בכדי שלא יראו המצרים בכשלונם ולא ישמחו במפלתם, אך כל נחשוב שאלו שכבר נותרו לפליטה היו צדיקים גדולים, גם הם לא היו ברום המעלה יותר מדי, שהרי ידוע כי בשעת יציאת מצרים קפצו המקמרגנים בראש ומענו לפני הקב"ה, מה ראית להציל את אלה יותר מאלה – הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה (ראה זוהר הק' ח"ב קע: וכן בעוד מדרשים).

וכמו שהנביא יחזקאל (כ, ו-יא) מתאונן על בני הדור ההוא שלא רצו להשליך את גילוליהם מידם, וכה הוא אומר: "ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים... ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תמאוו אני ה' אלקיכם, וימרו בי ולא אבו לשמע אלי, איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו וכו'".

נמצאת אומר, שהמצב הרוחני של בני ישראל באותו הזמן היה כבי רע ביותר, בלי מצוות וללא שום לחלוחית של קדושה וטהרה, ולפי זה יקשה לנו מאד, מדוע ועל מה ראו לעורר את זכר הימים ההם בזמן הזה, מה מעלה מצאו באותו תקופה של חושך ואפילה שאנו צריכים לעורר אותו כהיום הזה, לכאורה, חוץ ממגרעות וחסרונות לא תמצא בהם אפילו מעלה אחת.

בני בכורי ישראל

אולם אם נתבונן יותר בעומק, בשום שכל ודעת, נגלה שאכן בני ישראל היו במצב שפל וירוד מאד, אך דווקא משום כן ניכר ביותר חיבתו ואהבתו

(א) ראה במכילתא דרבי ישמעאל (בא - מסכתא דפסחא פרשה יב) וברש"י על הפסוק 'זחמשים עלו בני ישראל' (שמות יג, יח), שחישבו את מספר בני ישראל שמתו בארץ מצרים מחמת שלא רצו לצאת משם, ולפי כל הדעות היו אותם הרשעים רוב מנין ובנין של כלל ישראל

של השי"ת עליהם, כי אנו רואים שלא חמל עליהם הקב"ה מחמת מעשים טובים שבידם, שהרי לא היה בידם כלום, אלא כל מה שעשה הקב"ה למענם באותם הימים היה אך ורק מחמת אהבתו אותם באהבה שאינה תלויה בדבר, ואפילו שהיו מלוכלכים ומטונפים בזהמת ארץ מצרים.

גם הזעקה שזעקו בני ישראל אל השי"ת שיושיע אותם מן הגלות המר הזה לא היה מחמת שכאב להם על צער השכינה הקדושה שנמצאת בגלות, כל כאבם היה רק על היגיעה הגשמית שפרעה מעביד אותם בפרך, ובכל זאת אנו רואים שהקשיב ה' לזעקתם וישמע, הקב"ה האזין את שוועתם ונענה אליהם, כדכתיב (שמות ב, כג) "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו... וישמע אלקים את נאקתם".

והאמת הוא, שעוד בעיצומה של גלות מצרים כבר קרא השי"ת לבני ישראל בכינויים של חיבה ואהבה עד אין קץ, כמו שהיה במעמד הסנה או ביקש הקב"ה ממושה רבינו לילך לפרעה ולומר לו שישלח את בני ישראל, ובאותו מעמד עיטר הקב"ה את בני ישראל בתואר הנשגב "בני בכורי ישראל", והוא פלאי פלאים, שהרי באותו הזמן היו חוטאים גמורים ואילו הקב"ה מכנה אותם 'בני בכורי ישראל', היש לך חיבה יתירה מזה.

ובדבר זה היה המעות הגדולה של פרעה בשעה שמירב לשלח את בני ישראל, שהרי מי כמותו הכיר את המצב הירוד של בני ישראל ואת שפל המדרגה בהם הם שרויים, פרעה היה בטוח בעצמו שהקב"ה לא ירצה להילחם עבור עם כזה הריקנים מן התורה ומן המצוות, אבל למעשה טעה בטעות גדולה ומרה, כי לא ידע שהקב"ה אוהב את בני ישראל ככל המצבים שלהם, גם בהיותם משוקעים במיט ורפש, אפילו כאשר לא ניכר עליהם שמזרע ישראל המה.

והנותרים לא היו אלא מיעוט קטן, ונחלקו השיטות מה היה המנין של הנותרים לפליטה שנגאלו משם: א. אחד מחמש מאות. ב. אחד מחמישים. ג. אחד מחמשה.

גם כשישראל בטומאה שכינה שרויה ביניהם

מעתה יובן היטב מדוע אנו מבקשים לעורר את זכר הימים ההם, שכן אנו חפצים לעורר את הגילוי הנפלא של 'אהבת עולם אהבתיך' (ירמיה לא, ב) שהופיע במלוא הדרו אצל הדור ההוא, את אותו אהבה שהראה אלינו הקב"ה ללא שום גבול וללא שום תנאי, אלא רק 'כי אנו עמך ואתה אלוקינו אנו בניך ואתה אבינו'.

הל"א הלב יודע את מרת נפשו, כל אחד מכיר היטב את המצב בו הוא נמצא, ופעמים שהלב מרגיש עד כמה נתרחק מהשי"ת, את אשר אסרת התרתי ואת אשר התרת אסרתי, עד שכבר נראה שאפסה תקוותינו וחלפה ישועתינו, ולעולם כבר לא נוכל להתקרב אל השי"ת כבימי קדם. ביותר מתגברים מחשבות אלו אצל מי שמבקש לשוב על אותם החטאים עליהם אמרו בוזהר הק' (פרשת ויחי רי"ט): שאין תשובה מועילה עליהם, ליבו נשבר בקרבנו ושואל את עצמו האם עוד נשאר לו איזה דרך לתקן את אשר עיווה, בוודאי אין הקב"ה אוהב אותו ואינו חפץ בו ובשכמותו, ומרגיש את עצמו דחוי מלפני המקום ברוך הוא, כאשר אבדתי אבדתי.

ובכדי לנטל מחשבות פסולות אלו, קוראים אנו בתורה הקדושה את הפרשיות של שובבי"ם, הפרשיות שעוסקים בכל מהלך ההשתלשלות של ירידת ישראל לארץ מצרים, ושם אנו מגלים לראות כיצד השתעבדו בני ישראל בעבדות פרעה ועד היכן נשתקעו בתוך טומאת וערוות מצרים, עד שכבר הגיעו לשערי מות – מ"ט שערי טומאה, כמעט ונשתקעו שם עולמית, אבל דווקא בתוך המצב ביש הזה גילה הקב"ה את אהבתו וחיבתו הגדולה ביותר לבני ישראל, דייקא שם עיטר אותם הקב"ה בתואר הנפלא 'בני בכורי ישראל'.

ובכבר נודע לנו מן הספרים הקדושים שהתורה היא נצחית והקריאה מעוררת את הזמן, וכשם שבימים ההם התעורר אהבתו של הקב"ה לבני ישראל, אפילו שבאותו שעה היו במצב הגרוע ביותר ששייך, בבחינת 'השוכן אתם בתוך טומאותם' (ויקרא טז, טז), כך גם בזמן הזה, אפילו שנשתקענו בחטאים רח"ל, מכל מקום אנו זוכים לעורר את אהבתו ויתברך שמו אלינו, והקב"ה קורא אלינו באהבה

ובחמלה "שובו בנים שובבים ארפה משובותיכם", ואנו מתרפקים לעומתו ועונים בנעגועים, "הננו אָתְנוּ לך כי אתה ה' אלקינו" (ירמיה ג, כב).

טבת שבט - ימים הנמוכים

לפי זה נבין גם מדוע נקבעו הפרשיות של שובבי"ם דווקא לתקופת החודשים טבת ושבט, כי זאת מקובל בידינו מחכמי האמת, שהחודשים האלו מכונים 'ימים הנמוכים', בזמן הזה מתגברת השליטה של הסיטרא אחרא, ועבודת השי"ת אצל יראי ה' מגיע יותר בקושי משאר כל הזמנים, וכלשון הספר הקדוש 'עבודת ישראל' (פרשת ויגש): "גם הצדיקים ההולכים ומתקרבים בקדושתם תמיד לפני השי"ת, מכל מקום לכל יש עת וזמן תחת השמים שיוודים באפס מה מקדושתם, כגון בימי טבת ושבט" [ב].

(ב) מבואר בספר הק' 'עבודת ישראל' (ד"ה במדרש שיר השירים) על פי דברי הזוהר הק' (שמות יב. יתרו עת. זו"ה איכה צב, ד), שחודשי השנה התחלקו בין יעקב ועשיו, שלושת החודשים ניסן אייר סיון הלכו לחלקו של יעקב, ואילו החודשים טבת שבט - תמוז ואב, נטל עשיו הרשע בחלקו, ובחודשים ששייכים לעשיו הרשע שולט בהם הס"מ ומקשה את העבודה על עובדי ה', וזה לשון קדשו:

דהנה גם הצדיקים ההולכים ומתקרבים בקדושתם תמיד לפני השי"ת, מכל מקום לכל יש עת וזמן תחת השמים שיוודים באפס מה מקדושתם, כגון בימי טבת ושבט או בימי תמוז ואב שהם בעצמם ימי ירידה שבהם נחרב הבית בראשונה ושניה והובקעה העיר וכל הצרות עד כי חדל לספור, כדאיתא בזה"ק דחולקא דיעקב בניסן אייר סיון, וחולקא דעשו... טבת תמוז חצי שבט חצי אב.

וזה נרמז בפסוק (בראשית לח, כד) 'זיהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר, דהיינו שלשון כמשלש שעל ידי צירוף שבט ואב נעשה שלש חדשים. ויגד ליהודה, הוא הצדיק שנקרא יהודה על שם כי ימלא פיו בברכה והודאה תמיד להשי"ת וממליכו. אבל בשלש חדשים אלו ויגד ונתה תמר כלתך, פירוש הכלה העליונה היא המלכות יורדת אז בעולם התמורה והחסרון ונקרא מלשון זנות והשטה וממילא שמתבלבל הצדיק מעבודתו, ואף על פי שהצדיק מתבלבל קצת עכ"ז יקום והתהלך על משענתו וצריך לחזק את עצמו כלב הארי ולא יפול

דווקא משום הכי נקבעו אלו הפרשיות של שעבוד מצרים להיקרא בתקופת ה'ימים הנמוכים', בכדי לדעת שאהבתו של הקב"ה לבני ישראל אין לה שום גבול או מעצור, אלא הקב"ה אוהב את בני ישראל אפילו בימים נמוכים, אפילו בזמנים שבהם עבודתו יתברך שמו מגיע בקושי, ההסתר פנים הוא גדול והחושך יכסה ארץ, גם אז אין גבול וקצבה לאהבתו של הקב"ה אלינו. וכדרך שאמרו בגמרא (יומא נו: ושם), 'השוכן אתם בתוך טומאותם' - שאפילו בשעה שבני ישראל טמאים מכל מקום שכינה שרויה ביניהם^[ג].

ח"ו רק בירידה שהוא צורך עליה ומקצין ענפי החשכות ואורח צדיקים כאור נוגה. ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף, כלומר הצדיק מתגבר בקדושתו כאש בוערת ושורף המחשבה המבלבלת אותו, למשל כדרכי המלכים הגבורים שאינם נלחמים במדינתם, שלא להחריב ארצם על ידי המלחמה, רק הם יוצאים לקראת אויביהם למקום מדינתם ושם נלחמים ברווח וזה סימן הגבורה וחיזוק הלב.

(ג) הבט נא וראה דיבורי חיזוק נוראים שכתב רבינו צדוק הכהן מלובלין (מחשבות חרוץ - ט), כל מילותיו נוטפות מור ואהלות ומרעיפים טללי נוחם על כל איש ישראל באשר הוא שם, תורף דבריו נסובים על משה רבינו שסירב בתחילה ללכת למצרים ולבשר לבני ישראל את בשורת הגאולה, ולאחר שביקש ממנו הקב"ה ללכת למצרים כתוב בתורה (שמות ד, א) "ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי", ומבאר רבי צדוק בזה הלשון:

ועל כן משה רבינו ע"ה נתירא הן לא יאמינו לי כי ידע מצבם אז בתכלית השפלות שאין למטה ממנו... ומזה פחד משה רבינו ע"ה אולי נשקעו כל כך עד שלא יאמינו גם כן והיינו שנעקרו חס ושלוש מהשורש הטוב שבהם מורשה מאבות לגמרי.

ועל זה חרה לה' יתברך שיחשוד לזרע ישראל כן שה' יתברך ינחם להשתקע כל כך והם חלקו ונחלתו מאמינים בני מאמינים דבזה אי אפשר להם להשתקע כל כך והגם דצופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו לגמרי חס ושלוש ה' יתברך לא יעזבונו בידו, והראה ה' יתברך דאפילו שמשוקעים בחשכות כל כך עם כל זה לא אבדה האמונה ונכרתה מפיהם ולבם, ועיקר האמונה הוא להאמין זה שאף על פי שהוא במקום שהוא עם כל זה ה' יתברך עמו כי אני ה' השוכן אתם בתוך טומאותם, ועל ידי זה ממילא יוכל לצאת מהאפילה והטומאה דכיון שה' יתברך עמו אין רע כלל רק ה' יתברך רצה כן שיהיה ברישא חשוכא והדר נהורא.

אהי"ה טוב מעתה

ומי שיודע שהוא אהוב ורצוי לפני המקום ברוך הוא אפילו בזמנים הירודים ביותר, בסופו של דבר זוכה להתעלות ממצבו השפל ולהתקרב אל השי"ת להיות במחיצתו ותחת צל שכינתו, ובפרט בימים האלו שהקריאה הנצחית של 'שובו בנים שובבים' מרחפת בחללו של עולם למקצהו ועד קצהו, ואם האדם חפץ באמת להתרומם מן הארציות ומכל הבלי הזמן בהם נשקע עד ארכבותיו, אל לו להיבהל כלל ממצבו השפל, כי כל מה שצריך לעשות זהו לומר 'רוצה אני', וכבר הבטיח אותנו הקב"ה ואמר (ראה שיר השירים רבה פרשה ה, ב), פתחו לי פתח כחודה של מחמט, ואני פותח לך פתח כפתחו של אולם.

ובזמן שהיה בזמן יציאת מצרים, אז שלח הקב"ה את משה רבינו לגאול את שם פורת ישראל מארץ מצרים על ידי השם 'אהיה אשר אהיה' (שמות ג, יד), ופירשו בספרים הקדושים בשם רבינו הקדוש מלובלין זי"ע^[ד], שהשם אהי"ה מורה על עולם התשובה, דהיינו שהאדם מקבל על עצמו להיות טוב מכאן ואילך, 'אהיה' מלשון - מעתה אהי"ה טוב, וכאשר האדם מקבל על עצמו להיות טוב מכאן ואילך, או אז נשלם החלק השני של 'אהיה אשר אהיה', והקב"ה אומר לעומתו 'אהיה לך לאלוקים'.

נמצא שעל ידי הכח הזה של תשובה והקבלה טובה נגאלו ישראל ממצרים, וגם אנו במצבנו יכולים להיגאל על ידי תשובה וקבלה טובה, ואל תחשוב כי דבר קשה הוא, לא נפלאות הוא ממך ולא רחוקה הוא ואף גם לא בשמים הוא,

ועל דרך שנאמר (תהלים כג, ד) 'גם כי אלך בגיא צלמות' שהוא תכלית החשכות והרע 'לא אירא רע כי אתה עמדי' גם שם בגיא צלמות דאין עוד מלבדו ואפס זולתו אפילו בשאול תחתית, וכמו שנאמר (שם קלט, ח - י) 'ואציעה שאול הנך' וגם שם 'תאחזני ימינך', ובה הוא יכול לשוב למקורו ושורשו ולצאת מעמקי שאול וכמו ביציאת מצרים דמאפילה זו דייקא יצאו לאור גדול, כי כך רצה ה' יתברך שיהיה קילוסו עולה גם ממקומות היותר אפלים וחשוכים ועד שגם הם ישיגו אור גדול.

(ד) ראה אור לשמים פרשת פנחס (ד"ה אך בגורל), באר מים חיים פרשת שלח פרק יד, מאור ושמש פרשת בראשית (ד"ה אמנם אדם) והפטרות שבת שובה, ועוד.

כל מה שצריך לעשות הוא רק לומר ולקבל על עצמנו שמעתה אהיה טוב ומיד הקב"ה מקבל את תשובתנו לרחמים ולרצון ומשיבנו אליו ומחדש ימינו כקדם.

כי באמת אין הקב"ה וישראל שני עניינים מחולקים, אלא הם מציאות אחת שאינם יכולים להיפרד לעולם, כדמובא בתניא (ליקוטי אמרים פרק ב) שהנפש הישראלית הינה חלק אלו-ה ממעל ממש, כמו שכתוב 'ויפח באפיו נשמת חיים', כביכול הקב"ה הפיח מדיליה נשמת חיים בתוך האדם, וממילא אין שום אפשרות לאיש ישראל להתפרד מהשי"ת, וברגע שרוצה לשוב הריהו קדוש מעיקרא בקדושת עולמים וראוי להתקדש בקדושה של מעלה[ה].

וכמו שבימים ההם היו בני ישראל משוקעים במומאט וערות מצרים וברגע שרצו לצאת משם זכו מיד לגילויים נוראים שעין לא ראתה וזולתם, כמו קריעת ים סוף וקבלת התורה, כך גם בימים האלה - ימי השובבי"ם - כשקוראים בתורה הקדושה את הפרשיות העוסקות בשעבוד מצרים והגאולה, אזי הקריאה מעוררת את הזמן וגם אנו זוכים להתעורר בתשובה ולקבל על עצמנו להיות טוב מכאן ואילך, ומיד זוכים גם אנו לאלו הבחינות והגילויים שנוכרים בתורה בהמשך הפרשיות של שובבי"ם, כגון קריעת ים סוף, שאפילו שפחה ראתה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, ומתן תורה שזכו לשמוע אנוכי ולא יהיה לך מפי הגבורה, וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים.

יעזור השי"ת שנוכה גם אנו להתעורר מן הקול המכריז ואומר 'שובו בנים שובבים', ולקבל על עצמנו בקבלה איתנה שמכאן ואילך אנו שבים למוטב, וכלשונו של הרבי מלובלין זי"ע - 'אהיה טוב מעתה', ובזכות זה נזכה לתשובה שלימה ולגילוי כבוד ה' עלינו ועל כל ישראל, עם הגאולה השלימה וקיוון נדחי ישראל במהרה בימינו אמן.

(ה) ראה הלשון בספה"ק 'מאור ושמש' (רמזי שבועות): נראה לפרש... דהנה קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד (וזהר ח"ג עג א). ולא כאחד שבמספר שיש אחריו שני, אלא הכל הוא אחדות הפשוט, כי נשמות ישראל נאצלו מעצמותו יתברך שמו, והקב"ה יחב אורייתא לישראל מעצמותו יתברך.

זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם שורש האמונה והדבקות בין כנסת ישראל והקב"ה תלוי בקדושת הברית

אדם הראשון הביא לעולם שידין ורוחות

ישראל קדושים הם, ובימים האלו - ימי השובבי"ם, כל מי שיראת שמים חופפת עליו משתדל לפשפש במעשיו ולבקש דרך של תשובה ותיקון השלם על כל מה שפגם בעניינים של קדושה, הלא הלב יודע את מרת נפשו עד כמה צריכים לתקן בעניינים אלו, כל אחד משתדל ביותר עד כמה שידו מגעת להוסיף חילים, להרבות פעלים בתורה ובעבודה ובשאר כל מיילי דשמיא, ובלבד שיזכה לתקן ולו באפס מה את אשר פגם, וכפי שכבר הארכנו בדרכי ואופני התשובה באריכות גדול.

בבדי להבין את אשר לפנינו, נחזור כאן אך בקצרה על שורש העניין וההשתלשלות של ימי השובבי"ם כפי שמופיע בכתבי האריז"ל (שער הכוונות - דרושי הפסח דרוש א), כידוע, בשעה שנודע לאדם הראשון על גודל הפגם שנעשה בעליונים ובתחתונים בזמן שחטא בעץ הדעת, ועל הדבר אשר בגינו ירדה מיתה לעולם, נשתומם מאד אל ליבו, ולגודל חסידותו גמר בדעתו לשוב בתשובה שלמה עד הקצה האחרון, ולא נחה דעתו עד שקיבל על עצמו פרישות יתירה ונוראה למשך זמן של מאה ושלושים שנים, בכל אותה התקופה פרש מחוה - האם כל חי - וישב בדד, לא עטה על עצמו מלבושים רגילים רק חגר לעצמו כיסויי חגורות של עלי תאנה שדקרו את בשרו.

אולם דווקא מתוך פרישותו היתירה של אדם הראשון נסתבב ממנו פגם גדול, כי במשך כל השנים האלו שלא הביא תולדות כיוצא בו לעולם, פרשו ממנו ניצוצות שמהם נבראו נשמות של מזיקים, רוחין שידין ולילין, דבר שנחשב

כפגם גדול ונורא עבור אדם הראשון יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא, פגם אשר כמה וכמה דורות אחריו עדיין היו צריכים למררה ולהתייסר עד אשר הצליחו לתקן את הפגם הגדול הזה.

אנשי המבול וההפלגה לא תיקנו את הפגם הקדמון

הראשונים אותם הועידה ההשגחה העליונה לתקן את הפגם של אדם הראשון היו בני דור המבול, הם היו גלגול של אותם נשמות שנולדו ממנו בשנות הפרישות, והם במעשיהם המתוקנים היו צריכים לתקן את הניצוצות שנפלו ונסתככו בתוך הקליפות ולהעלותם אל שורשם העליון, אלא שבסופו של דבר, לא די שלא הועילו לתקן את מה שהיו צריכים לתקן, אלא עוד קלקלו והשחיתו את קדושתם הרבה יותר, כדכתיב (בראשית ו, יב) "וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ" (ראה מסכתות קטנות מסכת כלה רבתי ב, ז).

ואנו אף רואים בתורה הקדושה שייחסה את מעשי ההשחתה של דור המבול אל ראש השושילתא - אדם הראשון, כמו שנאמר (בראשית ו, ה) "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ", ודרשינו, 'רבה רעת האדם' - רעתו של אדם הראשון עצמו, דהיינו שבני דור המבול השחיתו במעשיהם כמו פגם אדם הראשון.

לאחר שראה הקב"ה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ וכי אין עוד רפואה למכתם, התנחם מאד על מה שברא אותם והבטיח לכלותם מעל פני האדמה, או אז נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו, והביא הקב"ה את המבול לעולם בו מחה את כל היקום אשר עשה מעל פני האדמה, ומלבד נח שהתהלך בתום צדקו לפני השי"ת ושלוש בניו לא נותרו בעולם שום יצור אנושי, כולם נמחו מעל פני האדמה ועדיין לא זכו לתקן את הפגם של אדם הראשון.

שנים הרבה לאחר מכן, בדור ההפלגה, התגלגלו שוב אלו הנשמות להאי עלמא, מתוך כוונה שעתה יזכו לתקן את הפגם הנורא הלזה, אולם גם הם

בקודמיהם לא השכילו לעשות את המוטל עליהם וגם הם נפלו בחטאים, אם כי לא בחטא השחתת הקדושה כמו בדור המבול אלא בחטא אחר, בחטא הכפירה והמינות ובחסרון של אמונה, הם לא האמינו שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו והוא עשה עושה ויעשה, אלא רח"ל 'באו בעצה אחת ואמרו... נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה על יחידו של עולם' (רש"י בראשית יא, א).

גם כאן התייחסו במעשיהם אחר אביהם הקדמון – אדם הראשון, כדכתיב שם (בראשית יא, ה) "וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם", וכפי שאומר המדרש (בראשית רבה פרשת נח לח ט), 'אשר בנו בני האדם – בנייהם של אדם קדמאי', ואף הם כקודמיהם לא איחר עונשם מלהגיע, הקב"ה הפיץ אותם ופיזרם על פני כל העולם כולו (רש"י סנהדרין קט), כמו כן בלל את לשונותיהם שלא יוכלו להבין האחד את שפת רעהו ולא יוכלו לקשור ביניהם קשר של בוגדים.

בשעבוד מצרים זכו בני ישראל לתקן את פגם אדה"ר

עברו עוד כמה דורות שנמהלכם כבר נתגלו אורם הבהיר של האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, ונשתלשל הדבר שיעקב אבינו ובניו יהיו צריכים לירד לארץ מצרים, שם נשארו לדור הם ובניהם ובני בניהם, ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם (שמות א, ז), והדור החדש מבני בניו של יעקב אבינו, הם אלו אשר הועיד אותם הקב"ה לתקן את הפגם אשר פגם אדם קדמאי, צרות רבות, יסורים ותלאובות קשות ומשונות עבר על ראש בני ישראל עד שעלה בידם למרק ולכפר על אותו החטא.

אך לא רק את הפגם של אדם הראשון בלבד היו צריכים לתקן, אלא גם את הקלקולים שנסתכבו ממנו, דהיינו הפגם של בני דור המבול וההפלגה, ובכל חלק מחלקי השעבוד שנשתעברו בני ישראל בארץ מצרים היה בזה בכדי לתקן ולהעלות אחד מן הפגמים שלהם, כנגד חטא השחתת הזרע של דור המבול נענשו בני ישראל בעונש של "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו" (שמות א, כב), ואת פגם האמונה של דור ההפלגה היו צריכים לתקן על ידי שעבוד וצער הגוף, כמו שנאמר

(שמות א, יד), "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה... אשר עבדו בהם בפרך"

רק על ידי שני העונשים הללו זכו להזדכך ולתקן את שני הפגמים שנשתלשלו על ידי אדם הראשון, פגם הברית ופגם האמונה, ולאחר שהשלימו עצמם וצירפו את נשמתם מן החטאים האלו זכו שיוציא אותם השי"ת מארץ מצרים להיות להם לאלוקים.

ימי השזובבי"ם מסוגלים לתקן את כל הפגמים

אבל לא כאן נשלם הענין, אלא מובא בכתבי הארז"ל (שער רוח הקודש תיקון כו) שבכל שנה ושנה בהגיע הפרשיות של שזובבי"ם, דהיינו פרשיות שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים, שהם הפרשיות בהם אנו קוראים בתורה הקדושה את כל פרשת ירידת בני ישראל לארץ מצרים, השעבוד המר והגאולה הגדולה, אזי הקריאה מעורר את הזמן ויחד עם הקריאה מתעורר גם הכח הגדול וסגולת הימים ההם, וכשם שעל ידי השעבוד בארץ מצרים זכו בני ישראל לתקן את הפגם של אדם הראשון בעניינים האלו, כך גם בכל שנה ושנה בהגיע ימי השזובבי"ם מתעורר יחד עם הקריאה גם הכח הגדול לתקן ולזכך את נפשותינו מכל מיני החטאים והפגמים בענייני קדושת הגוף והנפש.

הספרים הקדושים מלאים וגדושים מזן אל זן כביאור אופני ודרכי התשובה, אם זה בסיגופים ותעניות, כמו שהיו נוהגים יותר בשנים קדמוניות, ובין אם זה על ידי שעבוד הגוף בימים האלו אל התורה הקדושה ביתר שאת וביתר עוז, לקיים מה שנאמר 'וימררו את חייהם', ואלו כמו אלו כוונתם לשמים ואף זוכים לכפר על נפשותיהם ולתקן את נשמתם עד שורשם העליון, וכבר הארכנו הרכה בזה במקום אחר ומשם תדרשנו.

מה ענין אמונה לברית

אכן, עד כאן הכל טוב ויפה שריר וקיים, אולם כל המתבונן לעומק עדיין לא ימצא מנוח לנפשו, שהרי אם הפליגו רבותינו בגודל הכח של ימי השזובבי"ם

לתקן את פגמי הקדושה היות שהקריאה מעורר את הזמן, אם כן על אחת כמה וכמה שהיו צריכים להרעיש בעניינים אלו בחג הפסח גופא, שאז מתעורר זמן יציאת מצרים בפועל ממש, לא על ידי קריאה מעוררת את הזמן, אלא הוא הוא הזמן אשר בו מתעורר הכח והסגולה של שעבוד וגאולת מצרים, כנודע מן הספרים הקדושים שבכל חג ומועד מתעורר הכח הנפלא שהיה בימים ההם בזמן הזה[א].

מדוע זה לא מצאנו כל כך בספרים הקדושים שיפליגו במעלת ימי הפסח והכוח שלהם לתיקון פגם הקדושה, לפחות כמו שמעוררים על כך בימי השובבי"ם, שאז מתעורר האור של יציאת מצרים בבחינה מועטת יותר מימי הפסח, והוא תמוה מאד[ב].

אולם ביותר יש לתמוה על עצם הקשר בין הפגם של אדם הראשון אל מעשיהם של בני דור ההפלגה, הלא בתחילה הקדמנו לבאר שהפגם של אדם הראשון היה בקדושת הברית, ועל דורות המבול וההפלגה הוטל התפקיד בראשונה לתקן את אותו הפגם של אדם הראשון, והניחא הפגם של דור המבול שאכן מתייחסם בכירור אחר מעשיו של אדם הראשון, שהרי שניהם פגמו בפגם הברית

(א) ראה מה שכתב בספר 'ישמח ישראל' (פרשת חיי שרה - ח) שהדורות הראשונים הכניסו קדושה בהזמן, ועל ידי הקריאה בתורה אודות מעשיהם אנו מעוררים את ההשפעה והזכות שלהם, וזה לשונו: או יאמר ונחלתם לעולם תהי'. הזמן נקרא לא הו, כי הימים חלפו ועברו כיום אתמול כי יעבור ואין, אך אם זוכה לקדש ולטהר הזמן מכניס הו' בהזמן, ויש לשנים האלה קיום והוויות למען יעמדו ימים רבים, וזה נחלתם לעולם תהי', ר"ל בקדושת מעשיהם התמימים היו מכניסים הו' בהזמן, שיהי' לעולם לבני בניהם לעת רצון בעת הצורך בימי עניינו ומרודינו, להקים גם שנותינו אשר אין להם קיום והוויות. והקריאה מעורר הזמן והזמן מעורר הקריאה ומסוגל לתשובה.

(ב) אם כי מצאנו אחד ומיוחד שכן מעורר על כך, הלא הוא הרש"ש הקדוש בכוונותיו להגדה של פסח שמכניס בסוף דבריו גם את הכוונות של שובבי"ם, באמת מן הטעם האמור, היות שבימי חג הפסח מתעורר הכח של שעבוד וגאולת מצרים ואתו עמו חוזר וניער גם כח התיקון על פגם הקדושה שתיקנו בני ישראל בארץ מצרים, אולם הרש"ש נותר יחידאה בעניין זה ובשאר כל ספרי הקודש לא מצאנו כל התייחסות לעניין זה.

כמבואר לעיל, אבל מה השייכות של פגם דור ההפלגה לפגמו של אדם הראשון שהיה בעניין אחר לגמרי, הפגם שלהם היה בכלל בענייני אמונה, הם לא האמינו בכוחו הגדול של הקב"ה וחישבו להילחם עמו, ואיזה קשר אנו מוצאים בין הפגם של דור ההפלגה שהוא בעניין האמונה לבין פגם הברית של אדם הראשון.

בדרך זה יש להקשות עוד, הלא בני ישראל בארץ מצרים באו לתקן את הפגמים של שני הדורות גם יחד, פגם הברית של דור המבול ופגם האמונה של דור ההפלגה, והנה אנו רואים שעיקר התיקון שלהם היה על פגם האמונה של דור ההפלגה, שהרי עיקר הקושי בארץ מצרים הייתה הצרה של 'וימררו את חייהם בעבודה קשה' שבא לתקן את פגם האמונה של דור ההפלגה, ואילו הצרה של 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו' שבא לתקן את פגם הברית של דור הבול לא היה אלא כמה חודשים ספורים, (משך הזמן בו היה משה רבינו מושען של ישראל עובר במעי אמו - ראה שמות רבה פרשת שמות פרשה א יח).

ואם אכן נכונים דברינו שדור המבול, דור ההפלגה, ודור המדבר באו לתקן את פגם הברית של אדם הראשון, כיצד זה הודמן לכאן בפתע פתאום גם הענין של פגם האמונה, לכאורה הוי הדבר כמעטו בחמים והודה לו בשעורים, באמצע השתלשלות התיקון על פגם הקדושה של אדם הראשון נדחף לכאן עוד תיקון על פגם האמונה אשר בהשקפה ראשונה נראה כי אין לזה שייכות לעניינינו כלל וכלל.

מבחי כל הקושיות הללו חייבים אנו לומר כי שמא חסר לנו איזה הבנה יסודית בכל הענין של תיקון פגם הברית, שכאשר נשיג את ההבנה הזאת יסתלקו מאתנו ממילא כל הקושיות והתמיהות והכל על מקומו יבוא בשלום, לפיכך נבוא כאן בביאור מחודש בכל הנושא של קדושת הברית, על פי יסודות איתנות מפי ספרים וסופרים, ועל פי זה יתיישב לנו הכל ככפתור ופרח.

גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות

אברהם אבינו - ראש המאמינים - היה הראשון שפרסם וגילה לכל באי העולם שיש מנהיג לבירה והעולם אינו הפקר, הוא קירב את המוני העם לחסות

בצל כנפי השכינה הקדושה, והוא היה זה שהרבה כבוד שמים בעולם, דווקא בו בחר הקב"ה למסור את מצות המילה לו ולזרעו אחריו, כמו שנאמר בתורה הקדושה (בראשית יז ושם), "ויאמר אלקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור... זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו המול לכם כל זכר... ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם".

והאמת הוא, שלא מצאנו בתורה הקדושה עוד מצוה עם הפלגות גדולות כל כך כמו מצוה זו של ברית מילה, וכמו שאמרו לנו חכמינו ז"ל במתניתין (גדרים לא:), "גדולה מילה - שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות... גדולה מילה - שדוחה את השבת... גדולה מילה - שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל, שנאמר (בראשית יז, א) 'התהלך לפני והיה תמים'... גדולה מילה - שאלמלא היא לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, שנאמר (ירמיה לג, כה) 'כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי'", עד כאן מדברי המשנה.

ובירושלמי (גדרים פ"ג ה"ט) אמרו, ששקולה מצות מילה כנגד כל המצוות, שהרי מבואר בתורה נביאים וכתובים שישבת קודש שקולה כנגד כל המצוות שבתורה (הירושלמי מוכיח זאת מפסוקי התנ"ך), ובכל זאת אנו רואים שמצות מילה דוחה אפילו את השבת, מוכרח אם כן להיות שמצות מילה עולה במעלתה על שבת קודש ושקולה כנגד כל המצוות שבתורה.

כמו כן אנו מוצאים בכל הספרים הקדושים שהאריכו לכאור את המעלות הנפלאות של מצוה זו, ובספר 'כד הקמח' לרבינו בחיי (ערך מילה) מאריך באריכות נפלאה להוכיח ממדרשי חז"ל, שכל הקיום של העולם הוא בזכות מצוה זו, כמו כן, בזכות המצוה הזאת זוכה האדם לקבל את פני השכינה, וכן אנו רואים אצל אברהם אבינו, שמיד לאחר שמל את עצמו זכה לגילוי שכינה וליאור באור פני מלך חיים, ולא זו בלבד, אלא שבזכות מצוה זו ניצולין מדינה של גיהינום ומוחלים על עוונותיהם של ישראל.

דבר פלא אנו מוצאים בספר הטור לרבינו יעקב בעל הטורים, שבהגיעו לסיומן העוסק בהלכות מילה (סימן רס), עוד בטרם שמתחיל לעסוק בגופי הדינים

וההלכות של מצות מילה, הרי הוא פותח בהקדמות ודורש בשבח ובחביבות מצוה רבה זו, והולך שם ומונה שבע מעלות בהאי מצוה רבה, ואומר שמצוה זו גדולה משאר מצות עשה שבתורה משום שנכרתו עליה י"ג בריתות והיות שמצלת מדינה של גיהנום, ועוד כהנה וכהנה, והוא פלא גדול, שכן ספר הטור נתחבר לשם גופי ההלכות ואין זה מדרכו להאריך בענייני דרוש כלל.

בספר 'בית חדש' עמד על פליאה זו, ומבאר בדברים חוצכים שרבינו הטור התכוון בדבריו לגלות כי בכדי לקיים מצוה זו של מילה בשלמות אינו די בזה שמקיים את מעשה המילה ביום השמיני להולדת הרך הנימול, אלא עיקר מצוות מילה הוא העבודה התמידית של שמירת הברית קודש במשך כל ימי חי האדם עלי אדמות.

לשלמות הענין נעתיק כאן כמה לשונות מדברי קדשו, דברים מלהבות אש, וזה לשונו: "כי עיקר המצוה להיות עליו אות ברית קודש מאותיות שמו הקדוש יתברך לשמור את כל גופו מכל טומאה... ועל כן האריך רבינו (בעל הטור) בדרוש המילה כמה גדולה היא אם מקיים אותה כמאמרה שלא יהא פוגם אותה... כי כשפוגם אות ברית קודש אינו מקיים מצות מילה להיות דבוק עם קדושת שמו יתברך אלא נדבק אל החיצונים... דסגולת מצוה זו כשמקיימין אותה בזמנה גורם שיהא נדבק בקדושת שמו יתברך שלא תהא נפגמה ונטמאה בשום עבירה, וזה שכתב רבינו על כן צריך לזוהר בה מאוד לקיימה בזמנה ושלא יהא פוגם קדושתה בשום איסור".

והיה לאות ברית ביני וביניכם

הנה ראינו בדברי הב"ח שכתב מפורש שעיקר מצות ברית מילה הוא 'להיות דבוק עם קדושת שמו יתברך', וכל מי שאינו שומר על קדושת הברית הרי הוא חלילה מתרחק ממקור הקדושה ומתדבק אל החיצונים רח"ל, ודברים אלו מיוסדים על דברי הקדמונים שדברו הרבה בזה, ואמרו ששמירת הקדושה מכל פגם זהו שמירת הקשר עם הקדוש ברוך הוא.

וראה דברים נפלאים בהזוהר הקדוש (ח"ג עג): שם כתב כהלשון הזה: "רבי חזקיה אמר, כתיב (שמואל א יב, כב) 'כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו וגו', כי לא יטוש ה' את עמו, מאי מעמא, בעבור שמו הגדול בגין דכולא אתקשר דא בדא, ובמה אתקשרו ישראל בקודשא בריך הוא, בההוא רשימא קדישא דאתרשים בבשריהון, ובגיני כך לא יטוש ה' את עמו, ולמה, בעבור שמו הגדול דאתרשים בהו". [מה הטעם 'כי לא יטוש ה' את עמו? בעבור שמו הגדול - כי הכל נקשר זה עם זה. ובמה נקשרו ישראל בקדוש ברוך הוא? באותו רישומא קדישא שנרשם בבשרם, ומשום כך - לא יטוש ה' את עמו. ולמה? בעבור שמו הגדול שנרשם בהם].

כריתת ברית בין שני אוהבים

רבינו הגדול המהר"ל מפראג בספרו 'גור אריה' (בראשית יח, א), מבאר היטב את מהות החיבור והקשר האמיץ שמצות ברית מילה עושה בין ישראל לאבינו שבשמים, ואומר, שכמו כאשר שני ידידים חפצים לשמר את ידידותם עד עולם הרי הם כורתים ברית ידידות, ממש כך הוא המצוה של ברית מילה, שהוא כריתת ברית בין בני ישראל ובין הקב"ה שלא יסור אהבתם זה מזה לעולם נצח סלה ועד, וכפי שכתב בלשון קדשו, "כי מצות המילה גורם שהשכינה עם ישראל, מפני שהיא הברית והחבור בין ישראל לאביהם שבשמים".

בהדברים האלה מביא גם הרה"ק בעל ה'בני יששכר' בספרו 'דרך פקודך' (מצוה ב אות ג) בשם הרב המהר"ם חגיז, שם כתב כהלשון הזה, "שהמצוה הזאת היא דמיון אות וכריתת ברית בין שני אוהבים לכל תשכח אהבתם ולכל יפרדו", דהיינו שברית המילה הוא ברית אהבה שכורת עמנו הקב"ה וכדרך שני ידידים שרוצים להמשיך את אהבתם עד עולם.

ביאור זה שופך אור חדש על כל הענין של קדושת הברית, שכן לא כל אחד יכול לכרות ברית עם חברו, הרבה ידידים ורעים יש בעולם שאוהבים זה את זה, אבל עדיין אין זה אהבה נאמנה ללא גבול וללא תנאי, היסוד הראשון לכריתת ברית הוא האמונה, שהאחד מאמין לחברו בכל לב ובכל נפש שהוא אוהב

אותו כנפשו ולא ימיר את אהבתו בעד כל הון שבעולם, באש ובמים, רק אלו שיש להם אמונה כזאת יכולים לכרות ברית אהבה עולמית.

אבל כל אחד גם מבין לבד שכל המשך קיום הברית תלוי בשני הצדדים גם יחד, כי ברנע שהאחד מפיר את בריתו ומגלה את דעתו שאינו נאמן אל השני, אזי ממילא כל הברית בטלה ומבוטלת וגם חברו כבר אינו מחויב לברית הזאת, וכמו שכתב רבינו המהר"ל (גור אריה בראשית ה, כא), "חילוק יש בין ברית לסתם שבועה, כי כריתות ברית הוא בין שני אוהבים, ואם האוהב האחד מפיר הברית והאהבה - הברית בטל... כי דווקא הברית שהוא בין שני אוהבים אם האחד אינו עושה כמו האוהב ונעשה שונאו - הברית בטל, ויכול השני לעבור הברית"^[ג].

קדושת הברית הוא שורש האמונה והדבקות בהשי"ת

בזה נבוא אל המכוון בענייננו, שהרי השורש של מצות ברית מילה הוא ברית והתקשרות בין שני אוהבים, דהיינו בין הקב"ה וישראל, הקב"ה חפץ בישראל מזה הצד, ומאידך גיסא ישראל משתוקקים אל הקב"ה, לפיכך ציווה אותנו הקב"ה לכרות ברית, ברית של אהבה, וזהו המצוה של ברית מילה, כמו שאמר הקב"ה לאברהם אבינו (בראשית יז, י) "זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו הימול לכם כל זכר", וכפי שאכן אנו מברכים בכרכות הברית 'ברוך אתה ה' כורת הברית'^[ד].

(ג) וכן מצינו בארץ מצרים, שתיכף לאחר שהפרו בני ישראל את מצות ברית מילה הסיר מהם הקב"ה את אהבתו, וכדמובא במדרש תנחומא פרשת שמות (סימן ה) בזה הלשון: ויקם מלך חדש, אמר הנביא 'בה' בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם הַחַשׁ' (הושע ה, ז) שהיו מולדין ולא מלין, ללמדך כשמת יוסף הפרו ברית מילה אמרו נהיה כמצרים, כיון שראה כן הפר הקדוש ברוך הוא את האהבה שהיה אוהב אותם שנאמר (תהלים קה, כה) 'הפך לבם לשנא עמו, עתה יאכלם הַחַשׁ, קָדַשׁ כתיב, עמד מלך חדש וחדש עליהן גזירות קשות.

(ד) וכלשון רבינו המהר"ל בספר 'נצח ישראל' (פרק ט): וזה כי ישראל היה להם ברית וקשור עם השם יתברך... כי המילה מורה שישראל מקבלים ברית מן השם יתברך, כי המילה

וזהו כדרך שביארנו זה עתה, שכל התוקף של הברית הוא רק כאשר יש אמונה ושני הצדדים מאמינים וסומכים האחד על השני בלבב שלם, והוא הדין גם בברית שכורתים בני ישראל עם הקב"ה, שגם כאן יש אמונה משני הצדדים, ישראל מאמינים בהקב"ה שהוא יוצר ובורא הכל והוא הפיץ בנו להיות לו לעם, ומן הצד השני גם להקב"ה יש אמונה בנו, כלומר, הקב"ה מאמין בנו שתמיד נהיה נאמנים אליו עד כלות ונלך אחריו באש ובמים בארץ לא זרועה, ואף נשמור ונקיים ככל אשר ציווה אותנו, ועל יסוד האמונה הזאת נסמכת כל תוקף הברית^[ה].

והנה, אם חס וחלילה לא נוהר האדם כדבעי ופגם בקדושת הברית רח"ל, אזי לא במצות הברית לבד הוא פגם, אלא חילל את כל ברית ההתקשרות שיש בינו ובין הקב"ה, כי על ידי מעשיו הפיר את ב' האמונות התלויות במצוה זו, מצד אחד הוכיח שאינו מאמין בהקב"ה ואינו שומר על הברית והחיבור שיש לו עם הקב"ה, ומן הצד השני פגע גם באמונתו של הקב"ה שמאמין בנו וסומך עלינו שנעשה את רצונו, כי לא זו בלבד שלא שמר את דבר ה' אלא עוד עבר

היא ברית דבק בגוף האדם, והוא החבור, ולכך יש ברית בבשרם לומר כי ישראל מקבלים ברית מן השם יתברך.

(ה) ראה דיבורים נפלאים שכתב מרנא ורבנא בעל 'חתם סופר' זי"ע (שמות כד, ז) בשבח מעלת בני ישראל שהקב"ה מאמין בהם שיעשו רצונו בלבב שלם, וזה לשונו: 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע', יש לומר אין הכונה שיעשו מה שלא שמעו, אלא שיעשו על כל פנים טרם שיאזינו ויבינו עומק הענין ויעשו עדיין שלא לשמה מכל מקום עושין, כדי שעל ידי כן יזכו לעשות לשמה אחר האזנה והבנה, והיינו 'עושי דברו לשמוע ולהבין קול דברו', והיינו כיון שהקב"ה בטוח בישראל 'תומת ישרים תנחם' שעתידים לעשות לשמה, מה שאין כן אומות העולם שאין בהם אמונה 'סלף בוגדים ישרם'.

וראה גם בשפת אמת פרשת שמות (תר"ג) שכתב בזה הלשון: ומצינו אחר הגאולה ייחד השם יתברך שמו עלינו כמ"ש 'אנכי ה' אלקיך'. ואין הקדוש ברוך הוא מייחד שמו על הצדיקים בחייהם כמ"ש 'הן בקדושתו לא יאמין'. אבל בני ישראל מייחד הש"ת שמו עלינו. וזאת עדות כי בכל הדורות נשאר קדושת שמו יתברך בכלל ישראל ולא יוכל בשום אופן להיות נפסק שאין הקדוש ברוך הוא מייחד שמו רק על מי שאין לו הפסק לעולם.

עליה ברגל גאווה ובוז, וכבר שנינו לעיל, שאם צד אחד פורם בברית אזי גם הצד השני כבר אינו מחויב אל הברית, ונתפרדה החבילה ח"ו.

וכך כתוב מפורש בזהר הק' (ח"ב ג:), "מאן דמשקר בברית קדישא דחתים בבשריה דבר נש, כאילו משקר בשמא דקודשא בריך הוא, מאן דמשקר חותמא דמלכא, משקר ביה במלכא, לית ליה חולקא באלקא דישראל, אי לא בחילא דתיובתא תדיר", [מי שמשקר בברית קודש שחתומה בבשר האדם, כאילו משקר בשם הקדוש ברוך הוא. מי שמשקר בחותם המלך, משקר במלך, ואין לו חלק באלקי ישראל, אם לא בכח תשובה מתמדת]."

לאור הדברים האלה נוכל להשיג ולו באפס קצהו את חומר הענין של הפוגם בברית קודש, ועד היכן מגעת גודל הקלקול של מי שאינו שומר על קדושתו כראוי, כי מאחר שקדושת הברית ויסוד האמונה חד הוא, נמצא שמי שמחלל את בריתו אזי כפועל יוצא מזה הטיל דופי גם באמונה הטהורה, והמסקנא העולה מכלל הדברים הוא, שעדיין אינו די לאיש הנלבב שיהיה ממהול בבשרו וחתום בחותמא דמלכא, אלא יחד עם זה צריך כל ימיו להיזהר ולהישמר ולעשות גדרים וסייגים שחלילה לא ייכשל בקדושת הברית ולא יערער את האמונה הטהורה, ואם תשכיל ותבין - כי שורש אחד אמת וגזע צדק לשניהם^[1].

(1) ראה כאן בדברי הישפת אמת' (פרשת במדבר תרנ"ז) שביאר כי מי ששומר את בריתו זוכה להיות קשור בהש"ת ומגיע למידת דבקות, עוד כתב, שלא די לו לאדם להיות נימול בבשרו אלא העיקר הוא לשמור על קדושת הברית שיהיה בתכלית השלמות, וזה לשונו:

במדבר (במדבר רבה פרשת במדבר ג, א) הקרב את מטה לוי הדא הוא דכתיב צדיק כתמר יפרח מה תמרה יש לה תאוה אף הצדיקים יש להם תאוה ומה תאותן (אל) הקדוש ברוך הוא כו'. כי הנה נמצא בלב איש ישראל אהבה להקב"ה אך שצריכין להוציא זאת התאוה מכח אל הפועל. והוא בכח הבריתות ברית הלשון והמעור מאחר שנקרא ברית הוא התקשרות ודבקות בהקב"ה. ולכן ר"ת 'מי יעלה לנו השמימה' - מיל"ה, כי בכח ברית מילה נמצא זה ההשתוקקות לעלות השמימה. ועל זה כתיב צדיק כתמר יפרח וכ' ועמד כולם צדיקים בכח ברית מילה. ולפי שבני לוי שמרו זה הברית נתדבקו בו יתברך. וכתיב מי לה' אלי ויאספו אליו כו' בני לוי וכמו כן מלאו ידכם היום לה' ר"ת מיל"ה. וכ"כ שמרו

מתוך כך אף נבוא להבין מדוע נמסרה מצות מילה דייקא לאברהם אבינו ע"ה, מכיוון שהוא היה ראש המאמינים והראשון שפרסם בעולם את האמונה הטהורה בהשי"ת, לפיכך נמסרה לו מצות המילה אשר בשורשו גם הוא ענין של אמונה, כפי שביארנו זה עתה הדק היטב, וכעין זה אף מובא בספר הק' 'ליקוטי מוהר"ן', שם מעורר כמה וכמה פעמים על השייכות של ברית ואמונה שהם ענין אחד ממש, וכתב שם (מהדורא קמא תורה לא אות ג) כהלשון הזה: ודע שאין קיום אמונה אלא על ידי בחינות ברית, בבחינות (תהלים פט): 'ובריתי נאמנת לו'. עוד מובא שם (אות ו) בזה הלשון: "ובשביל זה ניתנה מדת חסד לאברהם, כי הוא היה ראש למאמינים וראש לנימולים".

ישוב כל התמיהות על פי היסוד האמור

הכלל העולה לנו מכל האמור, שכאשר יעבור רוח של טהרה על ראש האדם ויתעורר לשוב בתשובה שלימה על כל מה שפגם בקדושה, אזי לא די בכך שיתקן את פגם הברית בלבד, כי באמת פגם הרבה יותר מזה וכבר הגיע הפגם עד לשורש האמונה, ומלבד פגם הברית צריך לתקן גם את הפועל היוצא, דהיינו פגם האמונה שנפגמה על ידי העבירה, ורק כאשר יתחזק באמונתו להיות מאמין בלבב שלם בהקב"ה שהוא בורא כל העולמים ומנהיג לכל הברואים, וכמו כן באמונה שהקב"ה מאמין בישראל שהם יכולים ומסוגלים לעשות את רצון קונם, או אז יזכה לתיקון השלם.

מעתה יבואו כל התמיהות דלעיל על מקומם בשלום ויתיישבו כמין חומר, הראשון ראשון והאחרון אחרון, קודם כל מה שהקשינו על השייכות של דור ההפלגה עם הפגם של אדם הראשון, שלכאורה אין להם כל שייכות, שהלא אדם הראשון פגם בקדושה ואילו עיקר הפגם של דור ההפלגה היה באמונה.

אמרתך ובריתך ינצורו. וכן איתא במדרש (שמות רבה פרשת בא פרשה יט ה) ש[בני ישראל] הפרו ברית מילה ולויים שמרו הברית. ואפילו אם היו נימולים מכל מקום הפרו ברית מילה היינו התקשרות ודביקות שיש על ידי שמירת הברית כראוי.

אבל על פי יסוד הדברים שביארנו זה עתה אינו קשה כלל, שהרי כבר ביארנו שפגם הברית הוא פגם באמונה, ומאחר שאדם הראשון פגם בברית ממילא נתהווה פגם גם באמונה, וכתוצאה מזה נשתלשלו שתי דורות של חטאים, דור המבול שפגמו בברית ודור ההפלגה שעיקר הפגם שלהם היה באמונה, ובאמת שניהם עניין אחד הם ומאותו השורש מקורם.

ולכן בני ישראל שירדו לארץ מצרים בכדי לתקן את הפגם של אדם הראשון היו צריכים לתקן את שני הקלקולים גם יחד, פגם הברית ופגם האמונה, אך היות שפגם האמונה הוא הרבה יותר גרוע ועמוק מפגם הברית, מאחר שהוא גורם לריחוק וניתוק מאבינו שבשמים, לפיכך, רוב הזמן ששהו בני ישראל בארץ מצרים לקו בשעבוד של 'וימררו את חייהם', שהיה תיקון על פגם האמונה של דור ההפלגה, ורק במיעוט של הזמן נענשו בעונש של "כל הבן הילוד היאורה תשליכהו" (שמות א, כב) שזה היה תיקון כנגד חטא השחתת הזרע של דור המבול.

ולפי זה יתיישב לנו על נכון גם התמיהה שתמהנו, מדוע בחג הפסח שהוא זמן יציאת מצרים אין אנו עוסקים בתיקון הפגם הידוע, אבל עתה כבר אינו קשה כלל וכלל, כי אדרבה, פסח הוא עיקר התיקון, היות שבימי הפסח אנו מתקנים את ענין האמונה שהוא עיקר הפגם שנתהווה על ידי החטא, וגם מי שהתענה וסיגף את עצמו בימי השובבי"ם עדיין לא יצא ידי חובת תשובה כל זמן שלא תיקן את פגם האמונה שנסתבב מאותו החטא, ודבר זה בא על פתרונו דווקא בימי הפסח, מפני שאז מתעורר האור הבהיר בשחקים של האמונה, וכל החפץ לדרוש את ה' ולתקן את כל אשר עיווה זהו הזמן הראוי ביותר להתחזק באמונה הטהורה ולאור באור החיים, ובזכות זה יזכה לבחינה של 'וסר עוונך וחטאתך תכופר' (ישעיה ג, ז).

שובבי"ם - תיקון הברית

בעת, לאחר שכבר נודע לנו כי קדושת הברית ושורש האמונה מכורכים יחדיו והא בהא תליא, וכמו כן נודע לנו שחג הפסח גם הוא נמשך אחר תיקון הברית והאמונה, יתגלה לנו גילוי עצום ונפלא להבין את סדר התיקון השלם על

אותו הפגם, ומעתה יתבאר לך שתיקון פגם הקדושה הוא על ידי מערכת שלמה שמתחלקת לשלשה חלקים וזמנים: א. ימי השובבי"ם - שבו עוסקים בתיקון עצם מעשה החטא. ב. ימי הפורים - שבו מתקנים את חלק האמונה שיש להקב"ה בבני ישראל שנפגם ע"י החטא. ג. חג הפסח - אז מתקנים את חלק האמונה שמאמינים ישראל בהקב"ה, ועתה נבוא לבארם אחת לאחת בטוב מעם ודעת.

ראשית התיקון מתחיל אכן בימי השובבי"ם, וכפי שנתבאר בדברי האריז"ל שקריאת הפרשיות של שעבוד מצרים מעורר את הזמן לתקן את כל מה שפגמנו באותו חטא שפגם בו אדם הראשון, ולפי דברינו יש לומר שבימי השובבי"ם אנו מתקנים את חלק המעשה שנפגם על ידי החטא, כלומר, בימי השובבי"ם עוסקים בעיקר בתיקון הקרום החיצון של החטא שהוא פגם הברית גופא, ועל כן עיקר העבודה של הימים האלו הוא לסגף ולענות את הגוף שנהנה מן העבירה, אבל עדיין אין עוסקים כל כך בתיקון הפגם הפנימי שהוא פגם האמונה.

פורים - להאמין שהשי"ת חפץ בנו תמיד

לאחר מכן מגיע חודש אדר וחג הפורים שהוא המשך מימי השובבי"ם, ובו אנו עוברים אל החלק השני של התיקון, כעת מתחילים בתיקון הפגם הפנימי שנגרם על ידי החטא, דהיינו פגם האמונה, וכפי שכבר ביארנו, הרי שענין האמונה כלולה מב' עניינים של אמונה, חלק האמונה מעילא לתתא, שהקב"ה מאמין בישראל עבדיו שיעשו את רצונו ויקיימו את דבריו, והחלק השני של האמונה, מתתא לעילא, שישראל מאמינים בהקב"ה שהוא בחר בהם להיות לו לעם סגולה ומכוח זה מחויבים לעשות רצון קונם וחפץ צורם, ושני חלקי האמונה גם יחד ניזוקו על ידי פגם הברית ועתה מבקשים תיקון ועליה.

והנה העבודה של פורים הוא לתקן את חלק האמונה שהקב"ה מאמין בנו ובמעלתנו, וכנודע מן הספרים הקדושים שדבר זה הייתה שורש קליפת עמלק ועל דבר זה הצטער אותו רשע, שהיה עמלק מתיגע לקרר ולצנן אצל בני ישראל את הידיעה וההכרה שהם חשובים ואהובים לפני המקום ברוך הוא,

שלא ידעו ולא יבינו את האמת הפשוט שהקב"ה מאמין בכוחו של כל אחד ואחד מישראל.

עמלק ריפה את ידיהם של ישראל, בעיקר הנחשלים שבהם, הוא ניסה לייאש אותם עם מחשבה של שקר, כי אם כבר ממילא נכשלו בעוונות ופשעים אזי כביכול מאס בהם השי"ת ואינו חפץ יותר בהם ובמעשיהם הטובים, כל השתדלות שלהם להתרומם מן המצב בו נפלו הוא להבל ולריק, הלא ממילא לא יועיל להם כלום, והיה יודע עמלק שאם יצליח לנטוע מחשבות פסול כאלה בקרב לבבות בני ישראל, אזי לא יהיה צריך להתייגע הרבה להחטיאם, כי מגודל היאוש אפילו לא ינסו להתגבר על משאות השוא ומדוחיו^[1].

ובאשר האישי ישראל נכשל רח"ל בקדושת הברית, אזי מתגבר בו אותו קליפה של עמלק, כי לעולם הקב"ה מאמין בבני ישראל שיעשו את רצונו תמיד, ועל ידי החטא מעלנו באמונה הזאת, וכאילו יש במעשינו סייעתא לטענתו של עמלק כי אין אנו ראויים לנאמנות הזאת מצד הקב"ה, ובאמת מובא בחז"ל שעמלק

(ו) בספרים הקדושים ביארו כי זאת הייתה דרכו כסל למו של קליפת עמלק, קודם כל הכניס יאוש בליבות בני ישראל שכבר נדחו מלפני המקום ברוך הוא ושוב אינם יכולים לעשות תשובה, ועל ידי זה הצליח ללכדם ברשתו ולפתותם לעבירות חמורות, וראה מה שכתב רבי צדוק הכהן מלובלין בספר 'פרי צדיק' (פרשת זכור א), וזה לשונו: ועוד נקרא 'עמלק' על שם שבא ללוק דמן של ישראל ככלב, והוא מה שנאמר ויזנב בך כל הנחשלים וגו', ואיתא (פסיקתא רבתי יב ותנחומא תצא י) זה שבט דן שפלטו הענן וכו', ולהם הכניס היאוש מלשוב בתשובה ועל ידי זה פיתה אותם, על דרך שאמר אחר (הגיגה טו.) 'הואיל ואיטריד ההוא גברא מההוא עלמא ליפוק ליתנהי בהאי עלמא. וכל כך גורר אותם היצר הרע עד שמביאים לידי חוצפה יתירה, עד כאן לשונו.

וראה כיוצא בזה גם בספר 'שם משמואל' (תרומה תרפ"ג) וזה לשונו: קליפת עמלק הוא נמי להיות מכיר פחיתות ערכו, אבל זה כדי להפילו ביאוש הנורא והתקררות, כמו שכתוב (דברים כה, יח) 'אשר קרך בדרך', ופירשו ז"ל מלשון התקררות והעדר החיות, היפוך המתחזק ומהדר לשלימות והתלהבות, כמו שכתוב (תהלים לט, ד) 'חס לבי בקרכי בהגיגי תבער אש', וזהו מדת ההכנעה שבקליפת עמלק לרוע.

ולול בקדושת הברית, כמו שמובא ברש"י (דברים כה, יח) "ויוזב כך - מכת זנב, חותך מילות וזורק כלפי מעלה", בדרך של בזיון והתרסה, ואפשר לומר שכוונתו הייתה לטמא את בריתם של ישראל ועל ידי כך להזיק גם את האמונה התלויה בקדושת הברית.

לבן, בהגיע ימי הפורים צריכים אנו לתקן את אותו הפגם שחולל עמלק, לחזק את האמונה בנו עצמנו, לדעת כי חלק ה' עמו ולעולם לא יטוש ה' את עמו, בכל מצב שבו נמצא האיש ישראל עדיין מאמין בו הקב"ה וחפץ בהצדקו, הוא ממתין לו שישבו למוטב, כל מצוה קמנה שמקיים האיש הישראלי וכל דיבור של תורה חשובה בעיניו ומשתעשע בה בחדוה עילאה ובשמחה עצומה, לעולם לא נוכל לשער את האהבה ואת הערך שהקב"ה נתן לכל מעשה טוב, ואם אנו נאמין בזה באמת אזי לא ירחק היום בו נזכה לעלות במסילה העולה בית א-ל[ח].

פסח - חג האמונה

אחרון אחרון חביב מגיעים אנו לחג הפסח, שזהו השלב השלישי והאחרון של תיקון פגם הברית, ואפשר לומר שגם העיקרי שבהם, כי בחג הפסח זוכים בני ישראל להתעלות במעלות האמונה הפשוטה, האמונה הטהורה, בחג הפסח זוכה כל אחד ואחד מישראל להשיג את האמונה באופן הנעלה ביותר, וזהו התיקון הגדול ביותר לפגם הברית, שהרי על ידי פגם הברית נתרופף הברית והקשר שבין ישראל לאביהם שבשמים, ונחסר להם מן האמונה הטהורה והמבטעת שמושרשת בלב כל איש ישראל מיום היוולדו ומראש צורים.

(ח) ראה עוד מה שכתב רבי צדוק הכהן מלובלין בספר 'פרי צדיק' (ואתחנן יז), וזה לשונו: דהנה עיקר היצר הרע הוא ראשית גוים עמלק יצרא בישא ונאמר עליו (דברים כה, יח) 'אשר קרד', שהוא מכניס קרירות ועצב בלב האדם להתרשל מדברי תורה מצד שאין מעשיו כהוגן ולכן אין תורתו ועבודתו פועלים כלום... ועל זה נצרך חיזוק בלב, כמו שנאמר (דברי הימים - ב יז, ו) 'ויגבה לבו בדרכי ה'', שיאמין שבתורתו מוסיף כח למעלה, כמו שנאמר (תהלים סח, לה) 'תנו עוז לאלקים'.

שעבוד מצרים הרי היה בעמיו של אדם הראשון שנכשל בפגם הברית והיו צריכים לתקן זאת בארץ מצרים, וכבר ביארנו בארוכה שעיקר פגם הברית משפיע על האמונה, ואכן עיקר עבודת בני ישראל בארץ מצרים היה לתקן את פגם האמונה, שהלא רוב שנותיהם כמצרים היו משועבדים בני ישראל תחת סבלות מצרים בעבודה קשה, כדכתיב 'וימרו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים', ודבר זה היה תיקון על פגם האמונה של דור ההפלה שנשתלשל מפגם הברית של אדם הראשון.

ועל עניין האמונה התייגעו הרבה בני ישראל בארץ מצרים לא רק באופן של סור מרע, אלא גם בדרך של עשה טוב, כדאיתא בדברי רבותינו (מכילתא פרשת בשלח אות ו), שבמשך כל זמן שהותם של בני ישראל במצרים התחזקו מאד בעניין האמונה, וכדכתב ב'קדושת לוי' (פרשת בא) בלשון הזה: "והנה ישראל במצרים לא היה להם רק מדת אמונה, כמאמר הכתוב (שמות ד, לא) 'ויאמן העם'", ובסופו של דבר זכו באמת להיגאל בזכות האמונה.

אך אל תחשוב שדבר זה הגיע להם על נקל, הרבה היו צריכים לעמול בכדי לגלות את אור האמונה על נכונה, שכן שורש קליפת פרעה הייתה היפך האמונה לגמרי, פרעה היה כופר בעיקר ממש, עד כדי כך, שבשעה שהגיע אליו משה רבינו לבקש הימנו שישלח את בני ישראל מארצו, השיב בחוצפה ובעזות מצח שאינו מכיר כלל בהקב"ה, (שמות ה, ב) "ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח".

אך למרות ששהו בני ישראל באותו מקום של טומאה וכפירה, בכל זאת התחזקו באמונת אומן והאמינו בכל לבב בהשי"ת כי מלכותו בכל משלה, עד שאפילו משה רבינו היה מתקשה להבין כיצד בני ישראל מחזיקים באמונתם במקום תוקף הכפירה והמינות, וכאשר ביקש ממנו הקב"ה לילך לבני ישראל ולבשר להם את בשורת הגאולה, חשש משה שמא מחמת חיסרון באמונה לא יאמינו לדבריו, כדכתיב (שמות ד, א) "ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי", אולם שכינה הקדושה עונה לעומתו שאין לו לחשוש מזה כלל כי ישראל מאמינים בני מאמינים המה

(שבת צו.), כפי שאכן התברר אחר כך כשמשה בא לדבר אליהם ומיד האמינו לו כדכתיב בהמשך (שם, לא) "ויאמן העם".

ובכדי לעקור מן השורש את קליפת הכפירה של פרעה וכל מצרים, הביא עליהם הקב"ה מכות נוראות ועצומות ביד חזקה ובזרוע נמויה, בכדי להראות לכל העולם כולו את זרוע עוזו ותוקף גדולתו, שגם אלו הכופרים בעיקר לא יהיה להם ברירה אלא להודות בפה מלא כי גדול שם ה' ומהולל על כל הארץ, ועל ידי זה יתפרסם שמו יתברך בכל הגוים שעל פני הארץ, ועל אחת כמה וכמה שתיקבע אמונה זאת בלבות בני ישראל עם קדושים, וזה היתה התכלית של כל המכות, כדכתיב (שמות י, ב) "למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'".

ובן כתב הרה"ק מאפטא זי"ע (אוהב ישראל פרשת בא): "וידעתם כי אני ה', היינו על ידי שנראה המופתים הגדולים ואותות הנוראים אז יתגלה לנו אלקותו יתברך, ותקבע האמונה בלבנו שהבורא ברוך הוא וברוך שמו הוא לבדו מנהיג כל הברואים והוא לבדו אלקינו עשה כל העולמות עליונים ותחתונים וכל אשר בהם ובידו הכח והממשלה לעשות הכל כרצונו. וזה סוד ועברתי בארץ מצרים. רצה לומר שיתגלה אלקותו יתברך ושהוא מלך על כל הארץ".

העבודה בחג הפסח לקנות אמונה בנפשנו

זהו באמת עבודתנו בימים של חג הפסח, להתחזק ביותר באמונה הטהורה, לקבוע בתוך הלב את האמונה הפשוטה והשורשית, לידע כי הוא הוא ואין בלתו, ועל ידי זה נזכה לתיקון השלם על כל מה שפגמנו בצד הקדושה, ובזכות זה נזכה גם לחזק ולחדש שנית את קשר האמונה וברית האהבה ביננו ובין הקב"ה שנתרופף על ידי החטא.

ואם נתבונן קצת נראה שכל ענייני הפסח סובבים סביב לציר האמונה, שהרי עיקר המצוה של פסח הוא הרי סיפור יציאת מצרים שנועדה בכדי להשריש את האמונה בלבות ישראל למגדול ועד קטן, בין לאב שמספר את

הסיפור ובין לבן ששומע את אביו המספר, וכנודע מן הספרים הקדושים שבלייל פסח נשפע כח גדול על האב שיהא בכוחו להשפיע אמונה על בנו, וכאשר האב משתדל לספר את סיפור יציאת מצרים הרי הוא משפיע גם על נפשו עצמו אמונה טהורה^[ט].

כך גם המצה שנצטוונו בתורה הקדושה לאכלה בחג הפסח, גם זה הוא עניין של אמונה, כמבואר בזוהר הק' (ח"ב פג, ב) שהמצה נקראת 'מיכלא דמהימנותא' – מאכל האמונה, וביאר בספר 'שם משמואל' (פרשת שמיני תרע"ה) עד היכן מגעת כח האמונה של המצה, וכתב בזה הלשון: "הנה בזוהר הק' מצה היא מיכלא דמהימנותא, והיינו שמביאה אמונה בלב ישראל, וכמו במצרים אחר אכילת המצה הלכו אחר ה' במדבר בארץ לא זרועה, אף שלפי השקפת השכל האנושי היו מעותדים למות ברעב, לא התחכמו לחשוב אלא האמינו בה' ויצאו, כן לדורות אכילת המצה מביאה אמונה בלב האדם".

לשון נפלא מובא בספר 'מנחם ציון' (דרושים לפסח – הוספות לפסח), מדברי תורתו של הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע, שם כתב כהלשון הזה: "בפסח מתגלה ומתנוצץ אמונת ישראל, עד שיוכל לבוא לידי האמונה והידיעה השלימה באמיתת מציאותו ית"ש, ואיך הוא סובב כל עלמין, עד שיתבושש לחשוב מחשבת חוץ לפני כבוד גדלו אשר הוא ממלא כל עלמין ויודע מחשבותיו, ויש רגע בחצי הלילה הלזו, שאם ישמור האדם עצמו בלילה הזה ממחשבות זרות, רק יעמול שכלו במחשבות קדושות, אזי כשבא הרגע של חצות לילה שבו נכנסו ישראל בהאמונה השלימה בעת צאת מצרים... יוכל לבוא אז לידי האמונה השלימה שבאו בעת הגאולה", עד כאן לשון קדשו.

(ט) ראה בקונטרס 'באר יעקב – פסח', מאמר 'זהגדת לבנך ביום ההוא', שם נתבאר באריכות גדול ונפלא כל הענין של סיפור יציאת מצרים, שכל עיקרה לא נועדה אלא למען הרבות ולחזק את האמונה בלב אישי ישראל, ראה שם ותמצא נחת.

אין הגלויות מתכנסות אלא בשכר אמנה

בצאתנו מן הקודש נחתום בדברי תפילה ובקשה לפני קל מלך נורא עלילה, שיתן בנו את הדעת והתבונה להתעורר ולשוב אליו בתשובה שלמה על כל מה שפגמנו בחטאינו, ונזכה לתקן בגוף ובמעשה ברוח ובנשמה ולהעלות שוב את הכל אל שורשם העליון, ובזכות כל התיקונים וסדר העבודה שאנו עורכים לפניו מימי השובבי"ם ועד ימי הפסח נזכה שיקבץ הקב"ה את נידחנו מארבע כנפות הארץ, ונזכה מהרה לאור חדש על ציון תאיר.

והנה איתא בדברי רבותינו ז"ל (מכילתא פרשת בשלח - פרשה ו) שבשכר האמונה שהאמינו בני ישראל הופיע עליהם רוח הקודש ואמרו שירה לפני הים, ובשכר אותה האמונה אף זכו להיגאל מארץ מצרים, כן יעזור הקב"ה שיתקיים בנו מהרה המשך דברי רבותינו (שם) שאמרו: "שאין הגלויות מתכנסות אלא בשכר אמנה, שנאמר (שיר השירים ד, ח) 'איתי מלבנון כלה איתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה', וכתוב (הושע ב כב) 'וארשתוך לי לעולם וארשתוך לי באמונה'", במהרה בימינו אמן.

שמרתי באישון בת עיני

מאמר מקיף ונפלא על גודל החיוב והחשיבות של שמירת העיניים וקדושתם

לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם - איסור מעיקר הדין

משום מה התרווחה הדעה בקרב הרבה מן הבריות, ביניהם אפילו אנשים יראי שמים ויראי הטא, שהעניין של שמירת עיניים הוא חומרתי יתירה שאינו שווה לכל נפש, דומה להם שעניין זה של שמירת עיניים נמסרה אך ורק לבני עליה, חסידים ופרושים, ושאר כל אנשים מורמים מעם ובעלי שיעור קומה, אך מה לכל זה עם אנשים פשוטים ודלים כערכנו, זהו הלך המחשבה בקרב רבים מאד.

אולם האמת היא שמחשבה זו בטעות גמורה יסודה, שכן העניין של שמירת עיניים הוא חובה גמורה מעיקר הדין ומצווה כשאר כל המצוות שבתורה, וכן גם נפסק להלכה ולמעשה בכל ספרי הפוסקים הקדמונים והאחרונים, התורה הקדושה דברה על כך מפורשות בפרשת שלה, ובאמצע הפרשה העוסקת במצוות ציצית אומרת לנו התורה (במדבר טו, לט), "והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", ומכאן יתד ומכאן פינה לכל העניין של שמירת עיניים[א].

(א) דברים כדרכנות כתב הרד"ק בעל הביני יששכר' בספרו 'דרך פקודך' (לה, ז) וזה לשונו: ותדע ידידי, שהרבה מהמון עם חושבים כי זה רק ממילי דחסידי ואינם נוהרים

הטעות הזאת של הבריות לא התחילה בדורות האחרונים, אלא הרמב"ם בדורו כבר עמד על דעת הבריות שטועין בדבר זה, ובגין כך אף הרעיש עולמות לעורר את בני ישראל ולהעמידם על טעותם, שידעו אל נאמנה כי ראייה אסורה הוא איסור ככל האיסורים האסור בתכלית האיסור, הרמב"ם מונה את המצווה של שמירת עיניים בתוך אסופה של עוד כמה מצוות שבני אדם נוטים למעות בהם ולחשוב שמעשים אלו אינם אסורים בו בזמן שהם עוברים על איסור חמור מעיקר הדין.

בא נא וראה את לשונו הטהור של הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ד הלכה ד): "חמשה דברים העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן, לפי שהם דברים קלים בעיני רוב האדם ונמצא חוטא והוא ידמה שאין זה חטא, ואלו הן... המסתכל בעריות מעלה על דעתו שאין בכך כלום, שהוא אומר וכי בעלתי או קרבתי אצלה? והוא אינו יודע שראיית העינים עון גדול שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", עד כאן לשונו של הרמב"ם וכן גם נפסק להלכה ולמעשה בשולחן ערוך (אבן העזר הלכות אישות סימן כא סעיף א).

ומצווה זו של 'לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' איננה עוד מצוה מן התרי"ג מצוות, אלא היא מצוה חשובה ויסודית עד למאד, וכל עוד שנשמט האדם באפו מחויב לזכור בכל רגע את המצוה הזאת ולהישמר עד מאד שלא לעבור עליה, ובהקדמה לספר החינוך מונה אותה בין השש מצוות תמידיות,

מהסתכלות בנשים, תדע ידידי שזה איסור גמור מדאורייתא והמקילים אוי לנפשם, כי גמלו להם רעה, והנה מקרא מלא הוא בתורה ולא תתורו וכו', ואמרו רז"ל בגמ' (יומא עד): מאי דכתיב טוב מראה עינים מהלך נפש, טוב מראה עינים באשה יותר מאותה מעשה עצמה, ופרש"י טוב כנגד יצה"ר היינו שיותר יוטב בעיני היצה"ר להחטיאו במראה עינים יותר מאותו מעשה, ראה ידידי עד היכן הדברים מגיעים וכל ההמון אינם חושבים זה לאיסור רק למילי דחסידי, והלילה חלילה לשמוע לדבריהם, ואפילו אדם היודע בעצמו שלא יתפעל ע"י ההסתכלות כי בין כך וכך עבר על דברי תורה ועל דברי חז"ל בזה, ומכל שכן אם יתפעל ח"ו בזה גדול עונו מנשוא, והמשכיל על דבר ישים כל זה לנגד עיניו, וידע ע"כ שזה איסור גמור בלי שום היתר וכו'.

ובלשוננו: "ששה מצוות מהן שחיובן תמידי, לא יפסק מעל האדם אפילו רגע בכל ימיו, ואלו הן... שלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים", ורבינו ה'חפץ חיים' אף טרח להזכיר את הדברים האלה בחיבורו הגדול 'משנה ברורה' (ביאור הלכה סימן א).

וכתב בספר 'חרדים' (מצוות התלויות בארץ ישראל פרק ז), שזהו הטעם מדוע ציווה אותנו הקב"ה להזכיר את הציווי של 'ולא תתורו' בתוך סדר קריאת שמע, כי מאחר שיש לנו חיוב לקרוא את שמע בכל יום פעמיים באהבה, בשכבך ובקומך, והיות שרצה הקב"ה שנוכח היטב היטב את חומר האיסור של מראות אסורות ושאר כל התועבות, לפיכך הכנים את הציווי של 'ולא תתורו' בתוך קריאת שמע, וכך יהיה כל איש ישראל מזכיר לעצמו השכם והערב את החובה לשמור את עיניו, עד שיחקק בתוך ליבו כמכוות אש^[ב].

עין רואה לב חומד וכלי המעשה גומריין - הסכנה שבראיה האסורה

ואם ישאל השואל, על מה ולמה נזקקו כולם כאחד לעורר ולהתריע על חומר העניין של שמירת עיניים, מה גרוע כל כך במראית העין, הלא אינו עושה שום פעולת איסור בעצם הראיה, שהוא דבר שאינו נרגש ואין בוה שום מעשה

(ב) ואיתא בגמרא (ברכות יד:), שכל הקורא קריאת שמע בלא תפילין - כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. שהרי בקריאת שמע מעיד בפיו על ציווי השי"ת להניח תפילין, ואומר 'וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך', ולמעשה, אם אינו הולך בתפילין, נמצא שהוציא עדות שקר מתוך פיו, (כן פירשו שם בתוס').

ויש להוסיף על פי זה, שגם מי שאינו שומר על עיניו מראות ברע הריהו נכלל בגדר של 'מעיד עדות שקר' רח"ל, שהרי חוזר ואומר כל יום כמה פעמים 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', ולמעשה אינו עומד בדיבורו, שהרי משוטט בעיניו בכל מקום, ואם אכן חשקה נפשו להעיד עדות אמת על הקב"ה אזי מחויב הוא לשמור על עצמו מכל משמר שלא לתור אחרי העינים.

כלל. תשובה לכך כבר השיב הרמב"ם שהבאנו זה עתה, היות 'שהיא גורמת לגנוף של עריות', ובוזה נרחיב מעט את חומר העניין של ראייה אסורה כפי המובא בדברי חז"ל מהכא ומהתם.

מקור הדברים הוא בתלמוד ירושלמי (ברכות ט. ושם), שם כתב כהלשון הזה: "לא תנאף, לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אמר רבי לוי, לִיפָּא וְעֵינָא תְרִין סְרַסְרִין דְחַטָּאָה, דכתיב (משלי כג, כו) 'תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה', אמר הקדוש ברוך הוא, אי יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת לי".

חז"ל אומר, שהגוף מצד עצמו לא יבוא מהרה אל החטא, שכן אין לו שום השגה בזה, ואף לא התאוה לזה מעולם, וכלשון האור החיים הק' (דברים ו), "כדרך אומרם עין רואה ולב חומד, אבל זולת זה לא יתעורר הלב מעצמו לחמוד", אבל לאחר שהאדם לא שמר על עצמו כראוי והשביע את עינו במראות אסורות, או אז מתעורר הלב לחפש לו את החטא גופא, הוא לא יסתפק במראית העין, אלא המראות שהזיז בהם את עיניו רק מבעירים את לבו בחמדת התאוה ולא ישקוט ולא ינוח עד שישים את ידו על התאוה בפועל ממש.

נמצא שהעין הוא אם כל חטאת ואם אינו שומר עליה כעל כל משמר ומתיר לעינו לשוטט בכל מקום שרק תרצה, או אז יכולים העיניים לגרור את האדם לידי אבדון וכליה רח"ל, וכלשון רש"י (במדבר טו, טז), "הלב והעיניים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות", כלומר, ברגע שהתיר האדם את עיניו ופקחן לכל רוחות הארץ, כבר אין לו שליטה כל כך על גופו שלא יחטא ח"ו.

ועל כגון דא אמרו בגמרא (סוטה ה). "אין יצר הרע שולט אלא כמה שעניו רואות", כי לאחר שכבר ראה האדם את מה שראה, הרי הוא מאבד את השליטה על עצמו, ומעתה, הבעל הבית האמתי על נפשו הוא לא אחר מאשר היצר הרע בכבודו ובעצמו. וכדכתב בספר ה'פרישה' (או"ח סימן א) שראיית איסור הוא לא הכנה לעבירה גרידא, אלא הוא תחילת העבירה עצמה, כי לאחר שכבר ראה בעיניו את מה שלא היה צריך לראות שוב אין לאדם שליטה על מעשיו, וכלשונו שם: "אם יראה ברעה שוב אי אפשר לכבוש יצרו, כי העיניים הם תחילת

ועיקר הגרם בכל העבירות, כי מן הראיה באה החמדה ללב ומן הלב הרגלים רצים לעשות המעשה"ג].

גודל העונש למי שאינו נזהר בזה - לא ינקה מדינה של גיהנם

וכל מי שאינו נזהר בדברים אלו גדול עונו מנשוא, ולא יועילו לו כל התורה ומעשים טובים שעשה כל ימי חייו, ואפילו אם הוא צדיק גדול ועובד ה' ביגיעה, אם לא ישמור על עינו שוא שקד כל ימיו, וכדאיתא בגמרא במסכת ברכות (סא.), "תנו רבנן, המרצה מעות לאשה מידו לידה - כדי להסתכל בה - אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבינו - לא ינקה מדינה של גיהנם, שנאמר (משלי יא, כא) 'יד ליד לא ינקה רע' - לא ינקה מדינה של גיהנם".

נוראות התבטא הרה"ק בעל ה"שומר אמונים" בחיבורו 'טהרת הקודש' (מאמר פגם עינים פרק א) על מאמר חז"ל זה, וכתב שלא בכדי נקטה הגמרא את הדוגמא של משה רבינו, אלא בכדי להשמיענו את חומר העניין של ראייה אסורה,

(ג) רואים אנו מכאן, שהנותן דרור לעיניו להתבונן במראות אסורות אינו טוב בכהוא זה ממי שכבר נכשל בגופו של איסור, כי סופו של המפקיר את עיניו להיכשל רח"ל, ומסופר על החסיד הנודע רבי שמואל מעד זצ"ל, שהיה איש חשוב מאד ומורם מעם, שפעם אחת הגיע אל השטיבלאך בכדי להתפלל תפלת מנחה, שם התכוון להיכנס אל אחד השטיבלאך אשר כבר היו מוכנסים שם עשרה אנשים שהתכוננו להתחיל את התפילה, והנה הוא מבחין שבעבר השני עומד לו יהודי ומארגן מנין נוסף למנחה, התפלא רבי שמואל בפני השני, מדוע אינך יכול להצטרף ולהתפלל עם המנין ההוא, למה זה לארגן שני מניינים באותו העת, ענה לו הלה: מה?! וכי אינך יודע?! הלא אשתו של החזן מן המניין ההוא הולכת בגילוי ראש רח"ל ואסור להשתתף בתפלתו. ומנין לך זאת? תמה רבי שמואל. מה זאת אומרת?! כמו עיני ראיתי אותה הולכת בצורה שהוא כנגד דת משה וישראל!!! נענה אליו רבי שמואל ואמר: אם אכן אמת בפך שאתה בעצמך ראית אותה באופן שאתה מתאר, אם כן בבקשה ממך הצטרף גם אתה לאותה מנין של בעלה ואני באופן שאתה מתאר, אשאר להתפלל כאן...

שהלא משה רבינו היה מבחר המין האנושי, ועליו העיד הקב"ה (דברים לד, י), "ולא קם נביא עוד בישראל כמושה אשר ידעו ה' פנים אל פנים", ובכל זאת, אם יבוא אדם, אפילו כערכו של משה רבינו, ויסתכל במקום האסור לו להסתכל, לא יועילו כל תורה ומעשים טובים שבידו להינצל מדינה של גיהנום^[ד].

ולא לעצמו בלבד הוא מוזק בראיה זו אלא לכל ישראל, כי מי שלא נוהר בעיניו גורם לסילוק השראת השכינה מקרב מחננו, כמו שכתוב בתורה הקדושה (דברים כג, טו) "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", ומכאן למדו חכמינו ז"ל (ברכות כה:), שאסור לומר דבר שבקדושה כנגד מראה אסור וכן גם פסקו בשולחן ערוך (או"ח עה, ה), ויש לנו לדייק ממה שנקט הכתוב בלשון ראייה – ולא יראה בך – שבא להורות לנו שעיקר הפגם תלוי בראייה, ואם האדם אינו שומר על עיניו כראוי אזי הוא גורם לסילוק השראת השכינה – 'ושב מאחריך' – רח"ל.

אך יותר מזה יש לומר, שהמסתכל במקומות האסורים ומכח זה נולדה מחשבה רעה בתוך הלב, אזי נחשב לו הדבר כפגם איום ונורא, וכפי הנודע מה שכתב הגה"ק רבי חיים וואלאזינער זי"ע (נפש החיים שער א פרק ד), שתבנית וצורת האדם דומה לתבנית וצורת בית המקדש, כל איבר ואיבר של האדם הוא כנגד חלק אחר מבית המקדש, ואילו הלב שהוא המרכז של גוף האדם הוא כנגד בית קדשי הקדשים – המרכז והעיקר של בית המקדש, וכעין הלשון שאמרו חז"ל

(ד) הלום מצאנו מרגניתא טבא בספר 'דברי שלום' (פרשת בלק) להרה"ק רבי שלום מבראהין – קוידניוב זי"ע (תרי"א – תרפ"ו) על הפסוק (במדבר כד, ד) "אשר מחזה ש-ד-י יחזה, נופל וגלוי עינים": וזה לשונו: נראה לי לומר על דרך הרמז, על פי מה שאמרו ז"ל (ברכות סא: עירובין יח:) 'המרצה מעות לאשה מידו [לידה] כדי להסתכל בה, אפילו הוא כמושה רבינו שקיבל את הלוחות מידו של הקב"ה, לא ינקה מדינה של גיהנום' עיי"ש. וזהו אפילו 'מחזה ש-ד-י יחזה', כשגדול מאוד שיש לו התגלות ומחזה ש-ד-י יחזה. – מכל מקום 'נופל' בגיהנום כשיש לו 'גלוי עינים', שמסתכל בדברים האסורים. עכל"ק הנורא.

(משנה ברכות ד, ה), 'כוין את לבו כנגד בית קדש הקדשים', שהלב מכוון כנגד בית קדשי הקדשים.

וכותב מוהר"ח מוואלוין, כי לפי זה יוצא שמחשבה רעה בתוך ליבו של איש ישראל גרוע יותר ממעשהו הנבזה של טיטוס הרשע שטימא את בית קדשי הקדשים בחוצפה ובעזות מצח, ומתוך דבריו אנו למדים עד היכן מגעת חומר העניין של ראייה אסורה, כי על ידי ראייה שאינה הגונה עלולים להתעורר מחשבות רעות בתוך הלב, וח"ו שלא נחלל את מקום בית קדשי הקדשים.

'לא תתורו' - על אף שמצד הטבע נמשך האדם אחרי זה

ואם יאמר האומר, הנה באמת ברצוני לשמור על עיני מאד מאד, אולם מה אעשה שאין זה בכוחי, דבר זה הוא היפך הטבע ממש, הן הגוף החומרי מורכב מחומר גם ועב המושך תמיד אל התאוות הבהמיות, והיאך מסוגל האדם להתגבר על הטבע החקוק בחביוני נפשו עמוק עמוק מי 'מצאנו, וכי אפשר לדרוש מהאדם להיות כמו מלאך, למלאך אין לו גוף ואין לו יצר הרע שמושך אותו אל הרע, אבל מה יעשה האדם שנפשו כלואה בתוך הגוף, כיצד בכלל יוכל להתגבר על הנטייה הטבעית.

התשובה לכך פשוטה מאד, התורה עצמה בשעה שציוותה אותנו ואמרה 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, הוסיפה יחד עם זה לומר - 'אשר אתם זונים אחריהם', דהיינו שהתורה הכירה בקושי של בני האדם ובנטייה הטבעית של האדם להימשך אחר מראות עיניו, וכלשון רבינו ה'חפץ חיים', בספרו 'בית ישראל' (פרק ו) - "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם - אשר אתם זונים אחריהם - והתורה העידה שרגיל האדם להכשל בהם", ובכל זאת לא נמנעה התורה מלצוות אותנו על השמירה וההתרחקות ממראות אסורות, זאת אומרת, שלמרות הכל הכח להישמר נמצא בידינו, כי אילו היה זה למעלה מכח אנוש וכגזירה שאין הציבור יכולה לעמוד בזה, לא הייתה התורה מצווה על כן.

ביתר ביאור כתב רבינו ה'אור החיים הק' בפרשת 'אחרי מות' (ויקרא יח, ב), שם ביאר את החילוק היסודי בין תאוות העריות לבין שאר האיסורים, כי גם אם בשאר האיסורים יש כח ביד האדם להתגבר עליהם שלא להיכשל בהם, אולם משונה תאוה זו מכולם שהוא למעלה מכח אנוש, ובדרך הטבע לא שייך כמעט שהאדם יתגבר עליהם.

ושת'י סיבות בדבר, ראשית כל, מפני שלב האדם מעצם טבעו מושך אל התאוות הבהמיות, ושנית, לאחר שהאדם כבר ראה בעיניו מראות אסורות שוב אינם מרפים המראות הללו מנגד עיניו ומושכים אותו בכח לדבר עבירה, ועל אחת כמה וכמה כאשר כבר נפגשו ב' הסיבות גם יחד, נטיית הלב ומראות האיסור, שאז כמעט ואין מציאות טבעית להתגבר על כך, והדרך היחידה שלא לבוא לידי איסור הוא רק ע"י הרחקת המחשבות האסורות ושמירת העין מלכתחילה שלא להסתכל היכן שאינו צריך, וכלשון קדשו, "ולא יושג הנצחון החפץ אלא דוקא באמצעות הרחקת הדבר מדעתו ומחשבתו לכל ראות הכיעור ולא יחשוב בו, אבל אם עיניו יביטו בדבר הנה הוא מסתכן"^[ה].

אולם יחד עם זאת – מבאר ה'אור החיים' הק' – האציל הקב"ה כח עליון לבני ישראל עם קרובו שיוכלו להתגבר גם על התאוות אשר בדרך הטבע קשה

(ה) דבר זה הוא מילתא דפשיטא, שאין אדם אחד בארץ שיכול להעיד על עצמו באמת ובתמים כי הוא יכול לראות בעיניו כל מה שליבו חפץ ולא יזיק לו כלל, היות שזהו מנוגד לטבע, וכמו שמספרים על הגאון הצדיק רבי אליהו לופיאן זצוק"ל, שפעם בא אליו בחור אחד מיישיבתו ובקש ממנו רשות לנסוע לביתו לצורך שמחת נישואין אצל קרובי משפחה שלא נמנו על מחנה יראי ה', רבי אליהו לא הסכים שייסע מחמת התערובות שתשרור באותו חתונה, ניסה הבחור להסביר שהוא לא יתערב בקהל אלא יהיה בפניה נפרדת יחד עם הוריו וכפי שמכיר את עצמו לא יזיק לו השהות במקום, אמר לו רבי אליהו בנהמת קודש, הנה נא זקנתי ואני כבן שמונים שנה, מה גם שאיני רואה אלא על עין אחת בלבד, ובכל זאת בכל אימת שאני צריך לצאת לרחוב אני מרתת שמה אכשל בראיה שאינה טובה, ואילו אתה בחור צעיר שהדמים רותחים כך ושתי עיניך בריאים ושלמים ב"ה וכיצד אתה מסוגל לומר שהמראות ממקום שכזה לא יזיקו לך?!

לפרוש מהם, ומבאר את זאת בתוך דברי הפסוק בפרשת 'אחרי מות', שם עוסקת התורה באיסורי העריות וכתבה שם התורה (ויקרא יח, ב), "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם, כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו, וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו".

ומגלה לנו האור החיים הק' מילין יקירין מכבשונו של עולם, שנתכוון הקב"ה לומר בזה לבני ישראל, הגנה הייתם משוקעים בארץ מצרים מקום הטומאה והזימה, אשר בדרך הטבע מי שנפל באותו מקום כבר אינו יכול לפרוש מהם, ובכל זאת הוצאתי אתכם משם ורוממתי אתכם מכל הטומאות השפלות, אין זאת אלא כי 'אני ה' אלוקיכם', אני נותן לכם את הכח והעזו להתגבר ולפרוש מכל התאוות אשר הלב מושך אחריהם ללא הרף, וגם עתה, כאשר אתם עומדים להיכנס אל ארץ ישראל שם נמצאים הכנענים, שגם הם מלומדים בטומאה, גם עליהם תוכלו להתגבר ולפרוש מן הטומאה, ואף על פי שבדרך הטבע אי אפשר להתגבר על טומאה זו אבל לכם נתתי הכח להתגבר על כל מיני התאוות הרעות אשר סתם בני אדם אינם יכולים להתגבר עליהם^[1].

(1) ובספר 'ערבי נחל' (פרשת שלח - דרוש ה) עמד ותהה, אם באמת חפץ הקב"ה שבני ישראל לא ייכשלו בתאוות המגונות, אם כן מדוע זה ברא בעולמו את כח המשיכה והתאוה, ומדוע צריך להכניס את הבריות לידי נסיונות שיקשה להם לעמוד בפניהם.

ומתריץ, שהקב"ה הטביע את הטבע הזה אצל הבריות בכדי שיזכרו תמיד את התכלית שלהם בעולם, שהוא להתגבר על היצר הרע ועל כל התאוות רעות, ואם לא יהיה נסיון לעבור עליהם אזי לא יהיה שום רכותא במה שלא ייכשלו בהם, כל המעלה של האדם בעולם הזה הוא רק מפני שיש לו נסיון ומשיכה אל הרע והוא מתגבר בכח לעשות את רצון ה' שהוא ההיפך הגמור מנטיית לבו.

והא לך לשונו הבהיר: ואל זה רמז הפסוק 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם', רצה לומר, להרגיל לעשות ההיפוך מחמדת הלב והעין תרי סרסורי דחטאה, ואי תקשי לך אם כן למה נתן ה' בלב האדם זו החמדה אחרי שאינו רוצה שילך האדם אחריה, לזה אמר 'אשר אתם זונים אחריהם למען תזכרו', ר"ל שזו התאוה ניתן בכם למען תזכרו, ר"ל שזהו עיקר העבודה, ועל ידי זה 'ועשיתם את כל מצותי', ר"ל כל מעשיכם

על כל פנים חויגן מתוך דבריו הקדושים של ה'אור החיים' הק' כי מצד הטבע קשה ביותר לאדם להתגבר על טבע לבו שנוטה אל הרע והמאוס, ואילו הקדוש ברוך הוא עוזרו אינו יכול לו כלל, אבל מובן מאליו ששמירה עליונה זו אינה מועילה רק עבור מי שחפץ באמת ובתמים להתגבר על תאוות ליבו, אולם מי שחפץ לילך אחר שרירות לבו ולהפקיר את עיניו ולבו אל בחינת הרע, בוודאי שלא יועיל לו כל שמירה.

ובך כותב ה'אור החיים' הק' בפרשת קדושים (שם יט, ב), "ולצד שיאמר אדם הלא דבר זה אינו ברשותי שהגם שאשמור עצמי ביום אף על פי כן בלילה אין הדבר תלוי בידי, לזה אמר 'כי קדוש אני ה' אלהיכם', וכיון שאני קדוש ואני עמכם אני אמנע בחינת הטומאה מגשת לאיש הישראלי - זולת אם אדם יחשוב בבחינת הרע אז שולל ממנו השראת שכניה ושורה עליו בחינת הרע..."

ועוצם עיניו מראות ברע - עד היכן מגעת חובת השמירה

חובת השמירה בעניינים אלו צריכה להיות עד הקצה האחרון, להיזהר במאה שערי היתר ובלבד שלא להיכשל אפילו בשער אחד של איסור, כי לאחר שלא שמר את עיניו כראוי מתגברים עליו נסיונות נוראות אשר תוצאותיו מי ישורנה, וכדדרשינן בגמרא על הפסוק (דברים כג, י) 'ונשמרת מכל דבר רע', (עבודה זרה ב.), "ונשמרת מכל דבר רע - שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה", וכופלת שם הגמרא (שם:) את דבריה ואומרת, "ונשמרת מכל דבר רע - שלא ירהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה".

הטובים אשר נעשים מצד שלימותכם יהיו נקראים מצות, שאם לא תעבדו מצד החסרונות אז אותן המעשים טובים שמצד השלימות אינם נקראים כלל בשם מצות, וכמ"ש לעיל.

עד כדי כך מגעת חובת השמירה וההתרחקות מכל סרך של איסור, שחלילה לא יכנס אפילו בצל צלו של נסיון, ופעמים שהאדם חושב כי הוא צדיק וקדוש ואפילו בעל שמירת עיניים ייקרא, אולם באמת הוא הוטא ופושע גמור, שהרי הנביא משבח את מי ששומר על עיניו ואינו מביט בדברים רעים, כמו שנאמר (ישעיה לג, טו) "עוצם עיניו מראות ברע", ואמרו בגמרא (בבא בתרא נו:), שכל השבח בפסוק מגיע רק למי שבליט ברירה ממש היה צריך לעבור ליד הנהר סמוך למקום שמכבסים שם הנשים את הכביסה, ובכל זאת עצם את עיניו שלא לראותן במלאכתן, עליו הכתוב משבח ואומר.

אולם אם היה שם בסמוך דרך אחרת - דרכא אחרינא - שאפשר להקיף את מקום הכביסה ולהימנע מללכת שם, והוא כן עבר בדרך הסמוכה לנשים, אותו אדם נקרא רשע, וביאר שם הרשב"ם, שנקרא רשע אפילו אם בדרך הילוכו עצם את עיניו ולא הביט לצדדים, היות שלא היה לו לילך כלל בדרך הזה שיש בו נסיונות בשמירת עיניים, כמו שאמרו בגמרא (חולין מד:)'הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו'. ושמע מינה, שאפילו אם אותו אדם עוצם את עיניו כראוי ומדמה בדעתו שהוא צדיק הדור, עדיין קורא לו הגמרא בשם רשע, כי לא היה לו להכניס את עצמו למקום של נסיון בשמירת עיניים^[1].

דבר זה הוא מן הדברים שצריכים תמיד חיזוק, השכם והערב, בפרט בזמננו שאנו מתגוררים בכרכים הגדולים וצריכים ללכת הרבה ברחוב העיר, ורחובות העיר כידוע אינם מן המקומות שאפשר לשאוב בהם הרבה יראת שמים, בפרט בשווקים וברחובות המרכזיים אשר מלאים מזון אל זן באנשים שונים ומשונים, אשר עצם השהות במקום כזה, אפילו בדרך העברה בעלמא, מביאה על האדם כל מיני נסיונות בשמירת עיניים, וביותר בדורנו האחרון, דור עני, אשר חוצפה יסגי ומלאה הארץ בנסיונות שונות ומשונות אשר לא שיערום אבותינו ואבות אבותינו מימות

(1) בספרי האחרונים דנו האם בשעה שהדרך השנית ארוכה יותר מן הדרך שהנשים מכבסות שם, האם גם אז מחויב ללכת מן הדרך הארוכה משום 'איכא דרכא אחרינא', אבל אליבא דכו"ע מוסכם שאין זה דבר פשוט כלל.

עולם, וכל מה שמלאים הספרים הקדושים בהתעוררות על חובת שמירת עיניים לא דברו אלא על הנסיונות של ימיהם הם שהיו כאין וכאפס לעומת מה שקורה היום בחוצות קריה, ואם לא נשמור על בבת עינינו מכל משמר להיכן נגיע.

וידועים הדברים שכתב בספר הק' 'תפארת שלמה' (פרשת בלק), שם פירש את הכתוב (בראשית לח, כא) "איה הקדשה היא בעינים", וזה לשונו: "ידוע כי עיקר הקדושה של האדם בשמירת העינים בחינת הראות, כמו שכתוב 'איה הקדשה היא בעינים' - הקדושה הוא בעינים, לכן צריך שמירה מעולה מאד כי היוק ראה שמיה היוק", עד כאן לשונו. וכהמשך לדבריו אפשר להוסיף ולומר שעיקר קדושת האדם ניכרת בשעה שהאדם הולך ברחוב העיר על אם הדרך ושומר על עינו כראוי, כדכתיב בפסוק (שם) "איה הקדשה הוא בעינים על הדרך", כלומר, עיקר הקדושה נבחנת בשעה ששומר על עינו כשהולך בדרך.

לפיכך מוטלת החובה על כל אחד ואחד בשעה שמתכוון לצאת אל רחוב העיר, לחשוב כמה פעמים האם באמת יציאתו נחוצה או שאפשר לוותר על זה, ואף כאשר יגמור בדעתו שהיציאה נחוצה לו, גם אז לא ייצא בסתם כך, אלא יחשב בתחילה את דרכיו ואת הנתיבות אשר בהם ילך, אולי יכול להקיף את הרחובות ההומים וללכת מדרכים צדדיות אשר מטבע הדברים נקיים יותר ממראות שאינם מהוגנים, כי בדברים אלו נבחנים יראי ה' האמתיים עד כמה הם דורשים את השי"ת, ובפרט בדברים אלו שהם מסורים ללב ואי אפשר לעשות את זאת לשם יוהרה וכבוד, שאין אף אחד מרגיש ויודע בהם האם נשמר אם לאו רק הוא עצמו.

ונשמרתם מאד לנפשתיכם - ולא תתורו אחרי עיניכם

בבדי לשבר את האוזן להבין עד היכן הדברים מגיעים נביא את מה שכותב כ"ק הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א בכתביו (ספר 'אוסף אמרים'), שם מספר על הגאון הצדיק המופלא רבי אהרן כהן זצוק"ל - ראש ישיבת חברון, שכל פעם כשהיה צריך לצאת לדרך היה מקפיד לומר שהוא מקבל על עצמו ב' מצוות, האחת, המצוה של 'ונשמרתם מאד לנפשתיכם, שהרי הרחוב מלא

בסכנות בגשמיות, כל מיני פורעניות המתרגשות לכא בדרך, כמו כן קיבל על עצמו גם את המצוה של 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', להינצל מכל מיני ראיות אסורות.

ממעשה זה אנו יכולים להבין את היקף הסכנה של ראיות אסורות, וכמו שבמקום של סכנה גשמית מבין כל אחד שצריך זהירות גדולה ורחמים מרובים שלא ייפגע ממנה, אותו העניין ממש הוא גם בעסקי סכנות רוחניות, שצריכים לעשות כל מצדקי שבעולם ולבקש רחמים שחלילה לא ייזק מהם ולא יפגוש בהם בלכתו בדרך, וכן גם היה נוהג לומר כ"ק אדמו"ר רבי אהרן הכהן רוזנפלד מפינסק - קארלין זצוק"ל, שכל אימת שיוצא האדם לרחוב חייב לומר 'תפילת הדרך' שלא ייקרה בדרכו סכנות רוחניות ח"ו ולא יזק מהם.

ומדה טובה מרובה, שאם היה צריך לעבור ברחובה של עיר והצליח לשמור על עיניו כראוי ולא נכשל בהם, צריך לשמוח ולהודות להשי"ת על כך, וכדמטי משמיה של הרה"ק בעל ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע, שכאשר יהודי עבר בשוק והצליח להימנע ממראות שאינם מהוגנים צריך לצאת ברקידה ולומר 'ארוממך ה' כי דליתני'.

ואין שום תירוץ שלא להיזהר בזה, שהרי בכדי לשמור על העין אין צריך לעשות איזה פעולות עצומות ונוראות, כל מה שצריך הוא רק לעצום את העין או להסיטו למקום אחר, וכדכתבו בספרי יראה (ראה ספר חסידים - קמח), שהקב"ה ברא עיניים לראות ויחד עם העיניים ברא עפעפיים בכדי לסגור על העין בשעה שצריך לעצום את העין מראות ברעה, ולכן בכל אימת שמזדמן לנגד עיניו ראייה שאינה טובה יעצום מיד את העיניים לכל יחזה ברעה[ח].

(ח) המגיד מישירים הנודע, הגאון הצדיק רבי שלום שבדרון זצ"ל, נוהג היה להסביר בדרך חידוד ומליצה את חומר הקלקול היוצא מראיה אסורה, שהלא בפרשת המרגלים ציווה להם הקב"ה לתור בעיניהם את ארץ ישראל, כמו שנאמר (במדבר יג, ב), "שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען", אולם כידוע, לבסוף השתמשו בכח ראייתם לרעה והוציאו את דיבת הארץ רעה, ומן העונש שנענשו בחטאם סובלים אנו עד לעצם היום הזה, עתה שווה בנפשך,

כיצד 'תנה בני לבך לי?' - על ידי 'ועיניך דרכי תצורנה'

אכן, כל מי שזוכה לשמור על עצמו ולהתגבר על מראית עינו, עליו מעיד הקב"ה היודע תעלומות ואומר 'אתה משלי', לא פחות ולא יותר, הקב"ה בכבודו ובעצמו מעיד על אדם זה שהוא משלו, מי צריך יותר מזה, שהקב"ה יכריז עלינו שאנו משלו, וכדאיתא מפורש בגמרא ירושלמי (ברכות ט.) בזה הלשון: "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם - אמר רבי לוי, ליבא ועינא תרין סרסורין דחטאה דכתיב (משלי כג, כו) 'תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנה' - אמר הקדוש ברוך הוא - אי יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת לי" - [הלב והעין הם שני סרסורים המתווכים לאדם את החטא ומי שמוסר את עינו וליבו לשמים, כלומר, ששומר עליהם שלא להשתמש בהם לרעה, עליו מעיד הקב"ה 'אני יודע שאתה משלי'].

הרה"ק רבי אהרן ראטה זי"ע (טהרת הקודש - מאמר פגם עינים פרק א) מודקדק במאמר זה והקשה, הנה בכתוב כאן נאמר 'תנה בני לבך לי', וקשה, כיצד בכלל יכולים לבקש מאדם מן השורה שימסור את ליבו להשי"ת, הלא רק הצדיקים יש להם שליטה על הלב, כדאמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה פ' נח - לה, י) "הצדיקים לבן ברשותן", מה שאין כן "הרשעים הן ברשות לבן", ואילו רוב האנשים בזמננו לא רק שאינם צדיקים אלא אפילו לדרגת בינוני לא זכו להגיע, כמבואר בספר התניא (ליקוטי אמרים פרק יב) שהבינוני "לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא נקרא עליו שם רשע אפילו שעה אחת ורגע אחד כל ימיו", ואם רוב אינשי דעלמא אינם נכללים בגדר של צדיק כיצד זה ייתכן לבקש מרובא דעלמא למסור את לבם להשי"ת, דבר שאינו מסור כלל ברשותם.

אם בשעה שציווה הקב"ה בפירוש - 'זיתורו' - לפקוח עינים ולראות, לא עלתה בידם וכשלו בכח עין מראיתם, על אחת כמה וכמה כאשר הקב"ה מצווה לנו בפירוש 'ולא תתורו' - אל תתבוננו ואל תזונו את עיניכם במראות אסורות, בוודאי שאין שום דבר טוב יכול לצאת מראיה אסורה שכזאת.

אלא יש לומר, שהכתוב עצמו מתרץ את הקושיא הזאת מיניה וביה, ובהמשך דברי הכתוב 'ועיניך דרכי תצורנה' מתיישב גם הרישא של הפסוק, וכך נדרשת הכתוב, כיצד תוכל לקיים את 'תנה בני לבך ל', על ידי - 'ועיניך דרכי תצורנה', על ידי שתנצור את העין מלראות ברע.

הביאור בזה הוא פשוט מאד, שהרי אמרו חז"ל כי אין יצר הרע שולט ואין הלב חומד אלא את מה שהעיניים רואות, ואת אומרת, שלעין יש השפעה מכרעת על הלב והעין הוא זה שקובע ללב על מה יהרהר ומה לא, וכאשר העין השביעה את עצמה חלילה בראיות אסורות, אזי הלב מתמלא במחשבות של איסור ובהרהורים רעים ואז ממילא נוטה הלב מדרך הישר והטוב, מה שאין כן אם האדם שומר בכל תוקף על בבת עינו שלא יביט במה שאינו צריך, או אז יפנה לכוון מאליו אל השי"ת, שהרי אין לו ללב מה שימשוך אותו לדברים רעים ומגונים.

ולפי האמור כאן יוצא, שכל אחד ואחד, אפילו אם עדיין אינו במדרגה של צדיק, ואף אינו במדרגה של 'צדיקים לבן ברשותן, אולם גם הוא יש לו הכח למסור את הלב אל השי"ת, וזאת על ידי שישמור את עינו מכל משמר לבל יביט חלילה בדברים האסורים, או אז בלאו הכי יפנה לכוון אל ה', כי כאשר אין 'עין רואה' אזי גם אין 'לב חומד'.

תנא דמסייע לדברים אלה נוכל להביא מדברי רבינו צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק - חנוכה אות כ), שמביא את מאמר הגמרא במסכת עבודה זרה (כח:), שהתירה לחלל שבת על חולי העין, למרות שבדרך כלל אסור לחלל שבת על אבר שאין הגשמה תלויה בו, ומדוע התירו לחלל שבת על חולי העין, אמר שמואל, "שורייני דעינא באובנתא דליבא תלו", כלומר, מאור העינים תלוי בעורקי ובמרפשי הלב, ומשום כך יש לחשוש שמא חולי העין ישפיע על הלב, ויגיע לכדי סכנה.

על כל פנים חזינן מדברי הגמרא הללו, שבריאות ושלמות הלב תלוי בבריאות העין, וכשם שבריאות הלב הגשמי תלוי בבריאות העיניים של בשר, כך גם קדושת ושלמות הלב הרוחני תלוי בקדושת העיניים, שאם העיניים קדושות

בקדושה של מעלה ואין בהם שום חולי רח"ל, דהיינו שאינם נגועים במראות אסורות, אזי גם הלב קדוש ובריא בתכלית הקדושה ומסור הלב בלתי אל ה' לבדו.

לא תתורו אחרי עיניכם - והייתם קדושים

בך גם צריך לדעת, שכל תכליתנו וביאתנו להאי עלמא, הוא בכדי שנתעלה בטפח וטפחיים מעל החומריות ונתקדש בקדושה של מעלה, שהרי כל פינות שאתה פונה בתורה הקדושה אתה מוצא את הציווי המפורש על הקדושה, כמו שנאמר (שמות י"ט, ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", וכן נאמר (ויקרא י"ט, ב) "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם", ועוד שם (כ, ז), "והתקדשתם והייתם קדושים כי אני ה' אלקיכם", וכיוצא בזה אתה מוצא עוד הרבה בתורה הקדושה^[ט].

(ט) וראה ב'ספורנו' פרשת שמיני (ויקרא י"א, מה) שכתב, כי כל העניין שהוציא אותנו הקב"ה מארץ מצרים היה רק בכדי שנתעלה במעלות הקדושה, וזה לשונו: כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים. וראוי לכם שתעשו זה ההשתדלות להתקדש ולהיות קדושים, כדי להפיק רצוני, כי אמנם כוננתי כשהוצאתי אתכם מארץ מצרים היה כדי שתשיגו זה, שאהיה לכם לאלקים בלתי אמצעי, ושתהיו קדושים ונצחיים בהדמותכם אלי במדות ובמושכלות, כי קדוש אני. עד כאן לשונו.

וראה דברים בהירים על זה הענין שכתב כ"ק אדמו"ר מפיאסאצנע, הגה"ק רבי קלונימוס קלמן שפירא זצוק"ל הי"ד, בספרו הנפלא 'חובת התלמידים' (פרק י"א), וזה לשונו: ולא את אמונת ד' וכי הוא מלא כל העולמות בלבד תתרגל לחשוב תמיד, רק גם את תכליתך ותכלית כל ישראל שדברנו לעיל והתנאי שהתנה הקב"ה עמנו 'והייתם לי סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש וכו'', תחשוב כפעם בפעם עד שלא יהי' תכלית הזה בעיניך כדבר היוצא מן הכלל, כאילו דרשנו ממך דברים נוספים שאפשר גם בלעדיהם, רק בעיניך תראה שבאופן אחר אי אפשר להיות ישראל. ובמדה שתתרגל במחשבות אלו תשתנה כל השקפתך על העולם, על עם ישראל ועליך, להיות אחרת. קדושה עליונה וישראל, לא יהיו אצלך כב' דברים שונים ורחוקים, רק דא ודא אחת היא, וכשתרבה להתרגל בזה, וכשתעלה השקפתך זו, אז מעצמך גם בלבך תדאג כשתרגיש בך איזה נדנדוד גשם ושטות, ותתמיד לבקש 'הורני ד' דרכך אהלך באמתך', הושיעני שאעבדך באמת ביראה ואהבה, וכל שתתמיד לבקש, תתמיד לעבוד.

בדרך זה היה מפרש הרה"ק בעל ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע את הכתוב בפרשת משפטים (שמות כב, ל) "ואנשי קודש תהיון לי", שבזה נתכוונה התורה הקדושה להנחיל לנו את התביעה האלוקית הנצחית שנהיה תמיד קדושים בקדושה של מעלה, 'אנשי קודש תהיו לי' – הייליגע מענטשען דארף איך האבען ביי מיר', כי עיקר החפץ של הקב"ה הוא שבני ישראל יתנהגו בקדושה ובטהרה.

והנה, מקובלים אנו מן הספרים הקדושים, שאין שום מציאות שבעולם להשיג את מעלת הקדושה בלא שיהא זהיר מקודם בקדושת הראייה, ואפילו אם יקיים האדם את כל התורה כולה על כל פרטיה ודקדוקיה אבל לא יהיה שלם בשמירת העיניים, עדיין לא יוכל להיקרא קדוש.

דיוק נפלא לזה אנו מוצאים בפרשה דידן, פרשת ציצית ושמירת עיניים (במדבר טו), שהתורה הקדושה חוזרת כאן ב' פעמים על אותו המעלה הגדולה והסגולה הנפלאה של מצוות ציצית, בתחילה נאמר (פסוק ט) "וראתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם", מכאן ממשיכה התורה אל עניין טהרת הלב וקדושת העיניים – "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", ומיד לאחר מכן (פסוק ז) שבה התורה וכופלת כעין הדברים הראשונים ממש – "למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי", אלא שכאן יש כבר עוד הוספה שלא נאמר מקודם, התורה מוסיפה ואומרת תוך כדי דיבור – "והייתם קדושים לאלקיכם".

והמתבונן בעין אמת יראה כאן דבר נפלא, שבפעם הראשונה כאשר כתבה התורה "וזכרתם את כל מצות ה'" לא נזכר כלל שעל ידי כך נעשה האדם בבחינת קדוש, רק בפעם השנית, לאחר שכבר הוסיפה התורה את העניין של 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', או אז חזרה התורה לומר 'למען תזכרו ועשיתם' – והייתם קדושים'.

ומן העובדה שהתורה הוסיפה את מעלת הקדושה רק לאחר הציווי של 'לא תתורו', משמע בעליל, שבכדי לזכות למעלת הקדושה לא די בעצם הזכירה והעשייה של המצוות, כי אפילו אם יזכור האדם ואף יקיים את כל מצוות ה' עדיין לא נעשה ראוי להתקרא 'קדוש', אכן, רק לאחר שיוסיף האדם להיזהר ולהישמר

במצוה של 'ולא תתורו', או אז יוכל לזכות גם למעלה של 'והייתם קדושים', ומכאן
אנו רואים כי שמירת עיניים שקולה כנגד כל התורה כולה, ומבלעדי זה לא יזכה
לעולם לבחינת הקדושה[1].

אמר ההכם - אין חוצץ בפני התאוה כעצימת עיניים

אפס כי דבר זה הוא עבודה תמידית שאין לה הפסק, למן ימי הקטנות ועד ימי
זקנה ושיבה, בכל עת תמיד מצווה האדם לשמור על עיניו מכל משמר
לבל יביטו במקומות לא להם, ולא יועילו שום תירוצים על כך מדוע לא נשמר
כראוי, שהרי שמירת עיניים הוא מן הפעולות הפשוטות ביותר, כל מה שצריך
לעשות בשביל זה הוא אך ורק לעצום את העין ותו לא מירי, וכי מה קשה כל
כך בעצימת העין, אין בזה שום פעולה קשה ושום מאמץ גופני, פשוט לעצום
את העין ושוב אינו רואה מה שאינו צריך לראות, וכדאמרו בגמרא על לשון
הכתוב 'ועוצם עיני מראות ברע' - שעולה על זה שעוצם את עיניו שלא לראות
מה שאינו צריך לראות.

ממש אין לך שמירה גדולה מזו, כי מי שעוצם את עיניו מראות ברע מונע מעצמו
הרבה נסיונות קשות ורעות המצויות בכל מקום, אשר מי שכבר ראה אותם
במו עיניו שוב יקשה לו ביותר להתמודד עם זה, וישנו לשון ידוע המובא בספרי

(י) רבינו צדוק הכהן מלובלין הסמיך לעניין זה את הדין של נרות חנוכה, דאיתא בגמרא
(שבת כב.) שהמניח את הנרות למעלה מעשרים אמה לא יצא ידי חובתו, אפילו אם עצם
הדלקת הנרות היה באופן של מהדרין מן המהדרין, היות שבמקום גבוה כל כך לא שולטת
העין ואינה יכולה לראות עד הגובה ההוא. על כל פנים חזינן מכאן, שכאשר יש פגם בראייה
לא יועילו לו לאדם כל החומרות וההידורים שיעשה, הדבר הראשון שצריך זה שהראייה
יהיה כדבעי וכנכון, ורק לאחר מכן יעלו לו לרצון כל המצוות ומעשים טובים, וכלל זה נוגע
בכל התורה כולה, שתנאי קודם לכל עשיית המצוות הוא לתקן את עניין הראייה שיהיה
בשלמות הראוי, ורק אם הראייה מתוקנת כהוגן אזי עולים לו לרצון כל מעשיו הטובים
והמצוות האחרות.

מוסר, והובא ב'ספר חסידים' בזה הלשון: "אמר החכם - אין חוצץ בפני התאווה כעצימת עינים", שמע מינה שאין לך דבר המועיל יותר מאשר עצימת העין בכדי להינצל מכל דבר רע, עצום עיניך ואתה את נפשך הצלת.

ואם כי לכאורה נשמע הדבר כעניין קל ביותר, אבל הוא נכון רק למי שהתחיל לעבוד על כך בעודו רך בשנים ועדיין לא הרגיל את עינו לשוטט בדרך הפקר, כי לאחר שהאדם הרגיל את עינו להביט בכל פינה ופינה בלא מעצור, לא בנקל יעלה לו להיגמל מהרגליו המגונים, אכן לעולם אין זה מאוחר וכל זמן שהנר דולק אפשר לתקן, אבל אינו דומה הכובש את יצרו כשהוא בחור לכובש את יצרו כשהוא זקן.

ב"ק אדמו"ר רבי אהרן הכהן רוזנפלד זצוק"ל מפינסק קארלין היה מרעיש על כך ביותר, ומען שאין להמתין לשנות הבחרות בכדי להתחיל לעבוד על שמירת עיניים, אלא כבר בשנות הילדות, כשעדיין אין אש התאווה בוער כל כך, כבר אז צריך להתחיל ולהרגיל אותם לשלוט על העיניים שלא יביטו בכל מקום, ואם ירגילו את עצמם בשנות הילדות אזי ההרגל נעשה טבע וכשיגדילו יגיע להם השמירה יותר בנקל^[יא].

(יא) דברים נפלאים בעניין זה מצאנו בספר 'חובת התלמידים' (פרק יג), שם מאריך באריכות גדולה לבאר את גודל הנחיצות להתחיל לעבוד על שמירת העיניים בעוד האדם קטן וצעיר לימים, רצוי מאד לראות את דבריו בתוך הספר פנימה אך לתועלת העניין נביא כאן את תמצית ועיקרי הדברים.

וכה הוא מסביר שם, שבימי הילדות מסוגל האדם להרגיל את מוחו לעשות כל מיני פעולות מבלי שאפילו יחשוב על כך בשעת מעשה, וכגון, תינוק קטן שצריך מחיצה מסביב למיטתו מאחר ואינו יכול לשמור על עצמו שלא ליפול ממיטתו באמצע שנתו, אולם לאחר שמתגדל אך קצת כבר אינו צריך שמירה על כך, כי אפילו באמצע תוקף השינה ירגיש שהגיע לקצה המיטה ובלא לחשוב כלל יתהפך מיד אל הצד השני בכדי שלא ליפול על הארץ.

ואותו הדבר נכון גם ברוחניות בכלל ולעניין שמירת עיניים בפרט, שאם ירגיל האדם את עצמו עוד בימי נעורו להטות את ראשו מכל ראייה אסורה, אזי ייחרט הרגל זה במעמקי נפשו, עד שכל פעם שיעבור על אם הדרך וייקלע לנגדו איזה מראה אסור, לא יצטרך

זהירות מיוחדת נדרשת בימי בין הזמנים ובשאר יומי דפגרא, שבו נהגו עלמא ללכת לטייל בגנות ובפרדסים בכדי לשאוף אוויר צח ולחדש את הכוחות, צריך אז שמירה מיוחדת שלא ללכת למקומות בהם המכשולות מצויות, על מנת שלא יכניס את עצמו לנסיונות לשווא, די לנו בנסיונות שאין אנו יכולים להימלט מהם ואיננו צריכים להוסיף על כך בידיים עוד נסיונות, וידוע מאנשים גדולים שאמרו כי ראייה אחת של איסור שראו בימי קטנותם הזיקה להם למשך כל ימי חייהם ולא יכלו להיפטר מזה, על כן החכם עיניו בראשו שלא להכניס את עצמו כלל לידי נסיון.

העוצם עיניו מראות ברע מקיים מצוה של 'ולא תתורו'

ובעמדנו כאן מחויבים אנו להדגיש את המבואר בספרים הקדושים, שמניעת העין מלהביט במראות אסורות הוא לא רק עניין של 'סור מרע', אלא בנוסף לזה הוא גם בחינה של 'עשה טוב', וכלשון ה'פרישה' (או"ח סימן א') שכתב בזה הלשון: "תפריש עצמך מן המקומות שתבוא בהם לידי ראיית רעה, והוא זריזות ומעשה יתרה, ולא מניעת חטא לבד... וגם זה מיחשב מעשה לעבודת הבורא, שבזה המעשה שעוצם עיניו עובד השם יתברך".

הפליא עשות הרה"ק בעל התניא זי"ע (פרקים כו - כח) שהרחיב הרבה בעניין זה, וכתב בארוכה לבאר את מעלת השומר עצמו מראיות ומחשבות אסורות, וכתב כי השומר את עיניו שלא להביט במראות אסורות, הרי הוא מקיים בזה את המצוה של 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' בפועל ממש, שהרי אמרו חז"ל (קדושין לט:), "ישב ולא עבר עבירה - נותנים לו שכר כעושה מצוה", וגם

לחשוב כלל אם הן ואם לאו, אלא עוד בטרם יראה בעיניו את המראה ההוא כבר ירגיש מוחו בזה ויטה את ראשו מאליו.

ומוסיף לציין שם, כי כמובן שאין עצה זו מועילה אלא למי שבאמת חפץ לשמור על עצמו מכל דבר רע ואף אינו משוטט ברחובות קריה בסתמא אלא מתי שנצרך לזה ביותר.

כאן, שנמנע מראיות אסורות נחשב לו הדבר לא רק כמניעה מן האיסור אלא כאילו עשה מצוה בפועל ממש.

השבת דרכי ואשיבה רגלי - יפתח בתשובה אפילו קמעה קמעה

אך העיקר הוא שידע האדם אל נכון, כי גם אם בסופו של דבר לא עמד בנסיון, אלא הלך אחר שרירות לבו ולא שמר על עיניו כראוי, גם אז ידע ששערי תשובה לא ננעלו, ואף אם עד עתה לא התנהג כהוגן הרי שמכאן ואילך יכול לתקן את מעשיו ולקבל על עצמו לשמור על עיניו מכל משמר, ואם כי כל השנה וכל הזמנים שווים לטובה להתחזק בהם בתיקון המעשים, אולם עולים על כולנה הימים האלה של ימי השובבי"ם שיש בהם סייעתא מיוחדת להתחזק ולתקן את כל אשר פגם בעניינים האלה, כידוע מן הספרים הקדושים וכפי שכבר הארכנו הרבה בכאר היטב בשאר המאמרים הנפלאים.

וסימנא מילתא הוא, שהרי הפגם שנעשה בשעה שהאדם אינו שומר על עיניו הוא הפגם הנורא של סילוק שכינה ח"ו, כדכתיב (דברים כג, טו) "והיה מחניך קדוש - ולא יראה בך ערות דבר - ושב מאחרריך", וממה שנקמה התורה הקדושה את הלשון 'ולא יראה', אנו רואים שעיקר הפגם הוא על ידי ראייה אסורה, ומכוח ראייה זו נעשה 'ושב מאחרריך' רח"ל.

ומה שאנו צריכים לעשות בשעה כזאת של סילוק שכינה, הוא להשיב אלינו את השכינה הקדושה שנסתלקה מאתנו, ודבר זה אנו יכולים לעשות בימי השובבי"ם, שהרי כל המהות של ימי השובבי"ם הוא העניין של 'שובו בנים שובבים' (ירמיהו ג, כב), הקב"ה קורא לנו עתה באהבה ואחווה ורעות ואומר לנו 'שובו אלי ואשובה אליכם' (מלאכי ג, ז), ואם הפגם היה באופן של פירוד - 'ושב מאחרריך', אזי גם התיקון צריך להיות באותו הענין - 'שובו בנים שובבים', 'ושבו בנים לגבולם' (ירמיהו לא, טז), מקודם גרמנו לסילוק השכינה 'מפריד אלוף' רח"ל, ועתה הגנו שבים אליו בכל לב ובכל מאד, בבחינת 'מיחד אלוף'.

אמת ונכון הדבר שהעבודה על כך איננה מן הדברים הקלים ביותר, כי מאחר שכבר נשתקע האדם בחטא קשה לו מאד לפרוש מזה, אבל אסור משום זה לבוא לידי יאוש ח"ו, אלא צריך להתחיל ולהתחזק קמעה קמעה, לא על ידי קבלות גדולות יותר מדי שלסוף לא יוכל לעמוד בהם, כמו שפירשו בספרים הקדושים (ראה 'צפנת פענח' פרשת בא בשם מוהר"ן קסויר) על הפסוק (שמות כ, כג) "ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו", דהיינו שאסור לו לאדם לעלות במדרגתו יותר ממה שהוא ראוי באמת, כי אי לאו הכי עלול ליפול לגמרי ממדרגותיו. לכן כל פעם יקבל על עצמו איזה קבלה קטנה, ולאחר שיראה כי עלתה בידו ימשיך ויקבל עליו עוד קבלה טובה, כך ילך מחיל אל חיל עד שיתייצב על דרך טובים.

ובדרך דוגמא בעלמא אפשר להציע עצה טובה לקבלה טובה, הלא מדרכו של אדם ללכת כמה פעמים בכל יום ברחוב העיר, אם זה לבית המדרש ולבית תלמודו ואם זה לשאר עניינים הנצרכים לו, וכמובן שהדרכים הם בחזקת סכנה ובעיקר שם נמצאים הנסיונות בשמירת עיניים, לפיכך טוב מאד אם יקבל על עצמו – בהחלטה גמורה – על דרך אחד מבין כל הדרכים בהם מורגל ללכת מדי יום ביומו, שמכאן ואילך ישמור על עיניו בכל עת הילוכו בדרך הזה, יהיה מה שיהיה, וכעבור זמן, לאחר שההרגל ייעשה לו כמבע, ימשיך ויקבל על עצמו לשמור את עיניו בעוד דרך, עד שלבסוף יהיו כל אורחות ודרכיו משומרים בקדושה ובטהרה [יב].

(יב) אמרה נפלאה מיתאמרא משמיה דהגאון האדיר רבי משה פיינשטיין זצוק"ל, הנה חז"ל נתנו טעם מדוע ציווה הקב"ה להטיל חוט של תכלת בתוך הציצית, ואמרו הטעם היות שהתכלת דומה לכסא הכבוד, וכדאיתא בגמרא (סוטה יז.), "מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד". ויש לדקדק טובא, מדוע היה צריך לדמות מילתא למילתא עד שהגיע לכסא הכבוד, תכלת לים, ים לרקיע, רקיע לכסא הכבוד, מוטב היה שימשיל את התכלת תיכף אל כסא הכבוד. אלא יש לומר, שחז"ל באו להורות לנו את הדרך הנכונה בעבודת השי"ת, שאין לדלג תיכף ומיד

המכשול הגדול ביותר שמונע מן האדם לשוב בתשובה, הוא המחשבה המוטעית מיסודה שהקב"ה מחשיב רק שלמות ומי שקם ונופל ושוב קם ונופל אין עבודתו רצויה, אולם באמת אין זה נכון כלל וכלל, ולעולם הקב"ה מייקר ומחשיב כל פעולה וכל עשייה שהאדם עושה למענו יתברך, גם אם אין זה כל כך בשלמות, וגם אם עדיין רחוק בכברת דרך ארוכה ממה שצריך להיות.

ובדרך שפירש הרה"ק בעל ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע את הפסוק בתהלים (ק"ט, נט) "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך", 'חשבתי' - מלשון חשיבות, שצריך האדם להחשיב כל עשייה וכל פעולה קטנה שעושה והולך בו למען שמו יתברך, ועל ידי שמחשיב את כל עשיותיו, אפילו הקטנות שבהם, זוכה לבסוף 'ואשיבה רגלי אל עדותיך', וזוכה לשוב לגמרי אל השי"ת ולתקן את כל מעשיו.

דיבורים עצומים כותב הרה"ק רבי אהרן ראטה זי"ע בספרו 'מהרת הקודש' (מאמר שמירת עינים ה), נאמר בשיר השירים (ד, ט) "ליבבתי באחת מעיניך", 'אחת' - הוא מלשון אחדות והתחברות (רש"י שם), ויש לפרש שעל ידי שמירת העיניים זוכה להתחבר ולהתאחד עם השי"ת באופן של 'ליבבתי' - קירוב לכבות, ודייק הכתוב לומר 'באחת מעיניך' ולא אמר 'בשתי עיניך', "כי לפעמים אפילו על ידי פעם אחד שתעמוד בנסיון חזק בעינים, תוכל לזכות למדריגת קדושה גדולה", עד כאן^[ג].

אבל כמובן שהעיקר הוא לא להתמהמה כלל ולא להמתין לשעת הכושר, אלא יתחיל מיד לעשות איזה פעולות טובות וחיוזקים עד שיהיה חפץ ה' בידו מצליח ויזכה לשוב בתשובה שלימה, וכמאמר הגמרא (יומא לט.) על הפסוק (ויקרא

מן המקום הנחות ביותר עד לכסא הכבוד, אלא סדר ההתקרבות הוא בצעד אחר צעד מן הקל אל הכבד עד שמגיע אל כסא הכבוד.

(יג) ומורגל בפי העולם לומר משמו של הרה"ק רבי אהרן ראטה זי"ע, שבשעה שהזדמן לאדם ניסיון של שמירת עיניים והתגבר על זה, באותו זמן נעשה עת רצון גדול בשמים ויכול לבקש מאת השי"ת כל מה שרוצה.

יא, מד) "והתקדשתם והייתם קדשים" - "אדם מקדש עצמו מעט - מקדשין אותו הרבה, מלמטה - מקדשין אותו מלמעלה" [יד].

ישמה בנסיונות - שזוכה להתגבר על היצר

דברי חיזוק ועידוד ערכים ומתוקים אנו מוצאים בספר ה'תניא' (פרקים כו - כח), דברים נוטפים מור ואהלות כמים קרים על נפש עייפה, בו הוא מדבר אל כל עובדי ה' באשר הם שם, לחזק את רוחם ולעודד את נפשם, לכל יפול ליבם בקרבם בראותם כי גבר עליהם האויב, הלא הוא היצר הרע שמתחדש עליהם בכל יום תמיד עם נסיונות שונות ומשונות בכדי להפילם בפה יקוש, הוא מנסה לפתותם לדבר עבירה ולראויות אסורות, ומטבע הדברים גורם הדבר לחלישות הדעת מרובה ולרפיון הרוח עד שכמעט ומחשב האיש הנלכב להישבר.

בפרט לאחר שנוכח העובד ה' לראות כי ישנם כמה צדיקים בארץ אשר הכניעו את הרע לגמרי, וכבר אין להם שום משיכה ושום נטייה אל הרע [טו],

(יד) ראה כהדברים האלה שכתב רבינו ה'חפץ חיים' בספר 'בית ישראל' (פרק ו) וזה לשונו: עוד יש לנו עצה לקרב קץ הגאולה והיא, אף שלשוב בתשובה שלמה על כל מה שקלקלנו בפעם אחת בזמן קצר אי אפשר מכל מקום יש בידינו להתחיל בתשובה בהדרגה, היינו לתקן מתחלה מעט את כח הדיבור שיש בידו וברשותו ומצוי לעבור עליו, וכולל כמה ענינים, היינו, לשה"ר, רכילות, הלבנת פנים, אונאת דברים, שקר, מרמה, כעס, מחלוקת, קללות וליצנות, ובהם גופא יראה לתקן מתחלה הדברים שנשתרש בהם, ובמשך איזה זמן יתרגל להזהר מכל חלקי דבור האסור, ואח"כ יראה לתקן מה שקלקל בכח המחשבה וראיית העינים וכדכתיב 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם', והתורה העידה שרגיל האדם להכשל בהם, ואמרו חז"ל אל יהרהר אדם ביום שמא יבא לידי טומאה בלילה, ואחר כך יתקן מה שקלקל במעשה וכו'.

(טו) ידוע המעשה שאירע עם הרה"ק מהר"א מבעלזא ביום חתונתו, שלרגל השמחה הגדולה בחצר הקודש ביקש המושל של אותו מחוז לבוא יחד עם בני ביתו, להשתתף בשמחה ולברך ברכת מול טוב לחתן ולכל המחותנים, ומחמת כבוד המלכות לא היה להם הברירה לסרב להם, אולם להחתן עצמו, הלא הוא הרה"ק מהר"א זי"ע, נגרם עגמת נפש גדול עד

ואילו הוא יש לו תמיד נסיונות ומלחמות בענייני קדושה, הרי זה גורם לו לחשוב שמא מעשיו אינם מרוצים לפני המקום ברוך הוא, והראיה, שאין לו מנוחה מן המלחמה התמידית, אילו היו מעשיו מרוצים והגונים באמת לא היה היצר הרע מצליח לבלבל אותו בערפול הדעת ומשטוש המוחין, ואם היצר מצליח להעמידו

למאד, על אשר ביומו הגדול והקדוש יצטרך להביט בפניהם של אנשים רשעים, כראות אביו הגדול - המהרי"ד ז"ע - את צערו הגדול של בנו על כך וביקש להפיס את דעתו, אמר לו את הווארט הבא, נאמר בתורה 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', וצריך להבין מדוע היפך הכתוב את הסדר והקדים את הלב לפני העין, הלא תחילה מביט העין ורק אחר כך נמשך הלב, אלא יש לומר שלפיכך נכתב הלב קודם, כי דבר שאין הלב חפץ לראות לא תראה העין, ובלשונו הק': 'וואס די הארץ באגערט נישט צו זעהן זעהען נישט די אויגען, ומאחר ואיך חפץ לראות את המושל ופמלייתו אכן לא תראה אותם, וכמוכן שזהו מדרגה של צדיקים וסתם אנשים אסור להם לסמוך על כך.

ושמחנו לראות שכעין הדברים האלה כתב האלשיך הק' בפרשת עקב (דברים יא, יח), שהצדיקים עיניהם ברשותם ואם ליבם אינו חפץ בראייה כלשהו אזי אינם נמשכים אחריה, וזה לשונו: כי הנה עינא ולבא שני סרסורי דעבירה (במדבר רבה י, ו) העין רואה והלב חומד ואיברים גומרים. והן אמת כי אם כאשר העין רואה היה הלב קשור ודבוק בעבודת שמים, אין פחד שימשך אחר מראה עיניו לחטא כי לא יחמוד דבר רע. וזה מאמר שלמה בחכמתו (משלי כג, כו) 'תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה', כי אחרי שתך לבך לי משועבד ודבק בה, אין פחד שימשך אחר העינים, כי אדרבה העינים ימשכו אחריו, וזהו ועיניך דרכי תצרנה. וזהו אומרו במקום אחר (שם ד, ג) 'מכל משמר נצור לבך'. ועל כן הקדימה תורה את הלב קודם לעינים באומרו 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'. ע"כ. ובמשלי (שם), על הפסוק 'תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה', חזר האלשיך הק' על דבריו אלה וסיים בזה הלשון: אם הלב מושרש בעבודתו ית', גם שהעין תראה הלב לא יחמוד, לכן מכל משמר ראוי לנצור הלב. עד כאן לשונו.

כן בקודש חזינו לעדות נאמנה על כח שליטת הצדיקים על עיניהם, שלא ראו שום דבר מלבד מה שהיו צריכים לעבודתם בקודש, כמו שהעיד הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ע בעל היבני יששכר על רבו הרה"ק מלובלין ז"ע (דרך פקודת לה, ו בהג"ה), וזה לשונו: עיני ראו ולא זר אצל כבוד אדמו"ר הרב הקדוש מה"ר יעקב יצחק זצוק"ל שהיו העינים ברשותו, ואף על פי שהיה מסתכל פנים בפנים לא ראה כי אם הנרצה לעבודת הש"י על פי דרכי התורה, ולא יכולתי להעלות הדבר על הספר.

תמיד בנסיונות חדשים, אין לך סימן גדול מזה שכל עבודתו לא שוה כקליפת השום, עד שמכח המחשבות האלו נופל לעצבות ולמרה שחורה.

לפיכך בא 'בעל התניא' בדברי חיזוק ועידוד ומגלה לנו כי אין שום סיבה להיות בעצבות, וגם אין לנו לקנא את הצדיק שכבר הגיע למדרגות רמות והתעלה מכל הנסיונות, שהרי כל עבודתנו בעולם הזה הוא ללחום את מלחמות ה' ברמה, וכלשון קדשו של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מלויזענסק זי"ע ב'צעמיל קמן' (ס"ק מז) "האדם לא נברא בעולם רק לשבר את המכע", היצר הרע מבקש להפיל אותנו ברשת אשר פורש לרגלנו תמיד, ואילו אנו לא נותנים לו לנצח, אלא משיבים מלחמה השערה שוב ושוב, גם אם בכל פעם שמתגבר האיש הישראלי מתגבר גם יצרו כנגדו, ואנו אין לנו אלא להשיב לו מלחמה פעם שנייה ושלישית, מלחמת מצוה עד אין סוף[טז].

אדרבה, כל פעם שהיצר הרע מעורר אצל האדם נסיון בקדושת העיניים ומצליח להתגבר עליו ולדחותו מעל פניו, יש לו לשמוח בשמחה עצומה וחדוה יתירה על שזכה לקיים את המצוה של 'ולא תתורו', וכלשון קדשו של 'בעל התניא': "אדרבה, יש לו לשמוח בחלקו, שאף שנופלות לו במחשבתו הוא מסיח דעתו מהן לקיים מה שנאמר 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם... ולכן אל יפול לב אדם עליו ולא ירע לבבו מאד, גם אם יהיה כן כל ימיו במלחמה זו, כי אולי לכך נברא וזאת עבודתו לאכפיא לסיטרא אחרא תמיד".

(מז) וראה בספר 'דברי יחזקאל' להרה"ק רבי יחזקאל משיניווא זי"ע (פרשת עקב ד"ה כי תאמר) וזה לשונו: שמעתי שהיה בימי הבעש"ט הקדוש זי"ע איש מפורסם ושאלו תלמידיו הקדושים אותו אם ליסע אליו לראות מה טובו. והרשה להם ליסע. ושאלו אותו היכן ידעו אם הוא צדיק אמת. ואמר להם שיבקשו מאתו עצה על מחשבות זרות ופניות, ואם יתן להם עצה ידעו שאין בו ממש, שעל דבר זה צריך האדם ללחום עד רגע האחרונה, וזה עבודת האדם בעולם הזה ללחום עם מחשבותיו לעשות הכל לשמו ית'.

ומבואר בזוהר הק' (פרשת תרומה קסג.) שהיצר הרע עושה את רצון ה' והולך לפתות ולשדל את האנשים לדבר עבירה, כי על ידי זה רוצה הקב"ה לנסות את הבריות אם הם נאמנים אליו יתברך באמת ואם הם אוהבים אותו בכל לב, ודעת לנכון נקל שהיצר הרע מבכר את אותם אנשים שרוצים לעשות את חפץ ה', אדרבה, עצם הדבר שהיצר בחר להתגרות באדם זה רק מוכיח כי מעשיו חשובים לפני המקום ברוך הוא, כמו שכבר גילו לנו חז"ל ואמרו (סוכה נב.), "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו".

ואם אכן התחזק האדם ברוחו לעמוד בנסיון ולא התפתה ליצר הרע ולמדוחיו, אזי באותה שעה שהתגבר יש להקב"ה נחת רוח גדול ביותר, הקב"ה שש ושמה באותו אדם שכפה את יצרו והוכיח במעשיו כי הוא נאמן רק אל השי"ת ואוהב אותו עד לאחת, ובשביל זה לא יסור מדברתו כלל, יהיה מה שיהיה^[1].

(י) ממש כעין זה כתב בערבי נחל' (פרשת שלח דרוש ה – חלק מדבריו הובאו בהערות לעיל) וזה לשונו: כלל הדברים, שלכוונה הושם חסרונות במין האדם, שמצדם נקרא הולך ממדרגה למדרגה ומוסיף כח ומשלים החסרונות שבכל העולמות, מה שאין כח זה למלאך עבור שאין בו מהחסרונות. וזהו עצמו העצה היעוצה לאדם, ועיקר העבודה, ועיקר תיקון העולמות, כי בהרגיש האדם מדה רעה בקרבו כגון התעוררות תאוה ח"ו או שאר דבר רע, הגה הסכל מצער על זה, ואינו מועיל בצערו, אמנם הנלבב ישמח בזה, בזכרו החסד הגדול שעשה לו ה' ונתן בקרבו תאוה זו כדי שיוכל לעבדו, דהיינו לעשות דוקא ההיפך, שזהו עיקר העבודה מה שלא זכה שום מלאך אל דבר זה, ובזכרו היטב על לבו אזי מרוב הנחת רוח והתענוג מתבטל ממילא תאוה רעה ההיא ועושה דוקא ההיפך בחשק גדול. עד כאן.

עוד כיוצא בזה איתא ב'ליקוטי מוהר"ן' (תורה כ"ז) וביתר הרחבה ב'ליקוטי עצות' (ערך מחשבות והרהורים אות ט), ונעתיק כאן הלשון: כשבאים על מחשבתו הרהורי זנות והוא משבר תאותו ומסיח דעתו מהם, זהו עיקר תשובתו ותיקונו על פגם הברית שפגם מקדם, כל אחד כפי ענינו, כי זהו בחינת תשובת המשקל ממש. על כן אל יפול בדעתו כשרואה, שמתגברים עליו הרהורים רעים ומגונים מאד, כי אדרבא, זהו דייקא תיקונו ותשובתו, כי דייקא על ידי זה שבאים עליו עתה ההרהורים והוא מתגבר עליהם, על ידי זה דייקא הוא עיקר תיקונו ותשובתו, כנזכר לעיל. ובזה הוא מוציא ניצוצי הקדושה שנפלו על ידי פגם הברית ואז זוכה לתיקון הברית, ועל ידי זה זוכה להזדכך וכו'.

מתהבולות היצר להפיל ביאוש הגרוע מכל

וביותר יש לנו לדעת, שיצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום תמיד בנסיונות חדשים אשר לא שערום אבותינו, וגם כאשר מתעורר בלב האיש הישראלי הרצון והחשק להשיב מלחמה השערה ולהתגבר על אותו איש התאוה, אולם היצר הרע מנסה בערמה לרפות את ידו ולצנן את התלהבותו, הוא בא אצל האדם ומסביר לו בכמה וכמה דרכים שחבל על כל ההשתדלות והמלחמה שהוא חושב להילחם עמו.

בך הוא אומר לו: הלא בין כה וכה לא תוכל להתגבר עלי ועל מדוחי, חלש המזוג אתה וממילא תיכשל לבסוף ותיפול, מכיר אני אותך לא מהיום וגם לא מתמול שלשום, עוד בפעמים הקודמות שחשבת להילחם בי לא הצלחת, במקדמ או במאוחר כשלת ונפלת, ואם כן מה לך לנסות עכשיו ולהתגבר בעוד שקרוב לוודאי כי לא תצליח בזה.

בדיבורים כמו אלו ואחרים מצליח אותו זקן וכסיל לרפות את ידיו של אנשי ישראל הכשרים המתאווים לעשות את רצון קונם באמת וחפצים להתרחק מן העבירה ומכל הדומה לו, אלא שהיצר הרע מסית את ליבו בטענות שוא, אם ממילא לא יוכל להתגבר על העבירה אזי מוטב לו להיכנע מיד ולחטוא ולא להיכנס למלחמה שבסופו של דבר ייכשל בה.

ובמקום אחר בליקוטי מוהר"ן (תורה ר"ג) מגלה לנו עצה נפלאה ופשוטה כיצד ניתן להתגבר על מחשבות זרות בשעה שהן מתעוררות, וזה לשונו: הכלל שאי אפשר בשום אופן בעולם שיהיו שני מחשבות ביחד בפעם אחד. על כן בקל יכולין לגרש מחשבות רעות רק בשב ואל תעשה, הדיינו שלא לחשוב אותו המחשבה רק לחשוב איזה מחשבה אחרת בתורה או עבודה או אפילו משא ומתן, כי אי אפשר שיהיו שני מחשבות ביחד בשום אופן. וכבר מבואר במקום אחר (סימן עב) שאין צריכין לעשות מלחמה ולנענע ראשו אנה ואנה כדי לגרש המחשבות רעות כי אין זה מועיל כלל, אדרבא על ידי זה מתגברים יותר, רק לבלי להשגיח עליהם כלל, רק לעשות את שלו במה שהוא עוסק בתורה או תפילה או משא ומתן, ולבלי להסתכל לאחוריו כלל ועל ידי זה ממילא תסתלק.

אולם באמת אין זה אלא טעות מיסודו, ואין בטענות אלו שום ממשות של אמת מלבד עוד תכסים מתכסיסי היצר, וכלשון ה'שם משמואל' (וישלה תרע"ז) "כי זה מתחבולות היצר הרע לרפות ידי העובדים ולהפילם ביאוש הנורא הגרוע מן הכל". ושתי טעמים בדבר, קודם כל כי גם לו יצויר שאכן יפסיד לגמרי וייצא מן המלחמה כשירו על התחתונה, עדיין אין להפחית בערכו של המלחמה שנלחם עם יצרו, עצם הדבר שניסה להילחם כבר יש לו חשיבות גדולה בשמים והקב"ה הרוכב בערכות שש ושמה על נפש מישראל שלחם מלחמת אש דת כנגד אש התאוות והטומאות.

שנית, כיצד ובאיזה זכות אפשר להחליט מעיקרא שהמלחמה נועדה לכישלון, הלא אם יכנס למלחמה, למרות הסיכויים הקלושים לנצח בה, אולי יהא ה' בעזרו ויזכה לנצח את יצרו אפילו באופן שלמעלה מכוחותיו, והאמת תורה את דרכה שאין לך שום אדם הרקום מבשר וגידים שיהא בכוחו לעמוד כנגד היצר הרע שהוא מלאך של אש מן השמים, זולת אם יתקש בכל תוקף או אז יזכה לעזר ממעל ולסיעתא דשמיא למעלה מדרך הטבע, וגמרא מפורשת הוא במסכת סוכה (נב:) שאמרו, "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו - אינו יכול לו, שנאמר (תהלים לו, לג) 'ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו'".

ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף

ומי לנו גדול מיוסף הצדיק שזכה להיקרא "מרכבה קדושה לבחינת צדיק יסוד עולם" (לשון הספה"ק 'עבודת ישראל' פרשת וישב), וכבר נודע שכל מה שזכה אותו צדיק לבחינה הקדושה הזאת הוא רק מחמת שעמד בעזו ובתעצומות בנסיון הנורא של אשת פוטיפר ולא נכשל בה, ורק בזכות זה זכה להיקרא 'צדיק יסוד עולם' ולהיות מופת לרבים במעלות הקדושה והגבורה.

ולעולם לא נוכל להבין באמת את עומק הנסיון שיוסף הצדיק עמד בו בגאון ובעוז, יוסף הלא היה יחידי בתוך כל ארץ מצרים מקום טומאת וערוות הארץ, לא היה שם אי מי ממכיריו ומיודעיו שיאמר לו מה תעשה ומה תפעל,

מה גם שהיה מושלך מבית אביו ונמכר בידי אחיו להיות עבד בארץ נכריה, והיה יכול להתמרמר על מה שעוללו לו ומחמת זה לפרוק מעליו כל עול ורסן, זאת מלבד מה שבדרך הטבע אמור היה להישאר עבד בארץ מצרים עד יום מותו בלא שיידע אפילו אחד ממשפחתו וממוקירי בית אביו מה היה לו והיכן הוא נמצא, ולא היה לו לחשוש שמא ביום מן הימים ימצא אותם ויתבייש מפניהם.

ואם לא די בכל אלו הסיבות שהיו לו לחטוא, עוד מובא בחז"ל (יומא לה:): שהייתה אשת פוטיפר עושה כל מיני השתדלויות שבעולם בכדי להכשילו, מצד אחד הייתה משדלתו בפיתויים נוראים ועצומים שבדרך הטבע היה קשה לשום יצור נוצר לעמוד בהם ולהתגבר עליהם, ומאידך גיסא עוד הוסיפה להלך עליו אימים ולייסרו ביסורים אם לא יאבה לשמוע אליה, ומה יעשה הבן ולא יחטא.

עתידה להעמיד בנים ממנו

אולם אין זה מן הנמנע לומר, שהחלק הקשה והמר ביותר של הנסיון היה בזה שאמרה לו אשת פוטיפר כי היא רואה באצטגנינות שעתיד לצאת צאצאים מבין שניהם, כמו שכתב ברש"י (בראשית למ, א וכן הוא בבראשית רבה וישב פה, ב) "שראתה באצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו", ואף אמת היתה בפיה, שכן לבסוף העמיד יוסף הצדיק צאצאים מזרעה לאחר שנשא את בתה אסנת, כפי שמוכח בתורה בהמשך (בראשית מא, מה וברש"י שם).

ואפשר לומר הכוונה בזה, שאשת פוטיפר חששה שמא לאחר כל הפיתויים שהעמידה לפני יוסף הצדיק עדיין לא יתרצה אליה אותו צדיק, ויתחזק בכח גדול ועצום למשול על יצרו ולא ליפול בפח יקוש, על כן בחרה להעמידו בנסיון הקשה והמר ביותר, היא אמרה לו שחבל מאוד על כל מה שמטריח עצמו במלחמת היצר, שכן בסופו של דבר ממילא ייכשל בה, שהרי היא רואה באצטגנינות צאצאים היוצאים מבין שניהם, ואם כן למה יתחיל במלחמת היצר,

הלא בין כך ובין כך ייצא מן המלחמה בהפסד גדול, מוטב שיהא פושע מלכתחילה רח"ל.

אולם כאן רואים את גודל העקשנות והעזות דקדושה של יוסף הצדיק, כי גם לאחר שהיה יודע שמלחמתו נועדה לכישלון מראש, ולא זו בלבד, אלא שכבר כמעט וחישב יוסף הצדיק להיכשל בחטא, כדאיתא בגמרא (סוטה לו:): על הפסוק (בראשית לט, יא) "ויבא הביתה לעשות מלאכתו", בכל זאת לא אמר נואש, יוסף הצדיק ידע שלמלחמת היצר יש חשיבות בפני עצמו, אפילו אם לבסוף ייכשל בה ויפסיד עדין אין זה מוריד מערך המלחמה שניסה להילחם, יהיה מה שיהיה, הוא לא ימסור את עצמו בידיים לידי הס"מ וחיילותיו.

ואכן לבסוף, לא זו בלבד שלא הכניע את עצמו בידיו של היצר הרע, אלא אף זכה לנצחו בניצחון מכריע עד הקצה השני, והצליח להתגבר על הנסיון המר שהעמידה לפניו אשת פוטיפר, ורק בזכות אותו עמידה בנסיון זכה לתואר הנשגב של 'צדיק יסוד עולם' והיה יוסף הצדיק לעמוד הקדושה בכל הדורות לאות ולמופת.

ועל המלחמות שעשית לאבותינו

אותו הבחינה ראינו גם אצל החשמונאים הקדושים שלחמו אל מול היוונים את מלחמת הקדושה כנגד צד הטומאה, גם הם יצאו למלחמה בעוד שבדרך הטבע לא היה להם שום תקוה לנצח, היה זה ממש כחוכא ואטלולא שיצאו כמה אנשים, מעטים וחלשים, כנגד צבא אדיר המונה עם רב כחול אשר על שפת הים, גיבורים ומלומדי מלחמה, לא היה שום ספק שתוך זמן מועט ביותר יפסידו את המלחמה ויפלו שדודים לפני מלכות יון הרשעה.

והנה אנו רואים, שלמרות שידעו החשמונאים כי מלחמתם אבודה מראש ואפסה להם כל תקוה לנצח, בכל זאת בחרו לצאת למלחמה בעוז ובתעצומות, מתוך עזות דקדושה ומבלי לעשות את החשבון האם ינצחו ואם לאו, עד שלבסוף

נהפכה הקערה על פיה ואותם מעמים וחלשים הצליחו להניס את כל קליפות הטומאה ממקום הקודש והמקדש וזכו להשיב את העבודה על כנה^[יח].

ואפשר לומר שזהו הטעם שבנוסח ועל הניסים מודים גם 'על המלחמות', ולכאורה מה שבה יש בעצם המלחמה, הלא מלחמה הוא דבר שאינו טוב והוא סכנה נוראה, ויש לומר שאנו מודים על המלחמה שזכינו להילחם בשביל כבוד שמו יתברך, כי עצם המלחמה למען ה' ותורתו יש בזה משום שבה והודאה אפילו אם לא נזכה לנצח, ועל אחת כמה וכמה שיש ליתן שבה והודיה להשי"ת בשעה שזכו לנצח ברוב פאר והדר, וכמו שאנו אכן מודים באותו תפילה ואומרים 'על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות וכו'^[יט].

(יח) בשם משמואל (פרשת מקץ - הנוכה) מתפלא מנין שאבו החשמונאים את העזו והכוח לצאת כנגד השכל הישר וההיגיון ולהילחם עם היונים, הלא בדרך הטבע לא היה להם שום אפשרות לנצח, גם הם ידעו שאינם אלא מתי מעט שיוצאים למלחמה כנגד אלפי אלפים של אנשי צבא מלומדי קרב ויודעים את כל תכסיסי המלחמות, והיאך באמת מלאם ליבם לעשות כן.

ומתרץ השם משמואל (וכעין זה בשפת אמת חנוכה תרמ"ה) שהם לקחו את הגבורה הזאת מן היונים עצמם, שהרי קליפת היונים היתה מידת העזות והחוצפה, כמבואר בספרים, והחשמונאים למדו מהם את מידת העזות והעלוהו לצד הקדושה, הם השתמשו בעזות בכדי להילחם כנגד היונים מתוך עזות דקדושה וללא כל חשבונות אחרים האם בדרך הטבע יש להם סיכוי לנצח או לאו, ואכן חפץ ה' היה בידם וזכו אלו קומץ האנשים להדוף מארץ הקודש רבי ריבואות של חיילים טמאים, ובחסדי הבורא ברוך הוא זכו לחדש את המלוכה ולקומם את הריסות בית אלוקינו ולעלות לפניו נר תמיד מתוך נסים גלויים ולמעלה מדרך הטבע.

(יט) ראה מה שכתב בשם משמואל¹ (חנוכה תרע"ג - ליל ב'), שם מבאר שהיה נס בעצם הרצון של החשמונאים לריב ולהילחם עם היוונים, מאחר שהמצב היה לאחר יאוש ממש וכבר חשבו למסור עצמם למיתה על קידוש ה', אולם לאחר שכבר התחילו במלחמה מלמטה היה הקב"ה בעזרם מלמעלה וזכו לנצח את היונים, וזה לשונו:

ובכן יש להבין הלשון רבת את ריבם. ונראה דהנה מצב ישראל היה אז מוזר מאד אשר רבים מהחסידים נהרגו והנשארים היו בחרפה וברעה גדולה מתחבאים במערות והיונים

המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה

זהו אם כן מוסר ההשכל ודרך החיים שצריכים אנו ללמוד מיוסף הצדיק ומכל הצדיקים והקדושים שהלכו באותו בחינה, שאפילו מי שמכיר בנפשו ויודע שלא יוכל לעמוד בפני פיתויי היצר ומדוחיו, ככל זאת לא ישלים עם זה לכתחילה ויניח לעיניו לשוטט בכל מקום ח"ו, אלא לפחות ינסה להילחם עמו, אולי יוכל לו ויזכה לנצח את יצרו.

ולצורך הענין ניקח משל ודוגמא מאחד שחייב לעבור ברחובה של עיר, ובאותה שעה בווער בו היצר ככבשן האש ומפתהו ליתן דרור לעיניו ולהביט לכאן ולכאן, אזי מצד הדין מחוייב הוא להתגבר על יצרו ואסור לו למלאות את תאוות ליבו, אבל אפילו אם דומה לו שבסופו של דבר לא יוכל להתגבר וממילא ייכשל, ככל זאת לא יאמר מיד נואש ויכניע את עצמו ליצרו הרע, אלא לפחות ידחה את הראייה באיזה רגעים, אולי באותו זמן יצליח להשקיט את יצרו והייתה לו הרווחה.

אבל אפילו אם למעשה לא עמדו לו כוחותיו, וגם לאחר שניסה בכל כוחו להתגבר על יצרו נפל ונכשל, או אז ינחם את עצמו לפחות עם אותם רגעים מועטים שבהם נלחם ובמהלכם שמר את עיניו, כי כל ראייה אחת פחות שלא ראה יש לה חשיבות מיוחדת לפני המקום ברוך הוא ואין אנו יכולים להשיג את ערכה, ומה גם שעצם המלחמה שנלחם ביצרו למען כבוד שמו יתברך אינה שבה

הארורים היו מחפשים אחריהם להשמידם, ויתר העם לא עמדו בנסיון ונתנו את ידם ליונים וכמעט שכבתה גחלת ישראל, ואין איש מתעורר כלל לעשות דבר לטובת הדת כי היו כולם כמתאישים ומצפים ליהרג על קידוש השם שזאת היתה תכלית נחמתם. ועל זה אמר הכתוב (זכריה ט, יג) 'ועוררתי בניך ציון על בניך יון', והמפרשים עמדו על לשון ועוררתי, ולפי דברינו יצדק מאד הלשון הזה שהי"ת עורר אותם לבל ישנו כמתאישים, עד שחשמונאי ובניו הרימו ראש לצאת לקראת נשק בגודל לבב, ועל זה נאמר 'רבת את ריבם', היינו שהריב שנתהוה ביניהם לבין היונים, מאת ה' היתה זאת, ואחר כך כשנתעוררו מלמטה דן ה' את דינם של העשוקים, ואחר כך נקם את נקמתם כדאיתא ביוסיפון.

בנין שזבו בנים שזבבי"ם יעקב קכג

ריקם ועתיד ליטול את שכרו על כך, וכבר אמרו חז"ל (פסחים קיה.) שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה.

אכן, אם יתמיד על אותו הדרך בעקשנות ובתמידות, אזי אחרי ככלות הכל יזכה לראות את האור מתוך החושך, ובסייעתא דשמיא יזכה לנצח את יצרו הרע ולעמוד על דרך המלך לאורך ימים ושנים טובים^[ב].

העבר עיני מראות שוא – סגולות ובקשות להינצל מן היצר

במובן שדברי תורה צריכים חיזוק תמיד, בפרט כאשר ידוע שיצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום להמיתו, הַשְׁקֵט לֹא יוֹכֵל היצר הרע כאשר הוא

(ב) ראה דיבורים נפלאים ומשיבי נפש שכתב רבינו החפץ חיים בספר 'זכור למרים' (פרק כד) לחזק ברכים כושלות ולעודד את אלו שיצרים מתגבר עליהם ביותר וכבר חושבים לייאש עצמם מן המלחמה ולמסור את עצמם בידיים לעבירה, ומבואר כאן שלעולם אסור להתייאש ממלחמת היצר אפילו אם יודע שלבסוף עלול להיכשל, וזה לשונו:

הנה ידוע מה שאמר הכתוב (קהלת י, ד.) 'אם רוח המושל יעלה עליך מקומך אל תנח'. וביאורו, המושל זה היצר הרע, והזהירנו בזה אף שהיצה"ר מתגבר על האדם כמה וכמה פעמים, אל יאמר האדם מה כוחי כי אלחם עם יצרי כי הנני רואה כי הוא מתגבר עלי ואין בכוחי לצאת אתו למערכת המלחמה, ובוה מייאש עצמו לגמרי מלהתגבר על יצרו, ויפקיר עצמו לדבר עבירה שיהיה דיבורו אצלו הפקר, וילך אחר עצת יצרו הרע, ידע האדם כי בנפשו הוא, וסכנה צפויה לו (ועיין בשערי תשובה לר"י שער א מאמר ו) וכמאמר החכם (קהלת שם) 'כי מרפא יניח חטאים גדולים', וסוף סוף יטבע ביון מצולה של עבירות עד שיהיה אי אפשר לו לנקות עצמו מהם.

וידוע מה שאחז"ל כל המחליט עצמו לדבר עבירה אין לו מחילה עולמית, היינו אפילו בשעת עת רצון, בשעה שמוחלין לו לאדם על עונותיו לא מחלו לו על מה שהחליט את עצמו לעבירה זו או לעבירה אחרת, אך צריך האדם לאזור כל מאמצי כחו וילחם בכל עוז נגד יצרו, פעמים ינצחנו היצר הרע, ופעמים יהיה הוא המנצח שיתגבר על יצרו, וסוף הדבר

רואה את האדם מתחזק לבו בקרבו ומנסה ללכת בדרכי ישרים ולשמור את עיניו כראוי וכנכון, כל מצדקי שבעולם יעשה אותו זקן וכסיל בכדי להביא את האישי הישראלי לידי נסיון ולידי ביוון, ובעבור זה מוזמן לפני האדם כל מיני נסיונות שונות ומשונות כחול אשר על שפת הים.

לפיכך, ביחד עם ההשתדלות וההתגברות על כל מיני הנסיונות המתרגשות לבוא לעולם, צריך גם הרבה תפלה ותחנונים לפני המקום ברוך שיאיר את עינינו ויתן לנו את הכח והעזו לעמוד על המשמר ולא להיכשל חלילה בראיה שאינה הגונה, ומי לנו גדול מדוד המלך ע"ה, שעל אף שהיה מקודש בכל מיני קדושות ואף היה רגל רביעי מן המרכבה, בכל זאת לא בטח בעצמו, אלא התפלל בכל עת תמיד לפני השי"ת שיצילהו ממראות שאינם הגונות, והיה שופך תפלתו ואומר (תהלים קיט, לו) "העבר עיני מראות שוא" [כא].

יהיה שיתגבר עליו ויגרשנו כולו מלבו, וכמו שאמרו חז"ל כל הבא לטהר מסייעין לו, דכיון שיבא בעצמו להיטהר מחלאת עונותיו יסייעו לו מן השמים, ואזי תהיה ידו על העליונה.

(כא) ובסימן הראשון בספר ה'טור' ביאר מדוע נקט דוד המלך דייקא בלשון העברה – 'העבר עיני', מאחר ולפעמים נקרה לנגד האדם בפתע פתאום מראה אסור, בלא משים לב ובלא ידיעה כלל, ועוד בטרם יש סיפק בידו להטות את עיניו כבר ראה איזה ראייה כלשהו, לפיכך התפלל דוד ואמר 'העבר עיני מראות שוא', ונתכוון בזה לבקש מאת השי"ת שיעביר לגמרי את אותם ראיות ממנו ולא יזמין אותם לנגד עיניו כלל.

וכתב בספר 'דרך פקודך' (מצוה לה אות ו) בזה הלשון: ובכלל האזהרה המסתכל באשה בכוונה, הנה הוא מוזהר מן התורה 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' (במדבר טו, לט), לאפוקי אם ראה פתאום בלא הודע שלא בכוונה אינו עובר, אבל צריך תיכף להיות עוצם עיניו, וצריך האדם להתפלל שהשי" ישמרהו מראיית העין כמו שאמר דוד המלך 'העבר עיני מראות שוא' (תהלים קיט, לו), כי ראות העין אינו ברשות האדם, כי בפתע פתאום יוכל לבא לנגד עיניו איזה דבר ערוה ותיטב בעיניו ונהנה בראיה והוא אביזריהו דניאוף, ועין רואה ולב חומד וכו'. ומי שמקדש את עצמו ומתפלל אל ד' ישמרהו לעד, ונאמן הוא בעל מלאכתו שישלם לנו שכר פעולתו והוא ימסור בידנו את האברים שאינן ברשותו של אדם שיהיה ברשותו לכל יראו רק הדבר המותר לנו לראות על פי התורה.

בעיקר צריך לבקש רחמים שלא לאבד את צלילות הדעת בזמן הנסיון, כי זה עיקר דרכו כסל למו של היצר הרע, לטשמש בשעת מעשה את בהירות הדעת ולתת ק"נ טעמים של היתר בכדי להכשיר את השרץ, וצריך הרבה סייעתא דשמיא בכדי לעמוד בגאון ובעוז ולא להתבלבל מפיתויי היצר.

כמו כן צריך בכל עת מצוא לחזור ולשנן דיבורים קדושים מפי ספרים וסופרים העוסקים בעניינים אלו, כי עצם הלימוד בהם נותן חיזוק ועוז לעמוד כנגד כל הנסיונות המתחדשים עלינו תמיד, וגם פעמים שאין האנשים מכירים כל צרכם בחומר האיסור של ראיות אסורות, ועל ידי שלומד תמיד את דבריהם הקדושים עומדים הדברים לנגד עיניו בכל עת ובכל שעה ואף בשעת הנסיון זוכר את חומר העניין וזוכה להינצל ולהתגבר על כל הנסיונות.

והרה"ק מהרי"ד מבעלזא עודד מאד ללמוד בכל יום את דברי ה'אור החיים' הק' בפרשת אחרי וקדושים (ויקרא יח, ב - שם יט, ב) שעוסק בעניינים אלו, ואמר שלימוד זה הוא סגולה והדרכה טובה למשך כל החיים, כמו כן מסופר על אחד מצדיקי בית רוזין זי"ע, שכל פעם שהיה צריך לצאת אל רחוב העיר לא היה יוצא טרם למד את דברי ה'אור החיים' הללו.

בך גם מובא משמו של הרה"ק בעל ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע, שהלומד את דברי ה'אור החיים' הק' בפרשיות אחרי קדושים לא ימות מבלי שקודם יעשה תשובה, וכן היה נוהג הרה"ק בעל 'יסוד העבודה' מסלונים זי"ע להזהיר את האברכים שילמדו את דברי ה'אור החיים' הק' בפרשת קדושים ובפרשת תזריע, שיש בהם הדרכה גדולה לכל החיים.

ואילו הרה"ק ה'שפת אמת' מגור זי"ע כותב (כי תצא תרל"א), שעצם המלחמה עם היצר הינה סגולה מיוחדת לשמירה עליונה על האדם שלא ייכשל חלילה בענייני קדושה, כדכתיב בתורה (דברים כג, י ושם) "כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע... והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", ולכאורה יהלום יותר הלשון 'ושמרת' - מכל דבר רע', ומדוע אמר 'ונשמרת' - מכל דבר רע', אלא מכאן אתה למד שבזכות מה שיוצא למלחמה על אויביו, אויבי ה',

זוכה לשמירה עליונה – 'ונשמרת', יהיה עליך שמירה, וכלשון קדשו של השפת אמת, "ויש לומר, כי המלחמה באמת נותנת שמירה לאדם".

ובצאתנו מן הקודש נפרוש את כפינו אל ק-ל אשר בשמים, מי יתן והיה לנו כל הימים שכל נכון ודעה ישרה, להיזהר ולהישמר בשבע עיניים לכל ניפול חלילה ברשתו של היצר המזמן לפתחנו חדשים לבקרים נסיונות חדשות ומחודשות, שחלילה לא נאבד את העשתונות בשעת הנסיון, אלא לקיים את מאמר הכתוב (תהלים טז, ה) "שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני כל אמוצי", ולזכור תמיד 'מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה', לעמוד על המשמר בכל עוז ובכל תוקף שחלילה לא ניכשל אפילו בסרך של איסור, ולדעת שכל העולם הזה הוא כצל עובר וכענן פורח ואין זה מן הראוי כלל ללכת שבי אחר דברים שבסוף יתברר שהם עורבא פרה ודמיונות בעלמא.

ולא נותר לנו אלא לבקש מהשי"ת מעימקא דליבאי וכאנקת אסיר את הבקשה שאנו מבקשים בכל יום תמיד מאת השי"ת בתפילת השחר, "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, שתרגילנו בתורתך ודבקנו במצותיך, ואל תביאנו לא לידי חטא, ולא לידי עברה ועון, ולא לידי נסיון, ולא לידי ביוזן, ואל ישלום בנו יצר הרע", אמן כן יהי רצון.

